

**İSLAMİ FİNANS ARAÇLARI VE BUNLARIN
MUHASEBELEŞTİRİLMESİ**

Ahmet KARACA

**Haziran 2019
DENİZLİ**

**İSLAMİ FİNANS ARAÇLARI VE BUNLARIN
MUHASEBELEŞTİRİLMESİ**

**Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
İŞletme Anabilim Dalı
Muhasebe ve Finansman Dalı**

Ahmet KARACA

Danışman: Prof. Dr. Hakan SARITAŞ

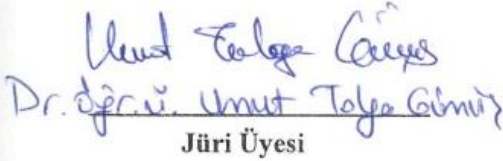
**Haziran 2019
DENİZLİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

İŞLETME Anabilim Dalı, Muhasebe ve Finansman Bilim Dalı öğrencisi AHMET KARACA tarafından Prof. Dr. HAKAN SARITAŞ yönetiminde hazırlanan "İSLAMİ FİNANSAL ARAÇLAR VE BUNLARIN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ" başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından 26.06.2019 tarihinde yapılan tez savunma sınavında başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Hakan SARITAŞ
Jüri Başkanı

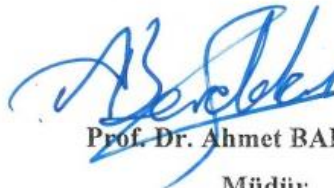

Dr. Öğr. Ü. Umur Tolga Güneş
Jüri Üyesi

Dr. Öğr. Ü. Mehmet UTKU
Jüri Üyesi

Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 07/06/2019 tarih ve .../2019 sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ahmet BARDAKCI
Müdür

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmaların yapılması ve bulgularının analiz ve yorumlamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

İmza
Ahmet KARACA

ÖNSÖZ

Bu tezin hazırlanması aşamasında, gerek konu seçiminde gerekse araştırma aşamalarında, kıymetli bilgi ve görüşlerini benimle paylaşan, bana yol gösteren, kıymetli zamanını bana ayırarak yardımcı olan danışman hocam sayın Prof. Dr. Hakan SARITAŞ'a teşekkürlerimi bir borç bilirim. Ayrıca Yüksek Lisans aşamasındaki derslerinden faydalandığım tüm hocalarım ve Araştırma Görevlisi arkadaşlara da çok teşekkür ederim.

Geç kalınmış bu yolcuğumun her aşamasında bana destek olan eşim Eslem'e, onlara ayırmak zorunda olduğum zamanımı kendime ayırdığım çocuklarım Yusuf, Hira ve Azra'ma, bana çalışmamda destek olan arkadaşlarıma ayrı ayrı teşekkür ederim.

ÖZET

İSLAMİ FİNANSAL ARAÇLAR VE BUNLARIN MUHASEBELEŞTRİLMESİ

Karaca, Ahmet
Yüksek Lisans Tezi
İşletme ABD
Muhasebe ve Finansman Programı
Tez Yöneticisi: Prof. Dr. Hakan SARITAŞ

Haziran 2019, xi + 142 Sayfa

Ülke ekonomileri için tasarrufların yatırıma dönüştürülmesi çok önemlidir. Atıl halde bırakılan kaynaklar ekonomi içine çekilmelidir.

Din, insanların hayat tarzlarına ve yaşama biçimlerine yön verir. Bütün dinlerde faiz yasaklanmıştır. İslam dininde de faiz ve yasaklanmış faaliyetlerle ticaret yapmak gibi nedenlerle insanlar finansal piyasalardaki işlemlerden uzak durmuşlardır.

Artan tasarrufların ekonomiye yönlendirilebilmesi için son yıllarda İslami finans piyasalarında çalışmalar yapılmıştır. Klasik finansman araçlarına alternatif olarak yeni ürünler ortaya çıkmıştır. Yeni ürünlerin ortaya çıkması yeni kurumlar, yeni kurallar, yeni standartlar gibi ihtiyaçların doğmasına neden olmuştur.

İslam hukuku ve prensiplerine göre faizin yasaklanmış olması ve herhangi bir risk almaksızın ve zarara ortak olmaksızın, sadece kara ortak olmanın İslami prensiplere aykırı oluşu, geleneksel bankacılık anlayışının yanında faizsiz bankacılık modelinin doğmasına ve gelişmesine yol açmıştır. Faizsiz bankacılık sisteminin büyümesi ile birlikte de, faizsiz finansal araçları talep eden kesime yönelik alternatif yatırım araçları geliştirilmeye başlanmıştır. Bu alternatif yatırım araçlarından biri de ‘faizsiz bono uygulaması’ olarak da nitelendirilen sukuktur.

Tüm dünyada etkisini hissettiren 2008 krizinde, İslami finansal piyasaların daha az etkilendiği görülmüştür. Bu piyasaların daha az risk seven kişilere yönelik olması, krizlerden daha az etkilenmesi ve karlılık oranları dikkat çekmiştir. Bu nedenle sadece Müslümanların değil tüm gelişmiş ülkelerde de uygulama alanı bulmuştur.

Dünyada ve ülkemizde uygulama alanı bulsa da oran olarak diğer finansal piyasalar ile karşılaştırıldığında oldukça az bir orana sahip olduğu söylenilebilir.

Bu çalışmamızda alternatif ürünlerin neler olduğu, ortaya çıkan yeni ürünler, yeni konular, yeni standartlar ve muhasebe uygulamaları hakkında araştırmalara yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Finansman, Muhasebe, Sukuk, Finansal Piyasalar.

ABSTRACT

ISLAMIC FINANCIAL INSTRUMENTS AND THEIR ACCOUNTING

Karaca, Ahmet
Master Thesis
Business Administration Department
Accounting and Finance Programme
Adviser of Thesis: Prof. Dr. Hakan SARITAŞ

June 2019, xi + 142 Pages

It is very important for the economies of the country to convert savings into investments. The idle resources should be contributed into economies.

The religions, shape people lifestyles and the way they live. In all religions, Interest has been forbidden by all the religions. As in other religions, interest is also prohibited by Islam. People have abstained from financial activities in order to protect themselves from engaging in prohibited financial activities.

In recent years, studies carried on Islamic financial markets for the purpose of contributing the cumulative savings to the economy. As a result, new financial instruments have been created as an alternative to conventional financial instruments. Need for new corporations, rules, and standards arises due to the emergence of new financial products.

The prohibition of interest in Islamic law and principles as well as transactions based on profit sharing only without risk and loss sharing being in contravention of the Islamic principles resulted in the emergence and the development of the-interest free banking model besides the traditional banking model. As the interest free banking system has expanded, alternative investment tools also started to emerge in order to answer the demand for interest-free banking. Sukuk is one of these alternative investment tools which is also known as ‘interest-free bond application’.

In the 2008 crisis, which had an impact worldwide, Islamic financial markets have less been affected. These markets draw attention since they are suitable for risk-averse people. Furthermore, Islamic financial instruments are less affected by crises and high-profit margins. Therefore, they are not only for Islamic countries but also suitable for developed countries.

Although it has an application area in the world and Turkey, it has a relatively low ratio compared to other financial markets.

In this study, includes investigations of alternative instruments and products, new topics, standards, and accounting practices.

Keywords: Finance, Accounting, Sukuk, Financial Markets.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	ii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	x
TABLolar DİZİNİ	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL PİYASALAR VE İSLAMİ FİNANSAL PİYASALAR SİSTEMİ

1.1. Finansal Piyasalar Sistemi.....	3
1.2. İslami Finans Sistemi	7
1.2.1. İslami Finansal Sistemin Ortaya Çıkış Nedenleri.....	7
1.2.1.1. Dini Nedenler	7
1.2.1.2. Sosyal Nedenler	8
1.2.1.3. Ekonomik Nedenler	9
1.2.2. İslami Finans Sisteminin Temel Özellikleri	9
1.2.2.1. Faiz Yasağı.....	10
1.2.2.2. Belirsizliğin Yasak Oluşu	11
1.2.2.3. Spekülatif Davranışların Yasak Oluşu	13
1.2.2.4. Uygun Görülmeyen Faaliyetler.....	13
1.2.3. İslami Finans Sisteminin Dünyadaki Gelişimi	14
1.2.3.1. İslam Kalkınma Bankası (IDB).....	17
1.2.3.2. İslami Finans Kurumları için Muhasebe ve Denetim Örgütü (AAOIFI)	18
1.2.3.3. İslam Ülkeleri İstatistiksel Ekonomik Sosyal Araştırma ve Eğitim Merkezi (SESRIC).....	22
1.2.3.4. İslami Finansal Hizmetler Kurulu (IFSB).....	23
1.2.3.5. Uluslararası İslami Derecelendirme Kurumu (IIRA).....	25
1.2.3.6. İslami Araştırmalar ve Eğitim Merkezi (IRTI)	25
1.2.3.7. Uluslararası İslami Finans Piyasası (IIFM)	26
1.2.3.8. Uluslararası İslami Likidite Yönetim Şirketi (IILM).....	26
1.2.3.9. Uluslararası İslami Fıkıh Akademisi (IIFA)	27
1.2.4. İslami Finans Sisteminin Türkiye'deki Gelişimi	27

İKİNCİ BÖLÜM

İSLAMİ FİNANS SİSTEMİNDE (PARA, SERMAYE VE SİGORTACILIK ALANLARINDA) KULLANILAN FİNANSMAN MODELLERİ

2.1. Sukuk.....	31
2.1.1. Sukuk Çeşitleri.....	38
2.1.1.1. Mudaraba Sukuku (Emek Sermaye Ortaklığına Dayalı Sukuk)	38
2.1.1.2. Murabaha Sukuku (Finansman Desteğine Endeksli Sukuk).....	41
2.1.1.3. Muşaraka Sukuku (Kar Zarar Ortaklığına Endeksli Sukuk).....	44
2.1.1.4. Selem Sukuku (İleri Vadede Teslime Endeksli Sukuklar).....	46
2.1.1.5. İstisna Sukuku (Alt Yapıya Endeksli Sukuk).....	48
2.1.1.6. İcara Sukuku.....	50
2.1.1.7. Teverruk	52
2.1.1.8. Karzı Hasen.....	52
2.1.1.9. Hibrit Sukuku	53
2.1.1.10. Vekalet	53
2.1.1.11. Diğer Sukuklar	53
2.2. İslami Yatırım Fonları	55
2.3. Hisse Senetleri ve Endeksler	55
2.4. Faizsiz Bankacılık (Katılım Bankaları).....	58
2.4.1. Katılım Bankalarına Yapılan Eleştiriler	61
2.4.2. Katılım Bankalarında Fon Toplama Teknikleri.....	63
2.4.2.1. Cari Hesaplar.....	63
2.4.2.2. Katılma Hesapları.....	64
2.4.3. Fon Kullandırma Yöntemleri.....	64
2.4.3.1. Kurumsal Finansman Desteği	66
2.4.3.2. Bireysel Finansman Desteği.....	66
2.4.3.3. Kar/Zarar Ortaklığı Yatırımı	67
2.4.3.4. Finansal Kiralama	67
2.4.3.5. Mal Karşılığı Vesaikin Finansmanı	68
2.4.3.6. Ortak Yatırımlar	68
2.4.4. Diğer Bankacılık İşlemleri.....	69
2.5. Tekafül (Sigortacılık)	70
2.5.1. Mudaraba Modeli.....	72
2.5.2. Vakıf Modeli.....	72
2.5.3. Vekalet Modeli	72
2.5.4. Hibrit Model	73
2.6. Diğer Finansal Araçlar	75
2.6.1. Kira Sertifikaları	78
2.6.1.1. Sahipliğe Dayalı Kira Sertifikaları.....	82
2.6.1.2. Yönetim Sözleşmesine Dayalı Kira Sertifikaları	84
2.6.1.3. Alım Satıma Dayalı Kira Sertifikaları.....	84
2.6.1.4. Ortaklığa Dayalı Kira Sertifikaları.....	84
2.6.1.5. Eser Sözleşmesine Dayalı Sertifikaları	86
2.6.2. Kar / Zarar Ortaklığı Belgesi (KZOB).....	90
2.6.3. Gelire Endeksli Senetler (GES)	91
2.6.4. Gelir Ortaklığı Senetleri (GOS).....	93
2.6.5. Bireysel Emeklilik Fonları (BES).....	94
2.6.5.1. Faiz İçermeyen BES fonları	97

2.6.5.2. Fon Türleri	97
----------------------------	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSLAMİ FİNANSAL ARAÇLARIN MUHASEBESİ

3.1. Finansal Araç Kavramı.....	102
3.2. TMS ve TFRS’de Finansal Araçlarla İlgili Değerleme Ölçüleri	105
3.2.1. Maliyet Değeri	105
3.2.2. Etkin Faiz Yöntemi, Etkin Faiz Oranı ve İtfa Edilmiş Maliyet	106
3.2.3. Gerçeğe Uygun Değer	107
3.3. TMS ve TFRS’ye Göre Finansal Araçların Sınıflandırılması.....	108
3.3.1. Finansal Araçların Sınıflandırılması.....	108
3.3.2. Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr ve Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar .	109
3.3.3. Vadeye Kadar Elde Tutulacak Varlıklar.....	109
3.3.4. Kredi ve Alacaklar	110
3.3.5. Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar.....	110
3.4. İslami Finansal Sistemde Kullanılabilecek Hesaplar	112
3.5. İslami Finansal Araçlar Muhasebe Uygulamaları	116
3.5.1. Örnek: Mudaraba Sukuku:.....	117
3.5.2. Örnek: İcara Sukuku	121
3.5.3. Örnek: Murabaha Sukuku.....	124
3.5.4. Örnek: Kira Sertifikaları	126
3.5.5. Örnek: Sukuk İhracı.....	128
3.5.6. Örnek: Katılım Bankası Kredi İşlemleri.....	131
SONUÇ VE ÖNERİLER	133
KAYNAKLAR	138
ÖZ GEÇMİŞ	142

KISALTMALAR

A.Ş.	: Anonim Şirketi
AAOIFI	: İslami Finans Kurumları İçin Muhasebe ve Denetim Örgütü
ATM	: Otomatik Para Çekme Makinesi
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BES	: Bireysel Emeklilik Sistemi
BİST	: Borsa İstanbul
DESİYAB	: Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası
DHMİ	: Devlet Hava Meydanları İşletmesi
DMO	: Devlet Malzeme Ofisi
DOS	: Devlet Otaklık Senetleri
EFT	: Elektronik Fon Transferi
EURO	: Avrupa Birliği Para Birimi
FASB	: Finansal Muhasebe Standartları Kurulu
GES	: Gelire Endeksli Senetler
GOS	: Gelir Ortaklığı Senetleri
HSBC	: Hongkong ve Shanghai Bankaları Şirketi
IAS	: Uluslar arası Finansal Standartlar
IDB	: İslam Kalkınma Bankası
IFSB	: İslami Finansal Hizmetler Kurulu
IIFA	: Uluslar arası İslami Fıkıh Akademisi
IIFM	: Uluslar arası İslami Finans Piyasası
IILM	: Uluslar arası İslami Likidite Yönetimi
IIRA	: Uluslar arası İslami Derecelendirme Kuruluşu
IRTI	: İslami Araştırmalar ve Eğitim Merkezi
K/Z	: Kar Zarar
KİT	: Kamu İktisadi Teşekkülleri
KZOB	: Kar Zarar Ortaklığı Belgesi
POS	: Banka Kartları ile Satış Yapılan Makineler
S&P	: Standart and Poors
SESTRIC	: İslami Ülkeler İstatistiksel Ekonomik ve Sosyal Araştırma Eğitim Merkezi
SPK	: Sermaye Piyasası Kurumu
SPV	: Özel Amaçlı Şirket
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TL	: Türk Lirası
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TMSK	: Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu
TMS-TFRS	: Türkiye Muhasebe standartları ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları
TPAO	: Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
TSPB	: Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği
UFRS	: Uluslar arası Finansal Raporlama Standartları
USD	: Amerikan Doları
VKŞ	: Varlık Kiralama Şirketi
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurumu

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Finansal Sistemin Tarafları	5
Şekil 2. Ülkelere Göre Sukuk İhracı Dağılımı	16
Şekil 3. Sukukun İşleyişi.....	34
Şekil 4. İslami Finans Ürünleri İhraçlarının Ülkelere Göre Dağılımı.....	37
Şekil 5. Mudaraba Sukukunun İşleyişi	39
Şekil 6. Murabaha Sukukun İşleyişi	43
Şekil 7. Muşaraka Sukukunun İşleyişi	45
Şekil 8. Selem Süreci İşleyişi.....	47
Şekil 9. İstisna Sukukunun İşleyişi	49
Şekil 10. İcara Sukukunun İşleyişi.....	51
Şekil 11. Kira Sertifikası Akış Şeması.....	80
Şekil 12. Kira Sertifikası İşleyiş Şeması	81
Şekil 13. Sahipliğe Dayalı Kira Sertifikası şeması	83
Şekil 14. Ortaklığa Dayalı Kira Sertifikası İşleyişi,.....	85
Şekil 15. Eser Sözleşmesine Dayalı Kira Sertifikası Şeması.....	86

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. AAOIFI Muhasebe Standartları Tablosu	18
Tablo 2. AAOIFI Şeria Standartlar Tablosu	19
Tablo 3. AAOIFI Denetim Standartları Tablosu	21
Tablo 4. AAOIFI Yönetişim Standartları Tablosu.....	21
Tablo 5. AAOIFI Etik Standartlar Tablosu.....	21
Tablo 6. IFSB Yayınlanan İlkeler Tablosu	24
Tablo 7. Ülkemizde Sukuk İhraç Rakamları.....	35
Tablo 8. Ülkelerin Sukuk İhraç Rakamları	36
Tablo 9. Katılım Bankalarının Piyasadaki Oranları.....	61
Tablo 10. www.ıfm.org.tr (17.02.2019).....	65
Tablo 11. Katılım Bankalarınca 2010/2018 Yılları Arası İhraç Edilen Sukuk Tutarları .	87
Tablo 12. 01.01.2012- 31.12.2018 Hazine ve Maliye Bakanlığı Kira Sertifikası İhraç Tablosu	88
Tablo 13. BES Göstergeler, Kaynak: www.egm.org.tr (31.12.2018).....	100

GİRİŞ

İslami finans sistemi, tasarruf ve yatırımlarını klasik finans piyasalarında değerlendirmeyen kişilerin piyasaya katılmasını sağlamak amacıyla gelişen alternatif bir finansman sistemidir.

Bir kısım insanlar özellikle dini inançlarının gereği olarak klasik finans sistemindeki araçlardan uzak durmaktadır. Bu durum tasarrufların yastık altında tutularak yatırıma dönüşmemesine ve dolayısıyla ülke ekonomisine katkı sağlamamasına neden olmaktadır. Bu insanların klasik finans sistemindeki araçlardan uzak durmalarının başlıca nedenleri İslami ticaret kurallarına göre yasaklanmış faaliyetlerden olan faizli işlemlerin yapılması, dinen yasaklanmış faaliyetlerle iştigal edilen konulardan gelir elde edilmesi, tıpkı kumarda olduğu gibi kaybetme veya kazanma risklerinin çok olması gibi dini kurallara aykırı olan faaliyetlerin gerçekleştirilmesidir. Çünkü din, insanların yaşayış ve davranış şekillerine yön verir.

Ülke ekonomileri için tasarrufların yatırıma dönüştürülmesi çok önemlidir. Kaynak bulmak ve üretime dönüştürmek için atıl halde bırakılan tasarrufların piyasada değerlendirilmesi gerekmektedir.

Tüm dünyada 1970'li yıllarda özellikle artan petrol gelirlerinden sonra tasarrufların kaynak olarak ülke ekonomilerine yönlendirilmesi için bir arayış içine girilmiştir. İslami inanç sistemine aykırı olmayacak şekilde klasik bankacılık sistemine alternatif olarak katılım bankacılığı, sermaye piyasası araçlarına alternatif olarak ortaklık veya kar paylı türev ürünler ve sukuk piyasası, sigortacılık sistemine de tekafül denilen yeni alternatif araçlar ortaya çıkmıştır. Çıkan bu alternatif araçların uluslar arası piyasalarda farklı ülkelerden yatırım yapılabilmesi için de ortak bir piyasa dilinin olması gerekir. Bu nedenle tıpkı klasik finans piyasalarında olduğu gibi İslami finans sisteminde de tüm yatırımcıların anlayabileceği, okuyabileceği ortak standartlar ve muhasebe sisteminin olması ihtiyacı doğmuştur. Yine sistemin tanıtılması, yeni türev ürünlerin geliştirilmesi gibi amaçlar için yeni kurumlara ihtiyaç duyulmuştur.

Bu araştırmamız 3 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde İslami finans piyasalarının tanımı, ortaya çıkış nedenleri, ülkemizde ve dünyada uygulamaları konuları ele alınmıştır. İkinci bölümde ise alternatif olarak kullanılan İslami finansal

araçların neler olduğu hakkında açıklamalar ve tanımlara yer verilmiştir. Son bölümde ise yeni finansal araçların muhasebeleştirilmesi işlemlerinin geleneksel finansal muhasebe sistemi ile karşılaştırılması ve eksiklikleri hakkında açıklamalara yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL PİYASALAR VE İSLAMİ FİNANSAL PİYASALAR SİSTEMİ

İslami finansal piyasalar sistemi, 1970’li yıllarda petrol üreten ülkelerde, artan petrol fiyatlarından doğan finansmanın ne yapılması gereği fikrinden çıkmıştır. Bu düşünce, faize para yatırmak istemeyen İslami kesimin, elindeki sermayesinin piyasaya kazandırılması düşüncesi ve ekonomik bakımdan zayıf durumda bulunan kişi, kurum ve ülkelerin piyasaya girmesi için bir fırsatın da doğmasına neden olmuştur. Bu düşünceler ışığı altında önce finansal piyasalar, sonra da finansal piyasaların bir kolu olan İslami finansal piyasalar hakkında bir açıklama yapılacaktır.

1.1. Finansal Piyasalar Sistemi

İktisadi bir terim olarak ele alındığında finansal sistem; tasarrufların yatırımlara dönüştürülebilmesi amacıyla tasarruf sahipleri ile kaynak ihtiyacı olan taraflar arasındaki borç alacak ilişkilerini düzenleyen kurallar bütünü olarak tarif edilebilir. Finansal sistem içindeki taraflar arasındaki işlemleri düzenleyen hukuki ve idari düzenlemeler bulunmaktadır. Bu taraflar kaynak ihtiyacı ya da fon fazlalığı olan bireyler, firmalar, devlet veya yabancı kuruluşlar olabilir.

“Finansal sistem içindeki alıcı ve satıcıların karşılıklı olarak iletişim içinde oldukları değişimin meydana geldiği yerler ise finansal piyasalar” olarak tanımlanabilir. (Babuşçu, 2017: 1)

Finansal sistemin işleyişinin gerçekleştiği finansal piyasaların hangi unsurlardan meydana geldiğine bakıldığında bu unsurların; fon arz eden tasarruf sahipleri, fon talep eden tüketiciler ve bu iki taraf arasındaki fon akımlarını gerçekleştiren yardımcı ya da aracı kuruluşlar ve yatırımcılardan meydana geldiği görülür. Bütün bu taraflara ilişkinin hukuki alt yapı ve idari düzenlemelerinin bir araya gelmesinden oluşmuş bir sistem olduğu şeklinde ifade edilebilir. (Alpaslan, 2014:16)

Finansal sistemin temel amacı borç verenler ile borç alanlar arasındaki ilişkiyi düzenlemektir. Finansal sistem bu tarafları bir araya getirerek fon akışını sağlamaya çalışmaktadır. Sistem içinde piyasalardaki yatırımları gerçekleştirmek için kaynak ihtiyacı doğduğunda, bu kaynakların nasıl, nereden, hangi şartlarda karşılanıp ne şekilde

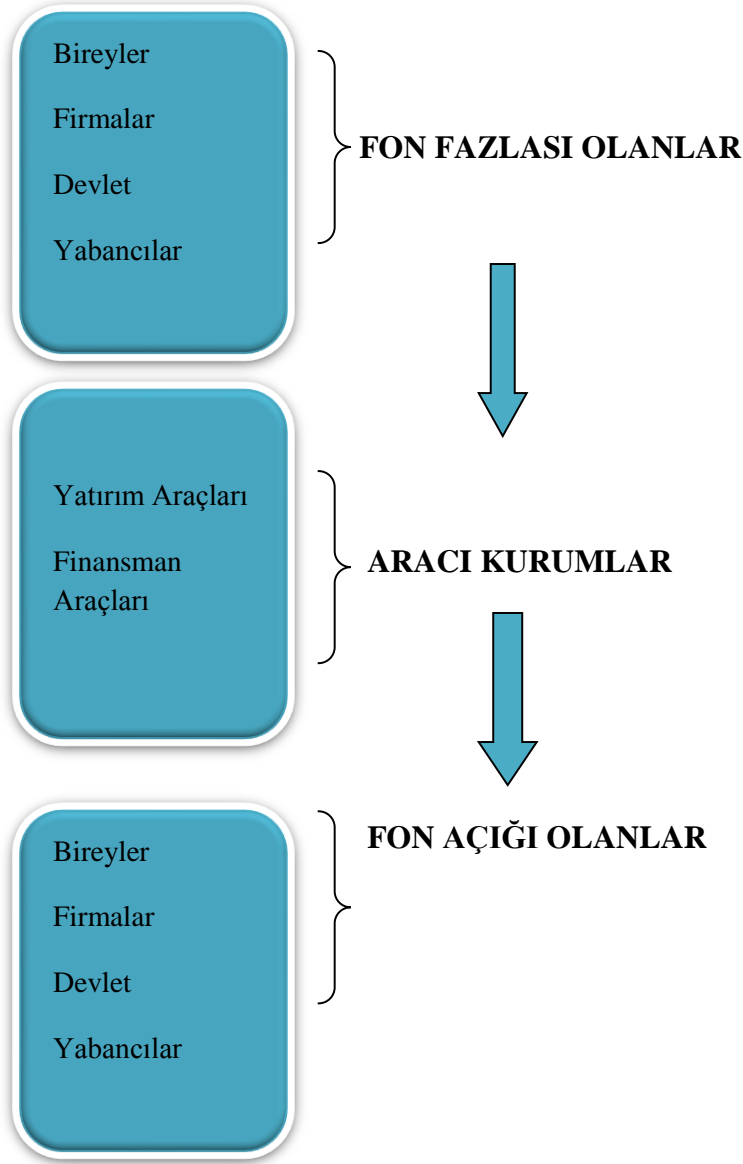
ödeneceğinin şekil ve şartları mevcuttur. Kaynak ihtiyacı olan taraf, bir borç ilişkisi içine girmekte, borca karşılık oluşan bir maliyetle karşılaşmaktadır. Kaynak sağlayan taraf ise fon sağlaması nedeni ile bir gelir elde etmektedir.

Finansal sistem; Bankacılık, Sigortacılık ve Sermaye Piyasaları olmak üzere üç piyasadan oluşmaktadır. Bu piyasalar da vadelerine göre Para ve Sermaye Piyasaları olarak ikiye ayrılmaktadır.

Para Piyasaları: Kısa vadeli likidite ihtiyacı bulunan taraflarla, likidite fazlası olan tarafların karşılaştığı piyasalardır. Bu piyasaların en önemli aktörleri bankalar olup, bankacılık dışındaki mali kesimlerden leasing şirketleri, faktoring şirketleri, sigorta şirketleri ve diğer aktörler mevcuttur. Ülkemizde para piyasalarının düzenleyici kurumları; Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), Hazine Müsteşarlığı, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) ve Tasarruf Mevduatı ve Sigorta Fonu (TMSF)'dir.

Sermaye Piyasaları: Fon arz ve talebinin uzun vadeli olarak (1 yıldan uzun) karşılaştığı piyasalardır. Sermaye piyasaları; kredi, döviz, hisse senedi, tahvil gibi her türlü menkul değer alım satımını kapsamaktadır. Sermaye piyasalarını düzenleyen kurumlar, SPK ve Borsa İstanbul'dur.

Finansal sistemin tarafları aşağıdaki şekilde şematize edilebilir.

Şekil 1. Finansal Sistemin Tarafları

Fon talep eden ve fon arz eden kesimlerin hızlı, güvenli ve düşük maliyetle karşılaştırılmaları konusunda aracılık eden kişi ve kuruluşlar, finansal aracılardır. Finansal sistemi oluşturan finansal piyasalar, birçok açıdan farklı sınıflara ayrılmış olup bu sınıflandırmalar aşağıdaki şekilde gösterilebilir.

Menkul Kıymetlerin Sağladığı Haklara Göre Finansal Piyasalar;

- a) Ortaklık Hakkı Sağlayan Piyasalar
- b) Alacaklılık Hakkı Sağlayan Piyasalar

Piyasaların Örgütlenmişliğine Göre Finansal Piyasalar;

- a) Örgütlenmiş Piyasalar
- b) Örgütlenmemiş Piyasalar

Ödemelerin Peşin Ya da Vadeli Yapılmasına Göre Finansal Piyasalar;

- a) Vadeli Piyasalar
- b) Spot Piyasalar

Fon Arz ve Talep Süresine Göre Finansal Piyasalar;

- a) Para Piyasaları
- b) Sermaye Piyasaları

Finansal Varlığın Piyasaya İlk Defa Sunulmuş Olmasına Göre Finansal Piyasalar;

- a) Birincil Piyasalar
- b) İkincil Piyasalar

Yukarıda açıklandığı üzere, finansal piyasalar, menkul kıymetlerin sağladığı haklara göre, piyasaların örgütlü olup olmadığına göre, ödemelerin yapılış şekline göre, finansal varlığın ilk defa sunulup sunulmadığına göre, fon arz ve talep sürelerine göre çeşitli şekillerde sınıflandırılmaktadır.

Organize olarak kurulan piyasalara; Borsa İstanbul, Merkez Bankası Açık Piyasa İşlemleri, Takasbank Borsa Piyasası işlemleri, Kıymetli Madenler ve Kıymetli Taşlar Piyasaları örnek olarak gösterilebilir. Organize olmayan piyasalara da Serbest Döviz ve Altın piyasaları örnek olarak gösterilebilir. Hisse senedi ve tahvil gibi alacak hakkı sağlayan menkul kıymetlerin ilk defa satılarak piyasaya sunulması Birincil piyasaya, satılan bu menkul kıymetlerin el değiştirecek şekilde ikinci defa satılması işlemleri de İkincil piyasalara örnek olarak gösterilebilir.

Bu araştırmada finansal piyasalar, aracılar, kurumlar, kurallar ve işleyişlerinin nasıl olduğu hakkında değil, bu piyasalara alternatif olarak özellikle dini hassasiyeti olan insanların faiz başta olmak üzere dine aykırı kuralların yer almadığı bir piyasa türü olarak geliştirilmeye çalışılan İslami finansal sistemi hakkında çalışma amaçlanmıştır.

1.2. İslami Finans Sistemi

İnsanların veya ülkelerin ellerindeki fonlarının ülke ekonomilerine kazandırılması ülke ekonomileri için oldukça önemlidir. Bu fonların ekonomi içinde kullanılmasının finansal piyasalar içinde çeşitli kuralları vardır. Fon arz edenler bunun karşılığında bir faiz geliri elde etmektedirler. Dini hassasiyeti olan insanlar, gerek faizin bütün dinlerde haram olması, gerek dinen uygun görülmeyen faaliyet gelirlerinin elde edilmesinden dolayı, finansal piyasalardaki işlemlerden uzak durmaktadırlar. Bu da insanların ve bazı ülkelerin ellerindeki fonların atıl kalmasına, halk arasında yastık altı diye tabir edilen, fonların elde tutularak ülke ekonomilerine katkı sağlamamaları anlamına gelmektedir. (Çürük, 2013: 11)

Tamamen varlığa dayalı bir katılım modeli olan İslami finans ürünleri, finansman sorununun aşılması için önemli bir kaynak bulma modeli olup, ticari hayata katılan bireylerin, hem kendi hem de ülke ekonomilerine katkı sağlamaktadır. Sistemin, riski minimum seviyeye indiren bir model olması, gelirin tabana yayılması hedefi, bireylerin tasarruflara yönlendirilmesi faaliyetleri bu finans sisteminin ruhunu yansıtmaktadır.

Bütün dinlerde faizin yasak olması, dini hassasiyeti olan insanların ellerindeki fonların ekonomiye kazandırılması, bu fonların atıl kalmaması düşüncesi finansal piyasalarda alternatif yöntemlerin araştırılmasına sebep olmuştur. Özellikle 1970'li yıllarda Arap ülkelerindeki petrol fiyatlarının artması nedeni ile oluşan çok yüksek miktarlardaki fonların ekonomiye kazandırılması düşüncesi, bu fonları piyasaya kazandırmak isteyen kesimlerin alternatif araştırmalarına neden olmuştur. Sadece Müslüman ülkeler değil, batılı ve Müslüman olmayan ülkeler de sahip olduğu Müslüman nüfusun elindeki fonları ekonomiye kazandırmak için çalışmalar yapmışlardır. (Akın ve Ece, 2014: 30-33)

1.2.1. İslami Finansal Sistemin Ortaya Çıkış Nedenleri

İslami finans sisteminin ortaya çıkmasının en önemli nedeni dini hassasiyet başta olmak üzere dini, sosyal ve ekonomik nedenler olarak üç nedenden bahsedilebilir.

1.2.1.1. Dini Nedenler

İnsanların dini inanç ve düşünce biçimleri yaşam tarzlarına yön verir. İnanç sahibi insanlar, inandığı ilkelerden dolayı günah olarak gördüğü fiilleri yapmaktan kaçınırlar. İslam inancı, insanların hem iktisadi ve ticari, hem de dini ve ahlaki konular

başta olmak üzere tüm yaşantılarında bazı emir ve yasaklar, uyması gereken kaide ve kurallar, uzak durması gereken yasak ve günahlar gibi ilkeler ve prensipler getirmiştir. İslam inancı, insanların sadece kalbi ve ruhi duygularına hitap eden manevi hayatını düzenlemekle kalmaz, aynı zamanda insanların toplum içindeki bireylerle olan ilişkisini de düzenler. Bu ilişkileri düzenlerken hem diğer insanlarla hem de yaratıcısına karşı bazı kurallar koyar.

İslami finans sisteminin temel kaynakları Kuran, Sünnet, İcma, Kıyas ve dine muhalif olmayan örfi adetler olarak sayabilir. Sistemin temel felsefesi, İslami iktisat kavramı olarak kabul edilen dine uygun görülen ticari kurallar bütünüdür. Sistemin felsefesi incelendiğinde, İslami finans sisteminin temel yaklaşımının sadece maddi çıkarları düşünmek olan maddeci bir yaklaşım değil, dini, ahlaki ve toplumsal değerlere uygun, her iki tarafın çıkarlarını düşünen bir sistem olduğu görülebilir. Klasik finans yaklaşımında kişinin karını maksimize etmesi temel amaçlardan biri olarak görülürken, İslami finans modelinde, hem kazanç hem de harcama olarak ifade edilen iktisadi faaliyetlerin dengeli olması gerektiğine işaret edilir. Bu sistemde İslam inancı gereği, aşırı kar etmek için başkasının zor durumundan faydalanmak, bir malın az bulunduğu zaman fırsatçılık yapmak, fiyatları şişirmek gibi gayri ahlaki olarak kabul edilmiş olan hareketler kesinlikle yasaklanmıştır.

“İslami finans modeli, dini hükümlerin ticari ve finansal işlemler için getirmiş olduğu kurallar üzerine tesis edilmiş ve zamanla gelişmiş bir modeldir. Bu sistemde yapılan finansal işlemlerin, dinin emir ve yasaklarına uyumlu olarak gerçekleştirilmesi temeli esas alınır.” (Türker, 2011: 5)

1.2.1.2. Sosyal Nedenler

Dini inanç sistemi, insanların toplum hayatında meydana gelen eşitsizlikleri kaldırmak amaçlı birçok kural ve düzenlemeler getirmeye çalışmıştır. İslam inancı sermayeye ihtiyacı olan işverenler, sermayedarlar veya bireylerin ihtiyacı olan sermayeyi nasıl sağlayabileceğinin şartlarını ortaya koyar. İslami finans sistemi için gerekli olan finansal kuruluşların kuruluş ve işleyişinin nasıl olması gerektiği, sağlanan sermayenin ne şekilde değerlendirilip geri ödeneceği, uyulması gereken kuralların neler olduğu gibi hükümler İslami finans sistemi tarafından belirlenmiştir.

İlke olarak bakıldığında İslami finansal sistemde adaletsizliğe ve sömürüye neden olabilecek faaliyetler yasaklanmıştır. Finansal anlamda bir işlem, sonucunda

taraplardan herhangi birisinin sömürülmesi veya istismar edilmesine neden olmamalıdır. Finansal işlemler, hem borç veren hem de borç alanı eşit bir şekilde düşünerek adaletsizliğe sebep olabilecek şekilde, bir tarafın maksimum şekilde kar ederek çok zenginleşmesine, diğer tarafın da çok zarar ederek durumunun daha da kötü olmasına neden olmamalıdır.

1.2.1.3. Ekonomik Nedenler

İslami Finans sistemindeki uygulamalarda, İslami kurallara paralel ekonomik bir düzenin kurulması ve işletilmesi amaçlanmaktadır. Bireylerin hayatlarını idame ettirmek için gerekli kazanımı sağlamada birbirlerine yardımcı olmaları gerekmektedir. İşletmeler kar amaçlı yapılanmalarının yanında, hizmet odaklı toplumsal hedefler gerçekleştirmeyi amaç edinmelidir. Bu amaçla üreticilerin, tüketicilerin, müşterilerin, yatırımcıların ve finansman kuruluşlarının müşterek sorunları çözümlenmesi için kendi aralarında işbirliği yapmaları hem kendileri hem de toplum için faydalı bir süreç olacaktır.

1970'li yıllarda petrol gelirlerindeki büyük artışlar sonucu ellerinde fazla fon bulunduran Arap sermayesini, bu fonları değerlendirmek için arayışlara itmiştir. Bu süreçte özellikle faizsiz bankacılık sistemi başta olmak üzere İslami finansman sistemi içinde birçok ürünün ortaya çıktığı görülmüştür. Gelişmekte olan ülkelerin kalkınmalarına yardımcı olmak amacıyla finansman açıklarını kapatmak, atıl fonları ekonomiye kazandırmak gibi nedenler de İslami finans sisteminin gelişmesinde etkili olan nedenlerden biridir. İslami finans sistemi, faizsiz bankacılık, tekafül (sigortacılık) ve sermaye piyasası alanlarında birçok alternatif sistemin gelişmesine katkıda bulunmuştur. Yaşanan bu gelişmeler 1974 yılında faizsiz bankacılık alanında İslam Kalkınma Bankası başta olmak üzere birçok kurumun kurulmasına milat olmuştur.

1.2.2. İslami Finans Sisteminin Temel Özellikleri

İslam ekonomisinin sahip olduğu temel ilkeler şu şekilde sıralanabilir. (Aktepe, 2018: 9)

- a) Doğallık ilkesi
- b) Serbestlik ilkesi
- c) İmkan ilkesi (Yapılan işlemler imkan dahilinde olan olayları kapsayacak.)
- d) Üretim ve çalışmaya yönelik bir ekonomik sistem olması ilkesi

- e) Dürüstlük ilkesi
- f) Kolaylık ilkesi
- g) Tabii piyasa şartlarının mevcut olması ilkesi
- h) Ucuz ulaşım imkanlarına sahip yolların kullanılması ilkesi
- ı) Saygı ilkesi
- i) Helal ticaret kurallarına uyma ilkesi
- j) Faize bulaşmama ilkesi
- k) Zaruret ve ihtiyaçları gözetme ilkesi
- l) Zararın yok edilmesine yönelik çalışma ilkesi
- m) Örf, adet ve geleneklere saygılı davranma ilkesi
- n) Paylaşım esasına dayalı ilkesi
- o) Müsamaha gösterme ilkesi
- ö) Vergiye riayet etme ilkesi
- p) Açıklık ve şeffaflık ilkesi
- r) Kayıtlı ekonomide faaliyet gösterme ilkesi
- s) Akde (sözleşmeye) bağlılık gösterme ilkesi.

Bu ilkelerin tümünün birlikte sağlandığı piyasalarda İslami finans sisteminden söz edilebilir. İslami finansal sisteminin sahip olunması gereken temel özellikler aşağıdaki şekilde sıralanabilir. (Çürük, 2103: 16 ve Aktepe. 2018: 19)

1.2.2.1. Faiz Yasağı

Bütün dinlerde faiz yasaklanmıştır. Faiz iktisadi anlam olarak parayı belli bir dönem kullanmanın maliyeti olarak tanımlanmaktadır. Faiz oranları bir ülkenin tasarruf ve yatırım oranlarını, yerli paranın değerini ve devlet borçlanmasının maliyetini etkilemektedir.

İslam dininde de faiz Kuran'da riba olarak adlandırılmış ve birçok ayette kesinlikle yasaklanmıştır. "Allah alışverişi helal, faizi haram kılmıştır."(Bakara Suresi: 273) "Ey iman edenler! Faiz yemeyin"(Ali İmran Suresi: 130), "Allah alım satımı helal kıldı." (Bakara Suresi: 275) ve "Karşılıklı rıza ile yaptığınız ticaret yoluyla olması

dışında birbirinizin mallarını haksızca almayın.” (Nisa Suresi: 29) mealindeki birçok ayet bunlara örnek olarak verilebilir. İslami ticarete kesinlikle yasaklanan faiz, büyük günahlardan sayılmış olup insanların mutlaka uzak durması gereken bir fiil olarak görülmüştür. İslam peygamberi tarafından da veda hutbesinde özellikle bu konu hakkında açıklama yapılmıştır. İslam peygamberi tarafından veda hutbesinde açıklanan faiz yasağı hakkındaki ilk uygulama da, kendi amcası Hazreti Abbas’ın faiz borcunun kaldırıldığının ilan edilmesidir.

Ticari işlemlerde para veya mal olarak verilen bir miktarın aynı cinsten fazlalık olarak geri alınan kısmı faiz olarak adlandırılmış ve yasaklanmıştır. Klasik olarak fıkhi anlamda kabul edilen tanımı “Sözleşmede şart koşulan fazlalık” olarak tanımlanırken (Bayındır, 2015: 29) ortak olarak kabul edilen tanımlarda “Risk üstlenilmeden belirli bir vade sonunda misli olarak verilen bir malın karşılığında önceden belirlenmiş olan oranda misli malın fazlalık olarak geri alınması” olarak tanımlanmaktadır.

Faiz konusunu daha iyi anlayabilmek için faiz ile karıştırılan bazı terimleri bilmekte fayda vardır. İslami ticaret anlayışında birçok mal transfer yöntemi bulunmakta olup bunlar iyi anlaşılmadığı takdirde faiz ile karıştırılabilmektedir. İki farklı malın ticari işlemlerde karşılıklı bir şekilde değiştirilmesi işlemi be’y, bir malın karşılık beklemeksizin geri dönmek üzere başkasına verilmesine sadaka, bir malın belli bir süre kullanmak üzere kiralanması faaliyeti ücretli ise icara, ücretsiz ise ariyet olarak adlandırılır. Yine bir malın kullanılması sonrasında vadesi gelince aynı miktarda verilmesi Karzı Hasen olarak adlandırılırken, ek bir fazlalık olarak verilen bir miktar mal veya paranın fazlalık olarak geri ödenmesi işleminde, fazlalık olan kısım faiz olarak tanımlanmıştır.

Diğer dinlerde olduğu gibi İslam dininde de faiz kesinlikle yasak olmasına rağmen uygulamada hangi işlemlerin faiz olduğu, hangisinin faiz olmadığı konusu tartışmalara neden olmaktadır. Paranın zaman içinde alım gücünde meydana gelen azalma, enflasyon, klasik finansmandaki para ve sermaye piyasası işlemlerinin faiz konusuna girip girmediği her zaman tartışmalara konu olmuştur.

1.2.2.2. Belirsizliğin Yasak Oluşu

İslami finansmanın temelini teşkil eden İslami ticaret ahlakı olarak da ifade edilen kurallara göre, ticari işlemlerde uyulması gereken bazı şartlar vardır. Taraflar arasında yapılan ticari iş ve işlemlerde, işleme konu olan ürün veya hizmetin miktarı,

fiyatı, vadesi gibi işlemler net, açık ve anlaşılır olmalıdır. Alıcı veya satıcının sonradan çıkabilecek bir riskle karşılaşmaması, ticari işlemin belirsizliğe neden olmaması veya sözleşmenin haksız kazanca yol açabilecek şekilde bir belirsizliğe sahip olmaması gerekir. Olması gereken bu şartlar kısaca şu şekilde sıralanabilir.

a)Ücret: İslami ticari kurallara göre taraflarca yapılan işlemler sonucunda tarafların ödenecek ücreti net olarak bilmeleri gerekir. Rakamlar net ve kesin olmalı, bir kararsızlık olmamalıdır.

b)Teslimat: Yapılan ticari işlemler sonucunda mal ya da hizmet ne ise ya teslim edilmiş olmalı ya da ifa edilmiş olmalıdır.

c) Ürün/Hizmet: Ticari işlemlerde kullanılan ürünler mevcut olmalı, sahipliği mümkün olmalı, sahipliği ve riski satıcıda olmalı, bir değeri olan ve kullanılabilir bir mal olmalıdır.

Yapılan ticari işlemlerde herhangi bir belirsizliğe neden olabilecek bir işlem olmaması gerekir. Kelime olarak “garar” da denilen belirsizlik, tehlike, risk gibi nedenlerle kişinin bilmeden malını veya canını tehlikeye atması anlamına gelir.

Garar, uygulamada karışıklığa neden olabilecek bir uygulama şeklinde yorumlanabilir. Garar yasağı ile ticari işlemlerin şeffaf olması gerektiği, sonradan meydana gelebilecek karışıklıklara neden olunmaması amaçlanmaktadır. Garar yasağı alıcı ve satıcının sonradan karşılaşabilecekleri riskleri ortadan kaldırması amacı ile ticari ilişki içinde bulunan tarafları korumaya yönelik faaliyetler bütünüdür. Garar yasağı, modern finans sisteminin de aslında üzerinde durduğu “Asimetrik Bilgi” yaklaşımına benzer bir ifade olup, ticari ilişki içindeki tarafların aldatılmamasını amaçlamaktadır. Özetle garar kelimesi, tüketicinin piyasa şartları ve mal hakkında yeterli bilgisinin olmaması nedeni ile zarar etme riskiyle karşılaşması veya aldatılmasını engellemeye yönelik çalışmalar bütünü olarak ifade edilebilir.

Garar kelimesini anlamak için birkaç örnek vermek gerekirse; Örneğin harman vadeli 50.000-TL tutarlı bir arabanın satılması garar içermektedir. Burada vadede bir belirsizlik vardır. Harman ile hangi ürünün ne zaman hasat edileceği gün olarak tam belli değildir. Burada vade gününün net olarak belirlenmesi gerekir. Örneğin 30 Temmuz 2018 gibi net bir tarih olmalıdır. Bir diğer örnek vermek gerekirse, örneğin 10 ton buğday tutarının, 10.000-TL fiyatla 30 Temmuz 2018 tarihinde ödenmesi sözleşmesi de garar içermektedir. Bu örnekte buğdayın cinsi, sınıfı gibi özelliklerin de

tam olarak belirtilmesi gerekmektedir. Örneğin Anadolu Kırmızı Sert Buğday 3. sınıf gibi buğdayın özelliği, sınıfı, vade tarihi ve tutarlarının birlikte tam olarak belirlenmesi gerekmektedir.

1.2.2.3. Spekülatif Davranışların Yasak Oluşu

Kelime olarak spekülasyon, yatırımcılar tarafından piyasadaki fiyat değişimlerinden faydalanarak bir varlığın, fiyatının ilerde yükseleceğini tahmin ederek satın alınmasıdır. Yatırımcı tarafından finansal varlığın ucuz olduğu dönemde satın alınarak, varlığın fiyatının yükseldiği zamanda satılması olarak da tanımlanabilir. Burada işlemler sonucu spekülör olarak adlandırılan yatırımcı tarafından bir risk üstlenilmektedir. Spekülör fiyat artışından kar elde edebileceği gibi tersi durumda zarar ile de karşılaşabilmektedir.

İslami ticaret anlayışında suni bir fiyat artışı/azalış eğilimi olarak görülen spekülatif davranışlar, risk taşıması ve gelecekte belirsizlikler taşıması gibi nedenlerle yasaklanmıştır. İslam ahlakında yasaklanmış olan kumar faaliyeti gibi spekülatif davranışlar da kumara benzetilmekte olup, kaybetmek veya kazanmak ihtimali olan bir işlemdir. Spekülatif davranışlar bu şekilde şans oyunlarına benzetilmekte olup ekonomide mevcut sermayenin dengesiz dağılımına neden olmakta, emek harcanmadan kazanılmış haksız bir kazançta neden olmaktadır. Bu durum elinde sermayeyi tutan kesimler tarafından zayıflara karşı bir üstünlüğe sebep olur. İslami ticaret anlayışında kazanç elde etmenin yolu, üretim faaliyetlerinin gerçekleşmesi ve İslami ilkelere uygun ticari işlemlerin yapılmasıdır. Emek ve sermayenin beraberce üretime ve yatırıma yönelmesi, kar ve zararın beraber göğüslenmesi gerekmektedir.

Bu anlamda klasik bankalarda risk üstlenilmeden yatırılan belli bir miktar paranın belli bir vadeden sonra ne kadar alınacağı belli olduğundan İslami finansta bunlar uygun görülmemiştir. Emek ve sermayesini ortaya koyanların riski, karı ve zararı paylaşmaları gerekmektedir.

1.2.2.4. Uygun Görülmeyen Faaliyetler

İslami ticaret anlayışında taraflar arasında karşılıklı rızaya dayalı bir ticari ilişki esastır. Bu sözleşmelere riayet etmek gerekir. Bu sözleşmelerin dinen uygun görülmeyen, haram kabul edilmiş faaliyetleri kapsamaması gerekir.

İslam dininde bazı varlıkların kullanılması yasaklanmış, ‘leş, domuz eti, içki ve insan tabiatının pis saydığı diğer şeylerin yenmesi, içilmesi veya ticarete konu edilmesi’ yasaklanmıştır. (Bakara Suresi vd., 25)

Bu ayetlerde mal kazanma aracı niteliğinde bulunan faiz sözleşmesi yapmak, rüşvet alıp vermek, hırsızlık yapmak, fuhuş yapmak, yaptırmak, ölçü ve tartıda hile yapmak gibi faaliyetler yasaklanmıştır. İslami kurallar gereği, yasaklanmış olan bu faaliyetler, elde edilmiş yöntemi nedeni ile ticari işlemlere konu olamazlar.

Getirilen bu yasaklar nedeni ile bu faaliyetlerle işlem yapan sektörler, İslami finans sistemi tarafından ticarete uzak durulması gereken sektörler olarak kabul edilmiştir. İslami kurallar gereği bu sektörlerle yatırım yapılmaması, İslami finans sisteminin temel esasları gereği kabul edilmektedir.

1.2.3. İslami Finans Sisteminin Dünyadaki Gelişimi

İslami finans sisteminin gelişmesine bakıldığında 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren gelişen bir sektör olduğu görülebilir. Bankacılık faaliyetlerinin yayılması, faiz içerdiğinden dolayı Müslüman ülkelerde bankacılık faaliyetlerinden uzak durulması fikrini doğurmuştur. Bu durum Müslümanlar tarafından mevcut sermayenin banka işlemlerinde nasıl kullanılabileceği hakkında alternatif işlemler arayışına neden olmuştur.

Dünya ekonomisinde yaşanan gelişmeler, özellikle 1970’li yıllarda petrol fiyatlarının artması sonucu, petrol gelirlerinden dolayı Müslüman ülkelerin ellerindeki fonların artmasına neden olmuştur. Bu ülkelerin sanayileşme çabaları içindeki ülkelere kaynak aktarma düşüncesi de bankacılık gibi faaliyetlerin yapılması gereğini doğurmuştur. Faizsiz finansman alanındaki ilk uygulama örnekleri Mısır’da köy sandıkları fikrine yakın bir anlayışla Dr. Ahmet Naggar tarafından kurulan sistem ve İngiliz himayesi altında bulunan Hindistan’daki kooperatif bankacılık şeklindeki çalışmalardır. (Okulu, 2017: 55 ve Akın vd., 2014:33)

Münferit bir şekilde başlayan bu uygulamaların günümüz anlayışındaki faizsiz bankacılık temelini oluşturan bilinçli, organize ve çağdaş yöntemlerle hayata geçirilmesi için çalışmaların yapılması ve desteklenmesi fikrinin Suud kralı Faysal’a ait olduğu kabul edilmektedir. Bu amaca yönelik olarak İslam ülkelerinin Dışişleri Bakanlarının 1970’de Cidde’de ekonomik işbirliğinin temin edilmesi, teşvik edilmesi, güçlendirilmesi ve geliştirilmesi için toplantı yapılmıştır. Bu toplantının bir amacı da

üye ülkeler arasında karşılıklı yardımlaşma ve fikir alışverişi olarak kabul edilmektedir. Bu gelişmeler ışığında 1975 yılında petrol gelirlerindeki artışların da etkisiyle bu ülkelerde toplanan fazla fonların kullandırılması, bazı ülkelerin de finansman ihtiyaçlarının karşılanması konularında yaşanan sıkıntıların aşılması amaçlarına yönelik olarak “İslam Kalkınma Bankası” kurulmuştur. (Dikgöz, 2015: 12)

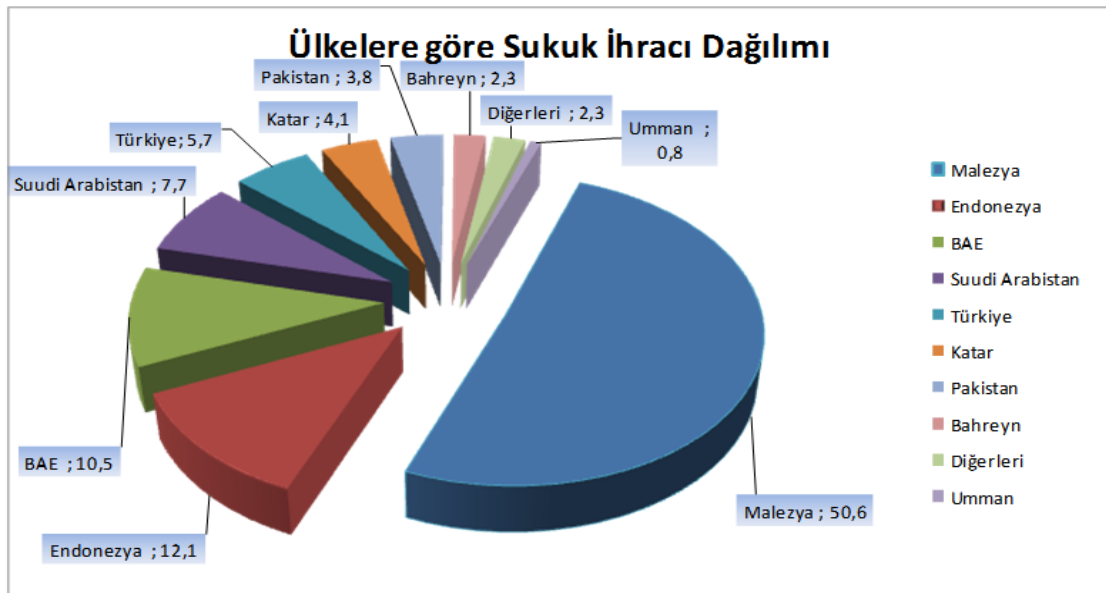
1976 yılında Kral Abdulaziz tarafından ilk uluslar arası ekonomik konferansı Mekke’de düzenlenmiştir. İslam ülkelerinin ekonomist ve akademisyenleri tarafından finans alanında önemli sayılacak bir literatür oluşturulmuştur. Birçok akademisyenin fikri ile de Cidde Kral Abdulaziz Üniversitesi İslam Ekonomisi Araştırma Merkezi kurulmuş ve bu konularda araştırmalar yapılmaya başlanmıştır. İslami finans alanında milat olarak kabul edilen bu çalışmalardan sonra başta Malezya, Pakistan, Nijerya, Sudan başta olmak üzere birçok ülkenin üniversitelerinde “İslami Finans Sistemi” ders olarak okutulmaya başlanılmıştır. Bu gelişmeler ışığında atıl fonların ekonomiye kazandırılması fikri sadece müslüman ülkelerde değil, İngiltere, Amerika, İsviçre, Japonya gibi birçok ülkede de bankacılık ve sermaye piyasaları konusunda çalışmalar yapılmasını sağlamıştır. (Altaş, 2008: 69)

Bankacılık faaliyetlerine paralel olarak İslami finansal konularda özellikle tahvil (sukuk) konusu başta olmak üzere çeşitli finansman araçlarının gelişmesine olanak sağlanmıştır. Klasik sistemdeki sigortacılık alanına alternatif olarak Tekafül, Bankacılık sistemine alternatif olarak faizsiz bankacılık, sermaye piyasası araçlarına da alternatif olarak Sukuk (Muşaraka, Mudaraba, Selem vb. tahvil çeşitleri), İslami Yatırım Fonları, Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler, Kira Sertifikaları gibi alternatif finansal araçlar üzerinde durulmuş ve geliştirilmiştir. Klasik finansman sistemi içerisinde mevcut olup da İslam hukukuna uygun olan finansal araçların kullanılmasında herhangi bir sakınca yoktur. “Gelir Ortaklığı Senedi, Kar/Zarar Ortaklığı Senedi” gibi İslami faaliyetlere uygun işlemleri yapan şirketlerin hisse senetlerinin alım satımının yapılması gibi klasik finans sisteminde kullanılan finansal araçlar, İslami Finans Sisteminde de kullanılabilir. (Altaş, 2008: 69)

1978 yılında Sudan’da ilk sukuk (İslami tahvil) ihracına başlanılmış, bankacılık faaliyetleri hızla yayılmış, 1990’da Malezya’da ilk İslami Hisse Senedi yatırım fonu kurulmuş ve sigortacılık alanında tekafül olarak tanımlanan İslami finans sisteminin araçları uygulanmaya başlamıştır. 2000’li yılların başından itibaren ise Dow Jones, FTSE, S&P gibi kurumların İslami Endeksleri yayınlamaya başlamasıyla beraber,

yatırımcılar İslami Finans ilkelerine göre faaliyet gösteren firmalara yatırım yapma olanağına sahip olmuşlardır. (Yılmaz vd., 2015: 41-44)

İlk başlarda bölgesel olarak başlayan bu gelişmeler daha sonra ulusal alanda da yayılmaya başlamıştır. Uluslar arası finansman kuruluşlarının da dikkatini çekmesiyle, İslami finansal sistemi kısa süre içinde hem Müslüman ülkelerin hem de diğer ülkelerin ilgisiyle karşılaşmış ve sistem bu ülkelerde de uygulanmaya başlanılmıştır. Amerika, Kanada, İngiltere, İsviçre vb. birçok Müslüman olmayan ülkelerde de bu sisteme ilgi gösterilmesinin en büyük nedeni burada yaşayan Müslüman nüfusun ilgisini çekerek atıl halde bırakılan fonların ekonomiye katılmasını sağlamaktır. İslami finans ürünlerinin en çok kullanıldığı ülkeler sıralaması aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Şekil 2. Ükelere Göre Sukuk İhracı Dağılımı

Kaynak: Katılım Finans Dergisi (Ağustos 2017)

Bu gelişmelere paralel olarak da muhasebe, denetim, istatistik ve kontrol mekanizmalarında da gelişmeler olmuş ve bu alanda birçok oluşumlar meydana gelmiştir. Artan hacimden dolayı ortaya çıkan sorunların çözümü, farklı ülkelerdeki uygulamalara standart getirmek, istatistiksel veriler yayınlamak, kullanılan yöntemlerin İslam dini kurallarına uygunluğunu araştırmak, bu standartları uygulayan üye ülkeler arasında teknik ekonomik gelişmelerin desteklenmesini sağlamak gibi birçok nedenle ortaya çıkan başlıca kuruluşları şu şekilde sıralayabiliriz.

1.2.3.1. İslam Kalkınma Bankası (IDB)

İslami Kalkınma Bankası 7 Aralık 1973'te tamamı İslam Konferansı üyesi ülkeler olan 7 ülkenin katılımıyla; İslam ülkeleri arasında ticaretin gelişimi, geri kalmış ülkelerin gelişimine katkı sağlamak, yine üye ülkeler arasında İslam finans sistemine uygun ticaretin gelişmelerine olanak sağlamak gibi amaçlar için kurulmuştur. Suudi Arabistan Kralı Faysal başta olmak üzere bazı bilim adamlarının çabalarıyla merkezi Cidde olan bu kurumun kurucu üyeleri olan ülkelere biri de Türkiye olup diğer kurucu üye ülkeler; Suudi Arabistan, İran, Kuveyt, Mısır, Birleşik Arap Emirlikleri ve Libya olmak üzere 7 ülkeden oluşmaktadır. Bugün üye ülke sayısı 56 olan İslam Kalkınma Bankasının diğer üye ülkeleri şunlardır. Fas, Cezayir, Tunus, Gine, Ürdün, Bahreyn, Kazakistan, Sudan, Suriye, Kırgızistan, Gabon, Afganistan, Maldivler, Umman, Benin, Mozambik, Irak, Moritanya, Sierra Leone, Senegal, Lübnan, Somali, Pakistan, Mali, Surinam, Brunei, Azerbaycan, Togo, Endonezya, Kamerun, Çad, Malezya, Uganda, Gambiya, Fildişi Sahilleri, Bangladeş, Burkino Faso, Arnavutluk, Nijerya, Katar, Nijer, Tacikistan, Türkmenistan, Yemen, Filistin, Cibuti ve Özbekistan. (Çürük, 2013: 118)

İslam Konferansı Teşkilatı üye ülkeler arasında ticari işlemlerin artırılması ve İslami finans ilkeleri ışığında olanakların sunulması amacı gütmekte, üye ülkelerin İslam felsefesine uygun olarak İslam toplumunda gerek devlet gerekse ferdi olarak üyelerin ekonomik kalkınmalarına ve sosyal gelişmelerine katkılar sağlamaktadır. 2005 yılından itibaren bankanın teşkilat yapılanması içinde bulunan Uluslararası İslam Ticaret Finans Kuruluşu (International Islamic Trade Finance Corporation) üye ülkelerin ticari kredi işlemleri için önemli fonksiyonlar üstlenmiştir. İslam Kalkınma Bankasının kuruluş amaçları kısaca şu şekilde açıklanmıştır. (www.isdb.org)

a) Üye ülkelerdeki özel veya kamu sektörlerine ait projelere kredi olanaklarını sunmak.

b) İslami toplumların ekonomik, sosyal, mali ve bankacılık alanlarındaki faaliyetlerinin İslami finans sistemine uygun şekilde yürütülmesi hakkında çalışmalar ve araştırmalar yapmak ve teşvik etmek.

c) Üye ülkelerdeki önemli veya verimli projelere sermaye iştirakinde bulunularak finansman desteği sağlamak.

d) Üye ülkeler arasında ticaretin gelişmesi için alt yapıya destek olmak, geliştirmek ve bu amaç için gerekli çalışmaları yapmak.

e) Üye ülkeler arasındaki teknik işbirliğini sağlamak, ihtiyaç duyan üyelere teknik konularda destek sağlamak ve yardımcı olmak.

f) Üye ülkelerdeki İslami finans konularında çalışan personelin gelişmesine ve yetişmesine olanak sağlamak için çalışmalar yapmak.

1.2.3.2. İslami Finans Kurumları için Muhasebe ve Denetim Örgütü (AAOIFI)

Uluslar arası finansal raporlama standartlarının İslami finans sisteminde kullanılan araçlar için geçerli olan farklı bir düzenlemesi mevcut değildir. Tüm ülkelerde mevcut ve geçerli olan standartları vardır. İslami finans sisteminin uygulandığı ülkelerde, gerekli muhasebe ve denetim standartların uygulanmasında uluslar arası birlik sağlanması düşüncesiyle sisteme uygun standartlar yayınlamak amacıyla üye ülkeler tarafından “İslami Finans Kurumları Muhasebe ve Denetim Örgütü (AAOIFI) kurulmuştur. İlk olarak Bahreyn’de kurulan bu örgüt ismini İngilizceden (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions)’ın kısaltmasından almıştır. 1991 yılında kurulan bu Örgüt, ilk standardını 1993’te yayınlamaya başlamıştır. Bugüne kadar 58 adet şer’i standart, 26 adet muhasebe standardı, 2 adet etik standardı, 5 adet denetim standardı, 7 adet yönetim standardı olmak üzere toplam 98 adet standart yayınlamıştır. Bu standartlar yaklaşık olarak 45 adet ülkenin bir kısmında zorunlu, bir kısmında da uygulamada rehber olması amacıyla isteğe bağlı olarak kullanılmaktadır. Bu standartların belli başlıca olanları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. (www.aaofi.com, 15.03.2019)

Tablo 1. AAOIFI Muhasebe Standartları Tablosu

AAOIFI FAS Muhasebe Standartları	
Standart No	Standart Adı
SFA 1	Kavramsal Çerçeve
FAS 1	Mali Tablo Sunuluşu
FAS 2	Murabaha, Satın Alma, Sipariş Verme
FAS 3	Mudaraba Finansmanı
FAS 4	Muşaraka Finansmanı
FAS 5	Kar Dağıtımı

Tablo 1. AAOIFI Muhasebe Standartları Tablosu (devam)

AAOIFI FAS Muhasebe Standartları	
Standart No	Standart Adı
FAS 6	Yatırım Hesaplarının Sahipleri ve Ortakları
FAS 7	Salam ve Paralel Salam
FAS 8	İcara
FAS 9	Zekat
FAS 10	İstisna ve Paralel İstisna
FAS 11	Karşılıklar ve Yedekler
FAS 12	İslami Sigorta Şirketlerinin Mali Tablo Sunumu
FAS 13	İslami Sigorta Şirketlerinin Artış ve Eksilişleri
FAS 14	Yatırım Fonu
FAS 15	İslami Sigorta Şirketlerinde Karşılıklar ve Rezerv
FAS 16	Döviz İşlemleri ve Dış İşlemler
FAS 17	Gayri menkul Yatırımları
FAS 18	Konvansiyonel Mali Kuruluşlarca Sunulan Mali Hizmetler
FAS 19	İslami Sigorta Şirketlerinde Katkı
FAS 20	Ertelenmiş Satış Ödemeleri
FAS 21	Varlık Transferlerine İlişkin Açıklama
FAS 22	Bölüm Raporlaması
FAS 23	Konsolidasyon
FAS 24	İştiraklerdeki Yatırımlar
FAS 25	Sukuk, Hisse Senedi ve Benzeri Araçlarla Yapılan Yatırımlar

Tablo 2. AAOIFI Şeria Standartlar Tablosu

AAOIFI Şeria' Standartları	
Standart No	Standart Adı
1	Döviz Ticareti
2	Banka Kartları ve Kredi Kartları
3	Ödeme Gücü Bulunduğu Halde Ödeme Yapmayan Borçlular
4	Takas İşlemleri (Güncellenmiş Standart)
5	Teminatlar (Güncellenmiş Standart)
6	Faizli Bankanın Faizsiz Bankaya Dönüştürülmesi
7	Havale (Borcun Havalesi) (Güncellenmiş Standart)
8	Murabaha, Satın Alma, Sipariş Verme
9	Kira ve Finansal Kiralama (Leasing) (Güncellenmiş Standart)
10	Selem ve Paralel Selem
11	Eser (İstisna) ve Alt Eser Sözleşmesi
12	Muşaraka ve Modern Şirketler (Ortaklık ve Çağdaş Ortaklıklar)
13	Mudaraba (Emek + Sermaye Ortaklığı)
14	Akreditif ,Kredi Belgeleri
15	Ödül Vaadi (Cual)
16	Ticari Belgeler, Kıymetli Evraklar
17	Yatırım Sertifikaları (Sukuklar)

Tablo 2. AAOIFI Şeria Standartlar Tablosu (devam)

AAOIFI Şeria' Standartları	
Standart No	Standart Adı
18	Teslim-Tesellüm (Kabz)
19	Karz (Tüketim Ödücü)
20	Organize Piyasalarda Emtia Satışı
21	Menkul Kıymetler
22	İmtiyaz Sözleşmeleri
23	Vekalet ve Yetkisiz Temsil
24	Sendikasyon Finansmanı
25	Sözleşmelerin Kombinasyonu (Bileşik sözleşmeler)
26	İslami Sigorta (Tekafül)
27	Endeksler
28	Faizsiz Bankalarda Bankacılık Hizmetleri
29	Faizsiz Finans Kurumlarında Fetva İlkeleri ve Fetva Ahlakı
30	Teverruk
31	Belirsiz Finans İşlemlerinde Şartlar (Garar İlkesi)
32	Tahkim
33	Vakıf
34	İşçi ve Emek (Hizmet/İş Sözleşmesi)
35	Zekat ve Şarta Bağlı Yükümlülükler
36	Yüklenim Konusu İşleri (İltizamat) Etkileyen Beklenmeyen Haller
37	Kredi Yükümlülükleri ve Anlaşması
38	Finansal İşlemlerde İnternet Kullanımı
39	Rehin ve Modern Uygulamalar
40	Emek Sermaye Ortaklığına Dayanan Katılma Hesaplarında Kar Dağıtımı
41	Faizsiz Reasürans
42	Mali Haklar ve Bu Haklar Üzerinde Tasarruf
43	İflas
44	Likit Temini Kullandırımı
45	Sermaye ve Yatırımların Korunması
46	Yatırım Vekaleti
47	İşlemlerde Kar Hesaplama İlkeleri
48	Güven Esaslı Muhayyerlikler
49	Tek Taraflı Vaat ve Karşılıklı Vaatleşme
50	Bağ Bahçe Ortaklığı (Müsakat)
51	Malın Selametine İlişkin Muhayyerlikler
52	Yeniden Değerlendirme Muhayyerlikleri
53	Kaparo
54	Akitlerin Şarta Bağlı Feshi
55	Yarışma ve Ödüller
56	Yatırım Yöneticisinin Tazmin Sorumluluğu
57	Altın ve Altın İşlemleriyle İlgili Kurallar
58	Satılan Malın Satıcıya Geri Ödenmesi

Tablo 3. AAOIFI Denetim Standartları Tablosu

AAOIFI Denetim Standartları	
Standart No	Standart Adı
1	Denetimin hedefleri ve ilkeleri
2	Denetçi Raporu
3	Denetim terminolojisi şartları
4	Dış Denetçi tarafından şeria' ilkelerine uyumun denetlenmesi
5	Finansal Tabloları denetiminde dolandırıcılık ve hilelerin değerlendirilmesi

Tablo 4. AAOIFI Yönetişim Standartları Tablosu

AAOIFI Yönetişim Standartları	
Standart No	Standart Adı
1	Şeriat Teftiş Kurulu, atama, pozisyon ve raporlanması
2	Şeriat İncelemesi
3	İç Şeriat incelemesi
4	İslami Finans Kuruluşları için denetim ve yönetim komitesi
5	Şeriat teftiş kurulunun bağımsızlığı
6	İslami Finans Kuruluşları Yönetişim ilkeleri beyanı
7	İslami Finansal Kurumlar için Kurumsal Sosyal Sorumluluk Davranışı ve Bilgilendirme

Tablo 5. AAOIFI Etik Standartlar Tablosu

AAOIFI Etik Standartları	
Standart No	Standart Adı
1	İslami Finans kuruluşları Denetçi ve Muhasebecileri için Etik Kodlar
2	İslami Finans kuruluşları Çalışanları için Etik Kodlar

Organizasyon yapısı içinde Genel Sekreterlik, Mütevelli Heyeti, İcra Kurulu, Genel Kurul, Fıkıh Kurulu ve Muhasebe ve Denetim Standartları komisyonu mevcut olan AAOIFI'nin Mütevelli Heyetinde Türkiye'yi temsilen TCMB üyesi Prof. Dr. Necdet Şensoy bulunmaktadır.

AAOIFI, İslami finans sisteminin uygulandığı ülkelerle, Uluslar arası Finansal Raporlama Standartlarının (IFRS) beraberce uygulanabilmesi amacı ile Uluslar arası Muhasebe Standartları Kurumuna, uygulamalarda birlik teklik sağlanması için çağrı yapmış ama kurum tarafından bu çağrılara herhangi bir cevap verilmemiştir.

Türkiye'de kurulan ilk katılım bankalarının ortaklarının çoğunun yabancı olması ve islami muhasebe standartların onların ülkelerinde uygulanma zorunluluğu bulunması

nedeni ile bu bankalar rehber olarak standartların uygulanması için çalışmalar yapmış ve uygulamışlardır. Bir kısım uygulamalar da ana ortaklık uygulamaları iç raporlama şeklinde yapıldığından uygulanma gereği zaten yapılmaktadır.

AAOIFI'nın kullandığı muhasebe standartlarının Türkçeye çevrilmesi çalışmaları 2017 yılında AAOIFI ve Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) arasında yapılan bir anlaşma ile başlamıştır. TKBB'nin yoğun çalışmaları ve katkısı ile bu standartların Türkçeye çevrilmesi tamamlanmış ve 2018 Eylül ayında hem kurumun internet sitesinde hem de kitapçık olarak yayınlanmıştır. (www.tkbb.org.tr. 19.05.2019)

1.2.3.3. İslam Ülkeleri İstatistiksel Ekonomik Sosyal Araştırma ve Eğitim Merkezi (SESRIC)

İslami finans alanı paralelindeki gelişmeler birçok kurumun doğmasına neden olmuştur. Bu kurumlardan biri olan İslam Ülkeleri İstatistiksel Ekonomik ve Sosyal Araştırma ve Eğitim Merkezi (SESRIC)'tir. İslam İşbirliği Teşkilatının 1977 yılında Trablus'taki 8. Dışişleri Bakanların toplantısında kurulmasına karar verilmiş ve karar sonucunda 1 Haziran 1978'te Ankara'da faaliyete başlayarak kuruluşunu tamamlamıştır. (Çürük, 2013: 119)

SESRIC, İslam ülkeleri arasındaki İslami finans sisteminin gelişmesine katkı sağlamak amacıyla finansal verilerin derlenmesi ve yayınlanması hizmetleri ile İslam İşbirliği Teşkilatının ana araştırma kolu olarak görev yapmaktadır. Bu görevi sayesinde teşkilatın Birleşmiş Milletler ve diğer kurumlar arasındaki teknik işbirliği, proje ve diğer konular hakkında koordinasyon görevini yerine getirmektedir.

Kısa adı SESRIC olan bu kurumun yapılanmasına bakıldığında 5 ana birimden oluştuğu görülmektedir. Bu birimler; Ekonomik ve Sosyal Araştırma, Eğitim ve Teknik İşbirliği, İstatistik ve Enformasyon, İdari ve Mali İşler, Yayın ve Bilgi İşlem birimleridir. (www.sesric.org, 11.05.2019)

Kuruluşundan bu yana yaptığı faaliyetler sonucunda birçok konuda uzmanlaşmış olan bu Kurum, uzmanlaşmış olduğu konuları üye ülkelere aktararak üye ülkelerdeki değişim ve gelişmelere birçok açıdan katkı sağlamaktadır. SESRIC'in kuruluş amaçları doğrultusundaki faaliyetleri kısaca şu şekilde sıralanabilir.

a) Üye ülkeler arasında ekonomik, sosyal ve istatistiksel verilerin yine aynı üye ülkelerin kullanması amacıyla derlenmesi, toplanması, düzenlenmesi ve yayınlanması.

b) Üye ülkeler arasındaki işbirliklerinin geliştirilmesi amacıyla sosyal ve ekonomik verilerin toplanıp, derlenip, değerlendirilip, raporlanarak yayınlanması.

c) İslam İşbirliği ülkelerinin amaçları ve yine üye ülkelerin ihtiyaçları doğrultusunda seçilmiş olan konular hakkında personelin eğitilmesi için organizasyonların düzenlenmesidir.

1.2.3.4. İslami Finansal Hizmetler Kurulu (IFSB)

Malezya'nın başkenti Kuala Lumpur'da 2002 yılında kurulmuş ama resmi olarak 10 Mart 2003'te faaliyete başlamıştır. İslami Finansal Hizmetler Kurulu (IFSB), İslami finans sistemini sunan kurumların etkin bir şekilde denetlenmesine olanak sağlamak, İslami finans sektörü için risklerin ölçümü, yönetimi ve açıklanması gibi konularda çeşitli kriterler açıklamak gibi çeşitli amaçlarla kurulmuştur. Bankacılık, sermaye piyasası, sigortacılık gibi geniş bir yelpazede sektöre yönelik küresel ihtiyaçları İslami finans sektörüne yönelik olarak uluslararası düzenleyici ve bağlayıcı standartların kullanılmasını sağlamaktadır. (Çürük, 2013: 119). Yol gösterici ilkeleri yayımlayarak bu konularda piyasalara girmek isteyenlere cesaret vererek güven sağlamak için önemli bir işlev üstlenmektedir. IFSB ayrıca endüstri ile ilgili konularda araştırmalar yaparak, üye ülkeler için çeşitli toplantı ve seminerler düzenlemektedir. İslami finans konusunda uluslararası standart belirleme, düzenleme ve denetleyici kurum olarak hizmet vermektedir. IFSB tarafından yayınlanan 2018 Faizsiz Finansal Hizmetler Sektörü İstikrar raporunda, küresel faizsiz finans sektörü içinde bankacılık, sermaye piyasaları ve tekafül varlıklarında bir önceki yıla göre % 8.3'lük bir artış görülmüştür. Bu sektörün küresel piyasalar içindeki toplam varlığı 2.05 trilyon dolara ulaşmıştır. Faizsiz finans sektöründe genel olarak bir artış görülse de en önemli performans artışının sırasıyla varlıklarda % 25,6 ve % 19 oranında artış gösteren Sukuk ve İslami fonlarda görülmektedir. Küresel faizsiz bankacılık sektörünün varlıkları bu kalemler içinde % 4,3'lük bir artışla 1,56 trilyon dolara ulaşırken, küresel tekafül sektörü ise % 4'lük bir artışla 26,1 milyar dolara yaklaşmıştır. (www.ifsb.org.-2018 raporu)

İslami Sermaye Piyasası Ürünlerine İlişkin İfşa Koşullarına Yol Gösterici İlkeler, İslami Reasürans (Reşitite) için Yol Gösterici İlkeler, İslami Finans Yönetmeliği için Temel İlkeler; IFSB'nin yayınlamış olduğu başlıca tebliğlerdir. IFSB, çeşitli konularda tebliğ, bilgilendirme, rehber niteliğinde araştırma, rapor ve bildirimler yayınlamaktadır. IFSB, kuruluşundan bu yana 27 adet yol gösterici standart, rehber

niteliğinde ilke ve teknik not yayınlamıştır. Yayımlanan bu ilkeler tablo şeklinde aşağıdaki şekilde gösterilebilir.

Tablo 6. IFSB Yayımlanan İlkeler Tablosu

1	Risk Yönetimi (IFSB-1)
2	Sermaye Yeterliliği (IFSB-2)
3	Kurumsal Yönetim (IFSB-3)
4	Şeffaflık ve Piyasa Disiplini (IFSB-4)
5	Denetleme İnceleme Süreci (IFSB-5)
6	Toplu Yatırım Programları için Yönetişim (IFSB-6)
7	Sermaye Yeterliliğinde Özel Konular (IFSB-7)
8	İslami Sigortalar İçin Yönetişime Yönelik Yol Gösterici İlkeler (Taksici) Operasyonlar (IFSB-8)
9	İslami Finansal Hizmetler (IIFS) sunan kurumlar için İş Yapma Davranışı (IFSB-9)
10	1 Sharī'ah Hükümetine Yol Gösterici İlkeler (IFSB-10)
11	Alacaklı (İslami Sigorta) Teşebbüsleri için Solvency Gereksinimleri Standardı (IFSB-11)
12	Likidite Riski Yönetiminde Yol Gösterici İlkeler (IFSB-12)
13	Stres Testinde Yol Gösterici İlkeler (IFSB-13)
14	Alacaklı (İslami Sigorta) Teşebbüsleri için Risk Yönetimi Standardı (IFSB-14)
15	Revize Edilmiş Sermaye Yeterliliği Standardı (IFSB-15)
16	Gözden Geçirme İnceleme Sürecindeki Temel Unsurlar Hakkında Revize Rehberlik (IFSB-16)
17	İslami Finans Yönetmeliği için Temel İlkeler (IFSB-17)
18	Reşitite için Rehber İlkeler (İslami Reasürans) (IFSB-18)
19	Derecelendirmelerin Sharī'ah-Uyumlu Finansal Araçlarda Muhasebeleştirilmesi (GN-1)
20	Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği Standartlarına İlişkin Rehberlik Notu: Emtia Murabaha İşlemleri (GN-2)
21	Yatırım Hesabı Sahiplerine Kar Payını Pürüzsüzleştirmeye Yönelik Uygulamaya İlişkin Kılavuz Notu (GN -3)
22	IFSB Sermaye Yeterliliği Standardı ile Bağlantıda Kılavuz Not: Sermaye Yeterliliği
	Oranında Alfa'nın Belirlenmesi (GN-4)
23	Taksitli ve Borçlu Teşebbüsler Hakkında Dış Kredi Değerlendirme Kuruluşları (ECAIS) Tarafından Derecelendirmelerin Tanınmasına İlişkin Kılavuz Notu (GN-5)
24	Likidite Riski Yönetimi İçin Kantitatif Ölçütler (GN-6)
25	İslami Para Piyasalarının Gelişimi (TN-1)
26	Stres Testi (TN-2)
27	İslami Sermaye Piyasası Ürünleri için İfşa İhtiyaçlarına İlişkin Yol Gösterici İlkeler (IFSB 19)

1.2.3.5. Uluslararası İslami Derecelendirme Kurumu (IIRA)

Uluslararası İslami Derecelendirme Kurumu, İslam Kalkınma Bankasının katkılarıyla, üye ülkelerdeki İslami finans hizmeti sunan faaliyetleri değerlendirerek, yatırım konusundaki riskin seviyesini ölçmek amacıyla Bahreyn’de kurulmuştur. İslami Finans hizmetlerinin değerlendirilmesi ve not verilmesi konusunda İslam ülkeleri içinde uluslar arası alanda kurulan ilk derecelendirme kuruluşu olan IIRA, yatırımcılara yardımcı olmak amacıyla şirketleri, ülkeleri, bankaları risklere karşı yatırım yapılıp yapılmaması konusunda rehberlik etmek için tıpkı diğer derecelendirme kuruluşları gibi bağımsız olarak değerlendirip not vermektedir. Yapılan bu değerlendirmeler kamuoyuna açıklanmaktadır. (Çürük, 2013: 120)

Kurumun hissedarları İslam Kalkınma Bankası, iki yerel derecelendirme şirketi ve aralarında Türkiye’den bir katılım bankasının da olduğu 13 adet İslami banka ve sigorta şirkettir. (www.iirating.com – 15.04.2019))

İslami finans ilkeleri ışığında karar veren Kurumun 19 kişiden oluşan Şer’i Kurulu bulunmaktadır. Şer’i Kurulun üyeleri arasından bir kişi de Türkiye’den seçilmiştir. İslami finans sistemine göre faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlar IIRA tarafından değerlendirildiği gibi istenirse; Fitch, Moodys, S&P gibi uluslar arası derecelendirme kuruluşları tarafından da değerlendirilebilmektedir. Bu kuruluşlar İslami finans sektöründeki bir kurumu değerlendirdiklerinde IIRA’nın Şer’i Kurulundan İslami finans konularında yardım istemektedirler.

1.2.3.6. İslami Araştırmalar ve Eğitim Merkezi (IRTI)

14 Mart 1979’da kurulan İslami Eğitim ve Araştırmalar Merkezi (IRTİ), İslami finansal hizmetler sektörüne katkı sağlamak ve daha büyük bir etki bırakmak amacıyla İslam ekonomisi ve finansmanı için küresel bir bilgi merkezi olmak ve bu alanlardaki son gelişme, araştırma, danışmanlık ve bilgilendirme hizmetlerini sunmaktadır. Bu amaçla merkez haline gelmek için çalışan IRTI, araştırmalar ve bilgilendirmeler yaparak istenilen bilgilerin kaynağı olmayı hedeflemektedir. (www.irti.org)

IRTI, İslami finans ürünlerinin geliştirilmesi, yeni finansal ürünlerin bulunması veya mevcut finansal ürünlerin geliştirilmesi süreçlerine etkin olarak katılması, araştırma ve anketlerin düzenlenmesi gibi amaçları gerçekleştirme doğrultusunda diğer kurumlarla paralel olarak bilgi alış verişlerinin yapılması çalışmalarını

gerçekleştirmektedir. Yeni ürünler veya ürün geliştirme çalışmalarının İslami finans ilkelerine uygun olup olmadığı, bu konularda neler yapılması gerektiği hakkında da diğer kurumlardan yardımlar alarak, bir bilgi bankası olma işlevini de yine IRTİ yapmaya çalışmaktadır. (Çürük, 2013: 120)

1.2.3.7. Uluslararası İslami Finans Piyasası (IIFM)

Uluslararası İslami Finans Piyasası (IIFM), İslami finans hizmetlerinin ve sözleşmelerinin İslami Ticaret kurallarına göre bankacılık, sigortacılık ve menkul kıymet piyasalarında uygulanmasında kullanılan ürün şablonlarının standartlaştırılması için çalışan bir standart belirleme organıdır. 2002 yılında Bahreyn'in başkenti Manama'da; Bahreyn, Malezya, Endonezya, Pakistan, Kazakistan, Brunei ve Sudan gibi kurucu üyeler tarafından kurulmuştur. (Çürük, 2013: 121) İslami finans piyasasında güçlü, şeffaf ve etkin bir piyasa oluşturma görevini yüklenen bu kurum, Şer'i standartlara uygun standartların getirilmesi ve uygulanması konularında çalışmaktadır. Başlıca fonksiyonları şu şekilde sıralanabilir. (www.iifm.net – 16.03.2019)

- a) İslami finans piyasası sektörüne ait katılımcılar için belgelendirme konusunda bir standart sepeti oluşturmak.
- b) İslami finansal piyasalarda birleşme, Şer'i konular ve yasal reformların uygulanması konularında yardımcı olmak.
- c) Düzenleyici kurumlar, finansal piyasa kurucuları, yatırımcılar ve diğer tüm taraflar arasında ortak bir platform oluşturmaya çalışarak tüm tarafların katılımını sağlayacak çalışmaların yapılmasını sağlamak.
- d) Standartlar ve finansal ürünler hakkında özel seminer, çalıştay veya toplantılar düzenlemek.
- e) İslami finansal ürünler hakkında raporlamalar ve çalışmalar yapmak.

1.2.3.8. Uluslararası İslami Likidite Yönetim Şirketi (IILM)

Uluslararası İslami Likidite Yönetimi (IILM), İslami finans hizmetinin uygulandığı sektörlerde entegre bir şekilde bölgesel ve uluslararası tüm kurumların sağlam bir likidite yönetimi altyapısına sahip olması için Şer'i ilkelere uyumlu bir likidite çalışması ve performansının nasıl olması gerektiği hakkında çalışmalar yapan

bir kurumdur. Türkiye Merkez Bankası ile birlikte birçok ülkenin Merkez bankalarının ve İslami finans kurumlarının ortak olduğu bu kurum, likidite yönetimi hakkında çalışma ve araştırmalar yapmaktadır. 25 Ekim 2010 yılında kurulmuştur.(www.iilm.com, 18.04.2019)

1.2.3.9. Uluslararası İslami Fıkıh Akademisi (IIFA)

İslam Konferansı Örgütü tarafından 1981 yılında Mekke’de düzenlenen toplantıda kabul edilen bir kararla kurulan Uluslararası İslam Fıkıh Akademisi (IIFA), üye ülkelerdeki tüm İslami konularda karşılaşılan sorunlara fetva vermek amacı taşımaktadır. İslami finans uygulamalarında da karşılaşılan sorunların çözümünün İslami ticaret kurallarına uygun olup olmadığı hakkında IIFA karar vermektedir. Bu Akademinin üyeleri aynı zamanda İslam İşbirliği Teşkilatı üyeleri de olan toplam 57 adet ülkedir. (www.iifa-aiifi.org, 05.05.2019)

1.2.4. İslami Finans Sisteminin Türkiye’deki Gelişimi

İslami finans piyasalarındaki gelişmelere paralel olarak yaşanan değişimler Türkiye’de de aynı paralellikte değişimlerin ve gelişmelerin yaşanmasına neden olmuştur. 1976’daki Uluslararası İslam İktisat konferansına Türkiye de katılım sağlamış ve İslam Kalkınma Bankasının kurulma aşamasında bulunmuştur. Bu gelişmeleri takiben 1978 yılında Ankara’da İslam Ülkeleri İstatistik, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Eğitim merkezi kurulmuştur.

İslami Finans Sistemi araçlarından faizsiz bankacılık alanındaki ülkemizdeki ilk uygulama 1975’te kurulan Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankasıdır (DESİYAB). Yastık altı diye tabir edilen atıl fonların ekonomiye kazandırılması, tasarrufun teşvik edilmesi, sanayi yatırımları ve işletmelerin finansmanına destek amacıyla faizsiz bankacılık faaliyeti alanında kurulmuş olan DESİYAB, toplam 251 şirkete hizmet vermiştir. (Karabacak, 2015: 52)

O günkü şartlarda kurumsallaşmanın sağlanamaması, hizmet verilen şirketlerinin çoğunun kapasite, teknoloji, yer seçimi vb. konularda sıkıntılı olması gibi nedenlerle faizsiz bankacılık alanındaki bu deneyim başarısızlığa uğramıştır ve 1983 yılında faaliyeti sona erdirilmiştir. (Bayındır, 2015: 30-39)

1980’li yıllardan sonra Türkiye’de dışa açılma ve liberalleşme politikalarının izlenmesiyle beraber ekonomik anlamda gelişmeler meydana gelmiştir. Bu gelişmelere paralel olarak birçok alanda olduğu gibi faizsiz bankacılık alanında da gelişmeler olmuştur. Özel Finans Kuruluşu şeklinde kanuni düzenlemeyle 1984 yılında bu faaliyet alanında ilk olarak Albaraka Türk A.Ş. kurulmuş, sonrasında 1985 yılında Faisal Finans Kurumu A.Ş. kurulmuştur. Daha sonra bu özel finans kuruluşlarını sırasıyla Kuveyt Türk A.Ş., Anadolu Finans Kurumu A.Ş., İhlas Finans Kurumu A.Ş. ve Asya Finans Kurumu A.Ş. takip etmiştir.

1999 yılında ekonomik krizin etkisiyle bankaların batması, 2001 yılında İhlas Finans krizi gibi nedenlerle 5411 sayılı Bankacılık Kanununda 2005 yılında değişiklikler yapılarak, özel finans kuruluşları ifadesi yerine “Katılım Bankacılığı” ifadesi getirilmiş ve Özel Finans Kurumları da Bankacılık Kanunu kapsamına alınmıştır. Bu kuruluşların gerçekleştirdiği işlemlerin, “kar ve zarara katılım esasına dayalı bankacılık işlemlerinin” yapılmasını ifade edip karışıklığa neden olunmaması ve özellikle ekonomik kriz sonrası tasarruf sahiplerinin bu fonlardaki yatırımlarının güvence altına alınması amaçlanmıştır. (Dikgöz, 2015: 20)

2008 yılında dünyada baş gösteren ekonomik krizin etkilerini bankalar çok büyük oranlarda hissederken, faizsiz bankacılıkta kullanılan yöntemler sayesinde katılım bankalarının daha az oranda zarar etmesi bir anda bu bankalara olan ilgiyi arttırmıştır.

Devlet Bankaları da faizsiz ürünler sunmak amacıyla 2015 yılında sırasıyla Ziraat Katılım ve Vakıf Katılım Bankaları ile hizmet vermeye başlamıştır. Halk Bankası bünyesinde bir Katılım bankası çalışmaları bulunmakta olup, önceden kapatılan Emlak Bank’ında bu alanda faaliyete geçmesi için çalışmalar yapılmaktadır.

Faizsiz finans yöntemindeki menkul kıymet olarak ilk uygulamalardan biri de 1984 yılında çıkarılan Kamu kurum ve kuruluşlarına ait alt yapı tesislerinin gelirlerinden kar payı almak esasına dayalı Gelir Ortaklığı Senetleri (GOS)’dur. Çıkarılan kanundan sonra GOS menkul sermaye ihracındaki ilk uygulamalar, 1984 yılında Boğaziçi köprüsünün ve 1985 yılında Keban Barajının finansmanı için çıkarılan senetlerdir. (Bayındır, 2015: 22-36)

2010 yılında Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) tarafından Kira Sertifikaları tebliğinin yayınlanmasıyla İslami finans araçlarından biri olan Sukuk (İslami Tahvil)

uygulanmasının önü açılmıştır. Bu tebliğle hem özel hem de kamu kesiminin sukuk ihraç etmelerinin usul ve esasları açıklanmıştır. Tebliğin ardından Kuveyt Türk Katılım Bankası 2011 yılında, Hazine Müsteşarlığı da 2012 yılında Türkiye'deki ilk sukuk ihracı faaliyetlerini gerçekleştirmişlerdir.

Katılım bankalarının ve kullanılan finansman araçlarının gelişmesi açısından Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) önemli bir görev üstlenmiştir. Bankacılık Kanunu hükümlerine göre kurulmuş kamu kurumu niteliğindeki bu kurum, mesleki bir kuruluş olup katılım bankalarının da hak ve menfaatlerini korumaktadır. TKBB, 2006 yılında kurulmuştur. TKBB, İslami finans ürünlerinin tanıtılması ve yeni ürünlerin geliştirilmesi konularında Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), Sermaye Piyasası Kurumu (SPK), Borsa İstanbul (BİST), Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği (TSPB), Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) gibi kurumlarla görüş alışverişi yaparak danışmanlık hizmeti de görmektedir. TKBB, çeşitli üniversite ve kurumlarla beraber eğitim ve çalıştaylar düzenlemekte ve uluslar arası İslami finans kurumları ile de çalışmalar yapmakta, üniversitelerde yeni bölümlerin açılması, bu alanda yüksek lisans ve doktora yapan öğrencilere burs verilmesi gibi faaliyetler gerçekleştirmektedir. Kurum, kendi bünyesinde oluşturduğu Merkezi Danışma Kurulu ile katılım bankacılığının dayandığı ilkelerin ve standartların oluşturulmasını amaçlamaktadır. Bu amaçla TKBB, en son 09.05.2018 tarihinde bir çalıştay gerçekleştirmiştir. Onuncu Kalkınma planı İstanbul Finans merkezi programı kapsamında “Katılım Bankacılığı ve Faizsiz Finansın geliştirilmesi” başlıklı bileşenler kurum tarafından çalışmalarına eklenmiştir. TKBB, 2017 yılında AAOIFI ile yaptığı sözleşme ile İslami finansal standartlarının Türkçeye çevrilmesi için anlaşmıştır. Kurum, Eylül 2018 tarihinde toplam 58 adet Şer’i standardın çeviri işlemlerini bitirerek yayınlamıştır. Kurum ayrıca bu finansal standart ve konuların tanıtılması amacı ile yeni kitaplar yayınlamaya devam etmektedir. (TKBB vd., 2018:www.tkbb.yayınlar)

TKBB'nin danışmanlığı ve tavsiyesi üzerine Sermaye Piyasası Kurulu'na faizsiz finans fonları ile ilgili uyulması gereken temel ilkeler hakkında standartları ve çalışma esaslarını bildirmiştir. Kurum ayrıca TCMB ile de görüşmeler yaparak katılım bankacılığına uygun finansal ürünlerin çıkarılması hakkında bilgi alışverişi yapmaktadır.

TKBB tarafından kira sertifikalarında ihraç tavan ve taban limitlerinin sınırlandırılmasına esneklik getirilmesi için SPK'ya başvurulmasına karar verilmiştir.

TKBB'nin teşvikiyle hurda, ziynet, altın gibi yeni ürünlerin geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılmaktadır.

TKBB'nin faaliyetleri sonucu BIST bünyesinde oluşturulan Taahhütlü İşlemler (Kira Sertifikası alım satımı) pazarı çalışmaları sonuçlanmış kısa bir süre içinde işleme başlama aşamasına gelmiştir.

TKBB, Gelir İdaresi ile e-fatura ve uluslar arası finansman konularında çalışmalara katılarak, İslami finans hakkında danışmanlık yaparak fikirlerini beyan etmiştir.

TCMB, katılım bankaları için düzenlemeler yapmaktadır. Bu amaçla hazırlanan "Ek Çerçeve sözleşmesi" ile faizsiz bankacılık çalışma ilkeleri hazırlamaktadır. TCMB, 2010 yılında Uluslar arası İslami Likidite Kurumu (IILM)'nin kuruluşunda yer almıştır. TCMB, 2012 yılında Hazine tarafından çıkarılan Kira Sertifikalarının teminat olarak kabul etmeye başlamıştır. TCMB, 2013 yılında katılım bankacılığı prensiplerine uyum amacıyla açık piyasa işlemlerinde değişiklik yaparak katılım bankalarını da bu piyasalara dahil etmiştir. ((Yılmaz vd., 2015: 40-44)

İKİNCİ BÖLÜM

İSLAMİ FİNANS SİSTEMİNDE (PARA, SERMAYE VE SİGORTACILIK ALANLARINDA) KULLANILAN FİNANSMAN MODELLERİ

Finansal piyasalardaki gelişmelere paralel olarak İslami finans sisteminde de yeni gelişmeler meydana gelmiş ve İslami ticaret ilkelerine uygun finansal araçlar ortaya çıkmıştır. Sermaye piyasalarındaki araçlara alternatif olarak İslami finansal piyasalarda sukuk çeşitleri ve benzeri finansal araçlar, para ve bankacılık piyasalarına alternatif olarak katılım bankaları, sigortacılık alanına da alternatif olarak tekafül sigortacılık anlayışı doğmuştur. Gelişen bu alternatif finansal piyasa çeşitleri aşağıdaki şekilde açıklanabilir.

2.1. Sukuk

Türkçeye finansal sertifika ya da tahvil olarak çevrilen sukuk kelimesi, Arapça kökenli bir kelime olup “sak” kelimesinden türemiş “sertifikalar” anlamına gelmektedir. Türkçemizde kelime olarak vesika, İslami tahvil, senet, Varlığa Dayalı Menkul Kıymet anlamlarında da kullanılmaktadır. (Gökgöz, 2015: 152)

İslami Finans Kurumları için Muhasebe ve Denetim Örgütü (AAOIFI) tarafından sukuk; mevcut mal (ayn) menfaat, hizmet ya da belirli bir proje veya özel bir yatırım faaliyeti halinde bulunan varlıklar üzerinde yaygın ortak mülkiyeti ifade eder ve birbirine eşit değerde ihraç edilen sertifikalar şeklinde tanımlanmaktadır. Ancak bu sertifikalar, sertifika bedelleri tahsil edildikten, ihraç gerçekleşip halka/yatırımcılara arz tamamlandıktan ve bunlar ihraç edildikleri amaç için kullanılmaya başlandıktan sonra varlıkları üzerinde eşit değerde mülkiyeti ifade eden “menkul kıymetler” şeklinde tanımlanmaktadır. (Dikgöz, 2015: 52-57)

Sukuk bir varlığa sahip olmayı veya ondan yararlanma hakkını veren bir menkul kıymet türüdür. Bir mal, menfaat ya da belirli bir proje, özel bir yatırım, demirbaş gibi varlıklar üzerinde de mülkiyet hakkını temsil eden bir menkul sermaye türüdür. Sukuka konu olabilecek varlıklar sadece menkul ve gayri menkuller değil, doğrudan emek ve sermaye katkısına dayanan bir ortaklık şeklinde de olabilir.

Geleneksel tahvil uygulamasında belirli bir faiz geliri ve borca dayalı bir ilişki mevcuttur. Herhangi bir varlığın olması şartı koşulmamıştır. Oysa sukukta varlığa

dayalı bir borç ilişkisi ve faiz yerine finanse edilen varlıktan elde edilen gelirden payın esas kabul edildiği bir finansman modeli karşımıza çıkmaktadır.

İslami finansal hizmetlerin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan sukuk, finansal kurumlara, işletmelere ülke hazineleri başta olmak üzere, faizsiz bankacılık faaliyeti işlemi yapan katılım bankalarına da fon toplama olanağı getirmiştir.

Sukuk ihracında toplanan fonlar ile sahip olunan paylara göre yeni bir projenin başlaması, gelişmesi ya da ticari bir faaliyetin finansmanında kullanmak üzere ticari bir işlem olarak görülen sukuk uygulaması, bu özellikleriyle bir finansman bulma aracıdır.

Sukukun Özellikleri

- a) Sukuk, likidite bir finansal araç olup ikincil piyasalarda da işlem görebilir.
- b) Sukuk işlemleri, İslami finansal prensiplerine uygun olarak, faizsiz bir sermaye aracıdır. Sukuk işlemlerinin getirileri kira gelirleri veya kar payları şeklindedir.
- c) Sukuk işlemleri İslami finansal prensipleri gereği yüksek belirsizlik içeren işlemlerden, haram olarak kabul edilen iş ve işlemler ile ilgili faaliyetlerden olmaması gerekir.
- d) Sukuk, sahiplerinin hak ve yükümlülüklerini belirten menkul kıymetler olup nama veya hamiline düzenlenerek ihraç edilebilirler.
- e) Sukuk, üzerinde dayanak varlık olan mal, yatırım, hizmet veya menfaat üzerinde ortaklık veya hisse payına göre kişinin müşterek mülkiyet payını temsil eden bir vesika hükmündedir.
- f) Sukukta yatırımcılar kara, sukuk ihracında belirtilen paylaşma oranına göre zarara da ortaklık payına göre katılmakta olup, sukuk sahipleri kar ve kiraya dayalı bir gelire sahip olduğundan olumsuz bir durumla karşılaşmamakta yani faiz ve kur artışı gibi olumsuzluklardan etkilenmemektedirler.
- g) Sukuk İhracı yapan kuruluşlar da, Uluslararası Derecelendirme Kuruluşları tarafından puanlamaya tabi tutulabilmektedir. Sukuk yatırımcıları tarafından, risk/analiz getirilerinin hesaplanarak verilen notlara bakılarak, bu alanda yatırım yapılıp yapılmaması konusunda karar verilebilmektedir.

Sukukta temel olarak üç taraf bulunmaktadır.

1. Yüklümlü: Sukukun çeşidine göre dayanak varlığın icrasını, işletilmesini üstlenen, kısaca dayanak varlığın sahibi olan kişi veya kuruluştur.

2. Aracı Kurum: Sukukun ihracını gerçekleştiren ve yüklümlü ile sukuk alıcılarının arasındaki işlemleri yerine getirmekle yüklümlü olan kuruluştur.

3.Yatırımcı: Sukuku elinde bulunduran, yatırım amacı ile menkul kıymeti elinde bulunduran kişi veya kuruluştur.

Sukuklar özellikleri itibariyle klasik sistemde kullanılan bono, hisse senedi ve tahvillere benzerlik gösterse de bazı özellikleri itibarı ile ayrılmaktadır. Aralarındaki farkı şu şekilde gösterebiliriz.

a) Sukuklar birer borç senedi değildir. Belirli proje, hizmet veya varlıklarda yatırımcıların hisselerini temsil eden kıymetli evrak niteliğinde iken, bono kişinin borcu, hisse senedi ise kişinin şirkete olan ortaklık payını gösterir.

b) Sukuklarda dayanak bir varlığın olması mutlaka gereklidir. Bono ve hisse senetlerinde böyle bir zorunluluk yoktur.

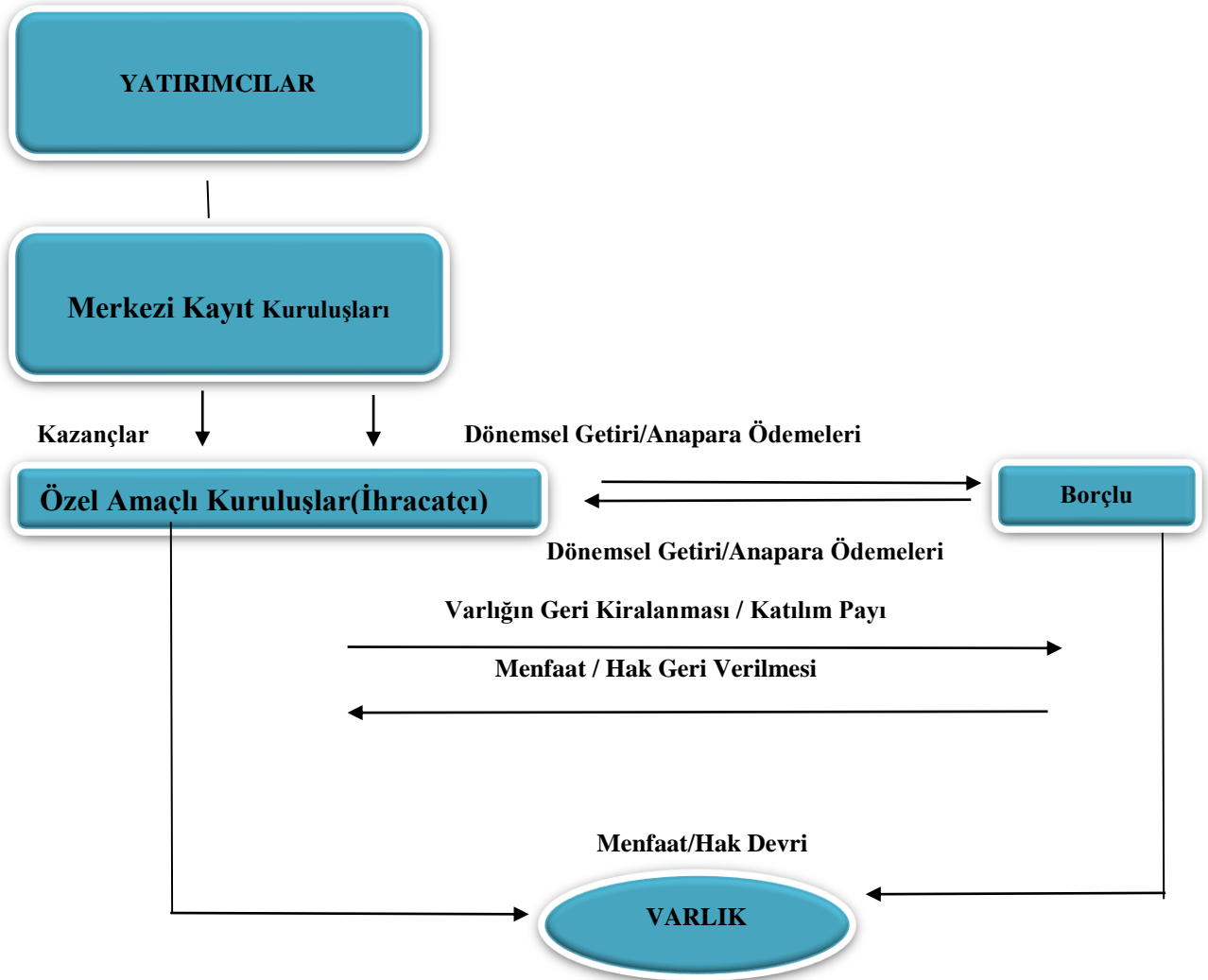
c) Dayanak varlıklardaki veya projeler üzerindeki haklar için teminatlara ek olarak yeni teminatlarla da sağlanabilir. Bono ve hisse senetleri teminat içermezler.

Sukuk işleyişi bir şekil üstünde şöyle gösterilebilir. (Yardımcıoğlu vd., 2015: 161)

d) Sukuklarda ihraç eden tarafından belli bir miktarda anapara ve kar garanti edilmez, zarar etme olasılığı da göz önüne alınmalıdır. Bonoda belirlenmiş bir miktarda kar ile birlikte anapara da garanti edilmişken, hisse senedinde de kar garanti edilmemiştir.

e) Sukuklar İslami inanç esaslarına uygun olarak faizsiz finans ürünleri ilkelerine uygun olarak ihraç edilirken, bono ve hisse senetleri bu özelliğe dikkat edilmeksizin finansman sağlamak için her türlü amaçla ihraç edilebilirler.

SUKUKTA İŞLEYİŞ

Şekil 3. Sukukun İşleyişi

f) Sukukların elden çıkarılmasında hisse sahibinin dayanak varlık üzerindeki hakkın satışı söz konusudur. Bonoda borç senedinin satışı, hisse senetlerinde ise şirkete ait hisselerin satışı söz konusudur.

g) Sukuklarda ihraç edenin sorumluluğu dayanak varlık üzerinde belirlenmiş olan sorumluluk kadardır. Bonoda ciro edilerek yapılan devir sonucunda tüm haklar devir edilmektedir. Hisse senetlerinde de ortak olunan şirket sermayesi kadar ihraççının sorumluluğu vardır.

Türkiye’de 2010-2017 yılları arasında kamu ve özel sektörün yaptığı sukuk ihracı toplamı parasal olarak 44.434.054-TL olup, tablo olarak aşağıdaki şekilde gösterilebilir.

Tablo 7. Ülkemizde Sukuk İhraç Rakamları

2010 - 2017 Yılları Arası Toplam Sukuk İhraçları				
2010-2017 Yılları Arası	Amerikan Doları (bin Dolar)	Malezya Ringiti (Bin MYR)	TL (BinTL)	TL Karşılığı Toplamı (Bin TL)
Özel Sektör	3.600.000	1.960.000	6.848.705	16.391.605
Kamu	4.750.000	-	17.782.449	28.042.449
TOPLAM	8.350.000	1.960.000	24.631.154	44.434.054

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/faizsiz-finans-urunleri> 15.08.2018)

Dünyada ise sukuk ihraç eden ülkelerin adet ve oran olarak IIFM’nin 2018 raporunda yayınlanan verilere göre yapılan işlemlerin sayısal olarak tablosu ve oranları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Tabloda görüldüğü gibi Sukuk piyasasının en fazla olduğu ülke, yaklaşık olarak % 62,53 oran ve 5711 adet sayı ile Malezya Sukuk piyasası bu alanda liderliği elinde bulundurmaktadır. Onun arkasında Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar ve Bahreyn gibi ülkeler gelmektedir. Türkiye ise bu tabloda 183 adet ve % 2,02 oranla sukuk piyasasında bulunmaktadır. Tabloda Almanya, Japonya, Amerika Birleşik Devletleri gibi Müslüman olmayan ama Müslümanların yaşadığı bu ülkelerde İslami finans ürünleri işlem görmektedir. (IIFM 2018 Raporu: 57-58)

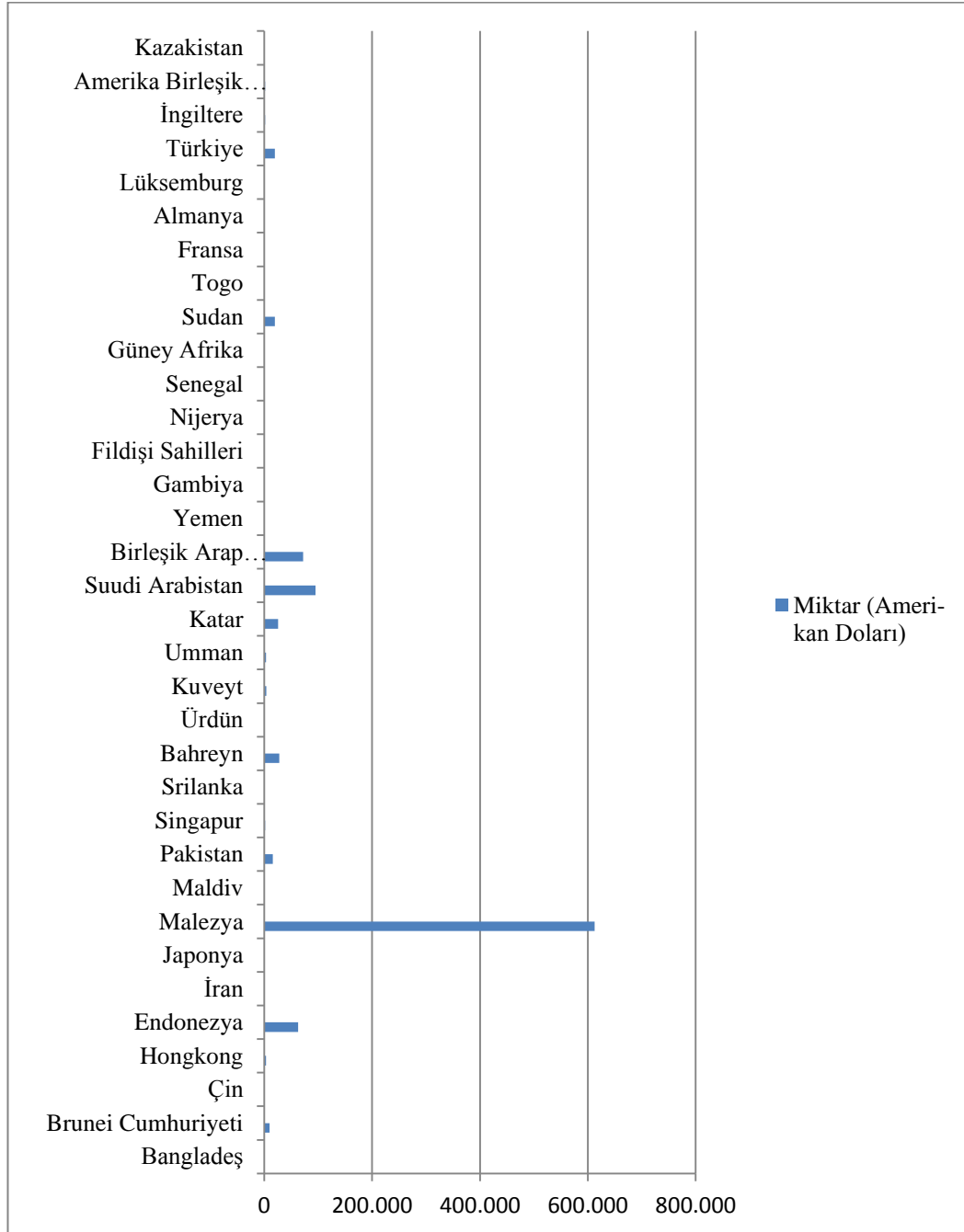
Tablo 8. Ülkelerin Sukuk İhraç Rakamları

Ülke /Kıta	Adet	Miktar (milyon- Ameri- kan Doları)	Kullanılma Oranı (%)
ASYA / UZAKDOĞU			
Bangladeş	4	37	0,004
Brunei Cumhuriyeti	149	9.583	0,98
Çin	1	97	0,01
Hongkong	5	3.196	0,33
Endonezya	244	62.816	6,41
İran	1	144	0,01
Japonya	3	190	0,02
Malezya	5711	612.305	62,53
Maldiv	1	3	0,0003
Pakistan	83	15.930	1,63
Singapur	16	1.498	0,15
Srilanka	1	3	0,0003
Toplam	6219	705.802	72,0746
ORTADOĞU			
Bahreyn	392	27.720	2,83
Ürdün	3	272	0,03
Kuveyt	18	3.658	0,37
Umman	7	3.523	0,36
Katar	30	25.851	2,64
Suudi Arabistan	122	95.215	9,72
Birleşik Arap Emirlikleri	110	71.895	7,34
Yemen	2	253	0,03
Toplam	684	228.387	23,32
AFRİKA			
Gambiya	210	136	0,01
Fildişi Sahilleri	2	460	0,05
Nijerya	4	594	0,06
Senegal	2	445	0,05
Güney Afrika	1	500	0,05
Sudan	30	19.559	2
Togo	1	245	0,02
Toplam	250	21.939	2,24
AVRUPA VE DİĞERLERİ			
Fransa	1	1	0,0001
Almanya	3	206	0,0211
Lüksemburg	3	280	0,0286
Türkiye	183	19.783	2,02
İngiltere	9	1.368	0,14
Amerika Birleşik Devletleri	5	1.367	0,14
Kazakistan	1	77	0,01
Toplam	205	23.082	2,3598
GENEL TOPLAM		979.209	100

Kaynak: IIFM 2018 Sukuk Raporu, s.57-58

Sukuk piyasasının yaklaşık olarak % 72,08'i Asya ve Uzakdoğu ülkelerinde gerçekleşmektedir. Bu piyasayı % 23,32 ile Ortadoğu ülkeleri takip etmektedir. Afrika, Avrupa ve Amerika kıtalarının sukuk piyasaları içindeki oranları da yaklaşık olarak %

4,6 civarındadır. Sukuk piyasası IIFM'nin verilerine göre aşağıdaki tabloda gösterilebilir.

Şekil 4. İslami Finans Ürünleri İhraçlarının Ünelere Göre Dağılımı

Kaynak: IIFM 2018 Sukuk Raporu, s.57-58

Türkiye'de son yıllarda İslami finans piyasalarının gelişimi, faizsiz bankacılık alanına devletin dahil olması, finansal ürünlerin çeşitliliği ve bu ürünlere ilginin artması, bu alanda Türkiye'yi daha da yukarılara çıkaracaktır.

2.1.1. Sukuk Çeşitleri

İslami Finans Kurumları için Muhasebe ve Denetim Örgütü (AAOIFI) tarafından yayınlanmış olan 14 tane sukuk çeşidi vardır. Bu sukuklardan özellikle Türkiye’de en çok kullanılma imkanı bulunan sukuk türleri üzerinde durulmaya çalışılacaktır. Bu sukukların bazıları hem sermaye piyasasında hem de bankacılık alanların da kullanılmaktadır. Sukuklar, endekslediği kaynaklara göre ve dayandıkları finansman modellerine göre de bir ayırıma tabi tutulmaktadır. Dayandıkları finansman modeline göre sukuk türlerini açıkladıktan sonra endekslediği kaynak modele göre de çeşitlerinden bahsedilebilir.

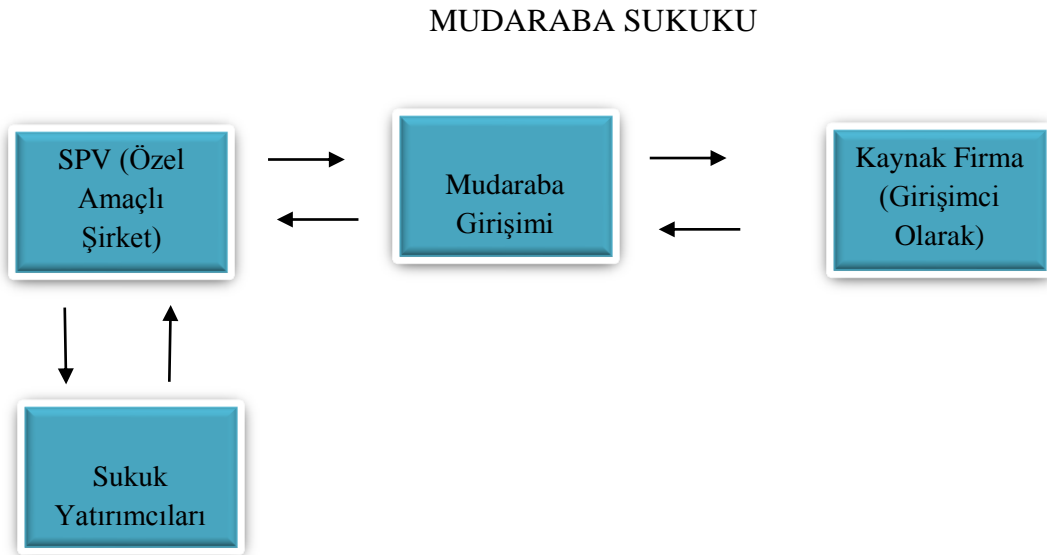
2.1.1.1. Mudaraba Sukuku (Emek Sermaye Ortaklığına Dayalı Sukuk)

Emek ve sermaye ortaklığına dayanan bu modelde, taraflardan biri sermayesini koyar. Diğer tarafın da bu sermayeyi işletmesiyle kurulan ve her iki taraf arasında belirlenen kar oranına göre paylaşım esasına dayalı bir ortaklık türüdür. Her iki tarafın da kar elde edebileceği gibi zarar elde etme ihtimalleri de mevcut olduğundan dolayı bu ortaklık türüne Risk Sermayesine Endeksli Sukuklar da denilebilir. Risk Sermayesi isim olarak farklı olsa da uygulamada birçok ülkede uygulanmakta olan, emek sermaye ortaklığına dayalı olan, riskli işlerde bir araya gelip belli bir amaç ve sonuçta kar payı karşılığında oluşturulmuş bir sözleşmedir. (Çürük, 2013: 91)

Mudarabada sermayesini koyan taraf sermayesini kaybedebilir, net bir kar garantisi yoktur. Emegini koyan taraf ise yaptığı iş sonunda zarar oluşması durumun da emegini boşa sarf etmiş olacaktır. (Karabacak, 2015: 68)

Emek ve sermaye birbirinden ayrılmaz bir bütünün parçaları gibidir. Yeterince tecrübe, bilgi ve tecrübesi olsa da iş yapabilecek sermayesi olmayan kimseler iş yapamazlar. Aynı şekilde elinde çok sermayesi olup da bu sermayeyi kullanacak, yatırımlara dönüştürebilecek bilgi birikimine sahip olmayanlar tarafından da atıl bir şekilde ya da verimsiz yatırımlara yönlendirilmesi sonucu sermayenin atıl halde kalması söz konusudur. Aracı kurum tarafından birbirine ihtiyacı olan bu her iki tarafın buluşturulup, hem sermayenin atıl halde kalınmasının önüne geçilir hem de ekonomiye katkı sağlanarak taraflara oluşan gelirden kar payı dağıtılması sağlanır. Aracı kurum da burada yaptığı işten dolayı bir gelir elde eder ki, bu işlemler sonucunda aracı kurum, yatırımcı, yükümlü ve oluşan katma değer sayesinde ülke ekonomisi de karlı çıkacaktır.

Mudaraba sukukunun işleyişine bakıldığında aracı kurum olarak banka ya da aracı kurum özelliğini taşıyan bir kuruluş tarafından, emek ve sermaye tarafları bir araya getirilir. Elinde mevcut sermayesi olan birinin bu parayı al işlet, iş sonunda oluşan karı paylaşım fikrinden çıkmıştır. Sermaye sahibi olan kişiye uygulamada rabbulmal (mal sahibi), sermayeyi işletecek olan emeğini, bilgi, birikim ve tecrübesini ortaya koyan kişiye de mudarib (işletmeci, çalışan) denir. Girişim sonucunda elde edilen kardan ne kadar kar verileceği başta belirlenir. Oluşan kardan ne kadar alınacağı (%) yüzde olarak da belirlenebilir. Kardan % 45 mudarib, % 55 rabbul mal gibi pay alacak gibi. Başta yapılacak sözleşme ile uyulması gereken bir takım şartlara göre mudarabayı, mutlak ve mukayyet olarak ikiye ayrılabilir. Basit bir mudaraba şekli aşağıda gösterilmiştir.

Şekil 5. Mudaraba Sukukunun İşleyişi

Kaynak: IIFM Sukuk Report, 2014

a) Mutlak Mudaraba: Bazı kaynaklarda sınırsız Mudaraba da denilen Mutlak Mudaraba, rabbul mal denilen sermaye sahibinin yapılacak olan yatırımda herhangi bir şart koşmadan mudaribi (işletmeci) serbest bıraktığı sözleşme türüdür. Sermaye sahibi sadece koyduğu sermaye ve iş sonunda yapılacak kar payı ile ilgilenir, yapılacak işler için herhangi bir şart koşmaz.

b) Mukayyet Mudaraba: Sınırlı Mudaraba da denilen bu sözleşme türünde sermayesini ortaya koyan rabbulmal, sermayesini bazı şartlar altında verir. Yapılan işlemlerde bazı şartlar ortaya koyar ve işletmeci bu şartları yerine getirmek zorundadır. Sermaye sahibi olan rabbulmal, yapılan işin sadece belli bir bölgede yapılmasını

isteyebilir. Yapılan işlemlerin sadece bazı alanlarda yapılmasını, belli sektörlerde hizmet sunulması gibi şartlar da rabbulmal tarafından istenebilir. Rabbulmal sözleşmede bir süre sınırlaması koyabilir ve süre sonunda sözleşmeden çekileceğini söyleyebilir. Rabbulmal yapılan işlemlerde iş yapılacak muhatapların da seçimini isteyebilir. Böylece rabbulmal, nereden ne alınabileceğini, kullanılan malın kalitesini belli bir dengede tutmaya çalışabilir.

Mudaraba sukukunun işleyişine bakıldığında kısaca şöyle özetlenebilir.

1- Aracı Kurum, mudaraba işlemindeki karlardan periyodik olarak gelir elde etme hakkı olan ve dayanılan varlıklar üzerinde bölünmemiş sahiplik hakkı taşıyan bir sukuk ihracı gerçekleştirir.

2- Rabbulmal olarak da tanımlanabilen “sermaye sahipleri” tarafından belirlenmiş anaparalar üzerinden sukuk bedelleri nakit olarak ödenir.

3- Aracı Kurum vasıtasıyla sermayesini ortaya koyan taraf, faizsizlik ilkesi gereği oluşturulmuş olan mudaraba ortaklığına dahil olur.

4- İşletmeci faizsizlik ilkesi gereği rabbulmal tarafından sağlanmış olan sermayeyi, kendi bilgi, birikim ve teknolojik olanakları kullanarak belirlenmiş olan yatırım parametreleri ve kurallarına göre idare eder.

5- Yapılan iş sonunda kar elde etmek ve kar payı dağıtmak, ekonomiye katkı sağlamak amaçlı bir mudaraba girişimi (emek sermaye ortaklığı) gerçekleştirilir.

6- Mudaraba sözleşmesinde belirlenen oranlar nispetinde, elde edilen karlar emek ve sermayesini ortaya koyanlar arasında paylaşılır.

7- İşletmeci tarafından, yapılan yatırım sonucunda beklenen gelirden daha fazla bir kar elde edilmesi durumunda, işletmeciye performans ücreti ödenebilir. Bu performans ücreti yapılan işin bitiminde hesaplanır.

8- Aracı kurum niteliğinde bulunan banka veya aracı kuruluş, yaptığı aracılık faaliyetinden dolayı önceden belirlenmiş oranlarda kardan pay alır.

9- İşletmeci yapılan yatırımlar devam ettiği sürece oluşan kar paylarının belirli dönemlerde kar payı dağıtımını yapar.

Mudaraba sözleşmesinde her iki taraf içinde fesih hakkı da mevcuttur. Bunun belli şartlar altında olması gerekir. Yatırımın başlangıç aşamasında sermayesini koyan

tarafın yatırımdan çekilmesi, işletmeciyi çok zor durumda bırakabilir. Bu nedenle sözleşmede yatırımın belli bir projesine kadar fesih hakkının verilmemesi, belli bir aşamadan sonra fesih hakkının verilmesi istenebilir.

Uygulamada çok büyük yatırımların finansmanında kullanılan bu modelde, sermayenin tamamı bir kişi tarafından karşılanabileceği gibi birden fazla kişi tarafından da karşılanabilir. Öyle ki çok büyük bir yatırım projesinde binlerce kişi sermayesini koyabilir ve koydukları sermayeleri ile orantılı olarak kar payından hisse alabilirler. Yapılmakta olan bir yatırıma sermayesi oranında katılan birden fazla rabbulmal denilen sermaye sahipleri tarafından, banka veya aracı kurum aracılığı ile mudaraba ortaklığına dahil olunabilir. Banka veya aracı kurum tarafından devam edilen bir yatırıma müracaat alınabileceği gibi henüz başlanılmamış bir yatırım amacıyla da müracaatlar alınabilir. Aracı kurum tarafından yapılan mudaraba anlaşmasına müteakiben fonlar, yatırım havuzuna dağıtılır. Kategorilere göre yatırımın yapılabileceği alanlar için periyodik ağırlık faktörleri hesaplanır. Eğer yatırımcı isterse sadece belli bir proje veya yatırım üzerinde de müracaatı değerlendirebilir. Yapılan sözleşmede dağıtılacak kar payı oranları, sözleşme gideri gibi tüm masraflar ve ödeme şekilleri belirlenir. Mudaraba modelinin kendi içinde bazı avantajları mevcuttur. Emek ve sermaye ortaklığına dayalı olan mudaraba modelinde taraflar arasında faizsiz bir yatırım aracı olup, adil bir kar/zarar dağıtımı esastır. Mudaraba modeli her iki tarafın imkanları ölçüsünde bir araya getirilip yatırıma girmesi nedeniyle karşılıklı menfaatlerin temel esas olarak kabul edildiği bir finansman modelidir. Mudaraba modeli birey ve toplum arasında işbirliği, entegrasyon ve sorumluluk esasına dayalı bir model olup faizsiz bir enstrüman olması nedeniyle de faiz düzeyindeki artış ve azalışlardan etkilenmemesi gibi bir avantaja sahiptir. Reel varlıklara dayalı yatırımlar için kullanıldığından dolayı spekülasyon artışlarından etkilenmez. Mudaraba modeli toplumun ihtiyaç duyduğu projelerin yapılmasında kullanıldığından dolayı da ekonomiye katkı sağlamakta, atıl halde bırakılan fonların işletilmesini sağlamaktadır. Tüm bu avantajlarına rağmen sistemin yeterince tanınmaması ve anlaşılmaması nedeniyle yeterli bir şekilde kullanıldığını söylemek zordur.

2.1.1.2. Murabaha Sukuku (Finansman Desteğine Endeksli Sukuk)

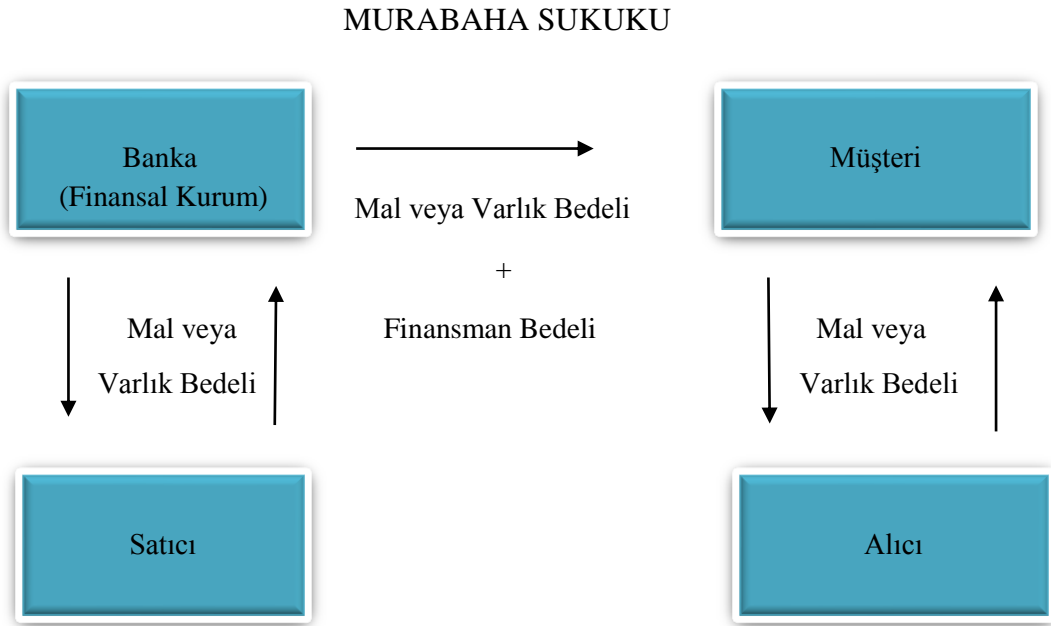
Faizsiz finansman modellerinden biri olan murabaha, bir mal veya ürünün üzerine bir kar oranı ekleyerek satılmasını ifade eder. Özellikle katılım bankaları tarafından çok uygulanan bu finansman modelinde, peşin olarak mal, araç, konut gibi

bir varlığı, almak olanağı olmayanlara, malı alarak üzerine ödeme imkanına göre bir kar payı koyarak satılması olayını ifade eder. Bu model çok kullanılan bir finansman modeli olup, uygulamada İslami ticaret kurallara göre yapılması çok önem taşımaktadır. Malı alıp satan tarafından yapılan giderler malın maliyetine eklenir ve bu rakamın üzerine bir kar oranı ekleyerek almak isteyen kişiye satar.

Murabahada 3 taraf vardır. Alıcı, satıcı ve aracı kurum. Alıcı tarafından istenilen malın bedeli, aracı kurum tarafından satıcıya peşin olarak ödenerek alınır. Malın maliyetine oluşan nakliye vb. tüm maliyetler eklenir. Malın alıcısının ödeme planına, vade ve taksit sayısına bir kar payı eklenilerek, taksitli olarak malın alıcısına devredilir. Burada Murabaha sukuk sahipleri, aracı kuruma murabaha sukuku alarak yatırım yapmış olanlar, yapılan bu satış işleminden dolayı elde edilen kar payından hisseleri oranında bir kar payı alırlar. Aracı kurum yaptığı bu işlemlerden dolayı bir hizmet ücreti almaktadır. (Karabacak, 2015: 73)

Yapılan işlem bankalardaki faizli kredi ile mal alımına, özellikle faiz oranları ile kar payı oranlarının birbirine yakın olması nedeni ile benzetilmekte ise de farklı bir uygulamadır. Bankalarda kredi işlemi iki taraf arasında olurken, murabahada üç taraf vardır. Murabaha bir alım satım akdi olup, ortada bir mal mevcuttur. Kredi işleminde mal yok sadece bir borç verme işlemidir. Murabahada mutlaka bir mal alımı karşılığında ödeme satıcının kendisine yapılırken, kredi işleminde herhangi bir mal alma şartı yoktur ve kredi, müracaat eden muhataba verilir. Yine yasalar gereği mal satan aracı kurum ya da bankaya fatura kesilmemekte, aracı kurum riski üstlenecek şekilde malın sahipliğini tam olarak almadan verdiği para karşılığında mal üzerinde ipotek koyarak işlemi gerçekleştirmesi eleştirilen bir uygulamadır. Ayrıca vadesinde ödenmeyen veya erken ödeme durumlarında uygulanan indirim veya alınan farklarda tartışmalara neden olmaktadır. Bankacılık sektörü içinde alternatif olarak uygulanan bu modelde, faizli bankacılık sistemi uygulayan bankaların % 95'lik bir oranla piyasaya hakim olduğundan, % 5'lik bir orana sahip olan faizsiz katılım bankalarının oranları belirleme şansı bulunmamaktadır.(www.tkbb.org.tr., 19.03.2019) Kar payı uygulayan katılım bankalarının kar payını yüksek tutmaları müşteri kaybına, düşük tutmaları da zarar etme ya da az miktarda kar elde etmelerine neden olmaktadır. Ticaret anlayışında da yüksek oranda kar elde etmek ana hedeflerden biri olduğu için murabaha işlemi yapan aracı kurumlar da piyasadaki şartları göz önüne alarak diğer bankaların faiz oranlarına yakın bir kar payı oranı belirlemektedirler. (Dikgöz, 2015: 26)

Murabahanın İşleyişi ile ilgili şema aşağıdaki şekilde gösterilebilir.

Şekil 6. Murabaha Sukukun İşleyişi

Kaynak: KPMG Vergi 1 Kasım 2014-Abdulkadir Kahraman

Murabahanın işleyişi maddeler halinde şöyle sıralanabilir.

- 1- Aracı kurum dayanak varlık üzerinde bölünmemiş sahiplik hakkı taşıyan sukuk ihracını yapar. Bu sukuklar vadeli fiyat ödemesi üzerinde bir hakkı temsil ederler.
- 2-Murabaha sukukuna yatırım yapanlar, sukuk bedelinin nakit olarak ödemesini yaparlar.
- 3- Aracı kurum peşin olarak malı satın alır, vadeli olarak alıcı ile yapılan murabaha sözleşmesinden sonra malı alıcıya satar.
- 4- Mal satıcısı uygulamada malı aracı kuruma teslim eder.
- 5- Aracı kurum teslim aldığı malı, alıcı firma ya da kişiye teslim eder.
- 6- Mal alıcısı, vadeli fiyat üzerinden anlaşmada geçerli taksitleri aracı kuruma öder. Aracı kurum bu ödemeleri alır ve sukuk yatırımcısına öder.
- 7- Aracı kurumun sukuk sahiplerine ödediği bu taksitler, almış olduğu taksitler tutarı ile aynı tutardadır

Murabahada alım satım işleminde tarafların aldatılmaması ve yapılan işlemlerin İslami kurallara uygun olması için bazı şartların yerine getirilmesi gerekir. Bu şartlar şu şekilde açıklanabilir.

1- Alış verişe konu olan mal gerçek mal olmalıdır. Buradaki gerçek mal kavramında somut olması şart değil, gerçek olması somut olmayan haklar, royalti (lisans ücreti) gibi mallar da murabahaya konu olabilmektedir.

2- Malın maliyetinin ve karın taraflar arasında mutabık bir oran olarak belirlenip net olarak bilinmesi gerekir.

3- Malla ilgili eksiklik, kusur, noksan varsa mutlaka belirtilmeli, malın daha önce murabaha yoluyla satılmış bir mal olmaması gerekir.

4- Başka bir kimsenin borcu niteliğindeki krediler, altın, gümüş, döviz gibi satış zamanında eş zamanlı olarak fiyatı değişen mallar, garar riski olan işlemler ve İslami ticarete yasaklanmış olan mallar üzerinde murabaha işlemi yapılamaz.

5- Satıcının malın fiyatını tam olarak açıklamadığı durumlarda alıcı malı alıp almamakta serbesttir. Ama malın gerçek fiyatını öğrendikten sonra vazgeçmezse satış geçerli olur.

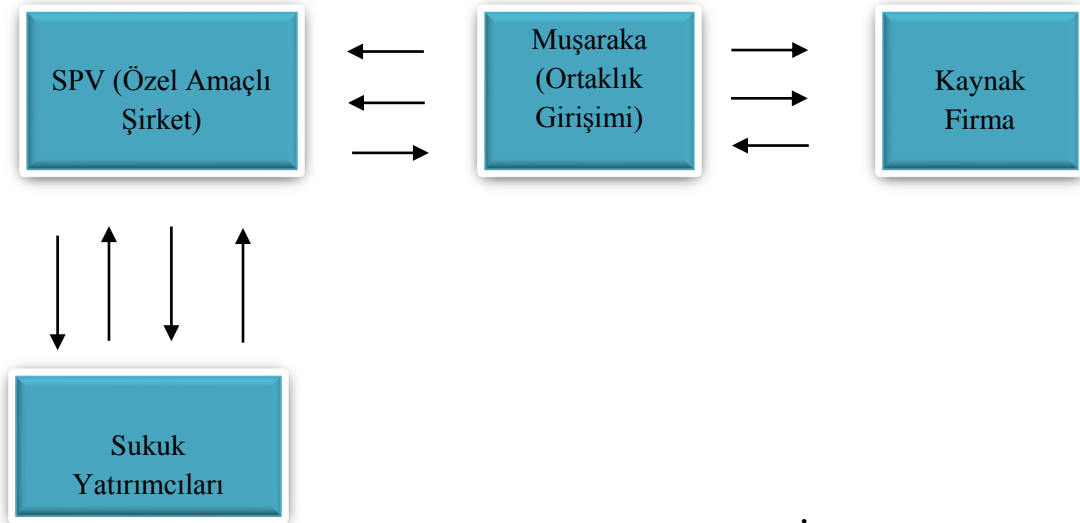
6- İslami hukuk ilkeleri gereği, bu piyasalarda geçerli olabilmesi için Murabaha sukukunun sadece birincil piyasada işlem görmesi gerekir. Bazı finansman modellerinin ikincil piyasalarda işlem görmeleri de İslam alimleri tarafından faizli işlem olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle murabaha sukukunun da ikincil piyasada işlem görmesi İslam ticaret ilkelerine aykırıdır ve ciro edilmesi uygun değildir.

2.1.1.3. Muşaraka Sukuku (Kar Zarar Ortaklığına Endekli Sukuk)

Kelime olarak ortaklık anlamına gelen İslami finans modellerinden biri olan muşaraka, iştirak etmek anlamına gelmekte olup, yatırım yapmak amacıyla birden fazla kişinin hem emek hem de sermayelerini ortaya koyarak belli bir projenin gerçekleşmesi amacıyla, bir sözleşmeyle kar zarar paylaşma esasına göre belirlenen bir ortaklık türüdür. Mudaraba modelinde taraflardan bir kısmı sermaye, diğeri ise projenin gerçekleşmesi aşamasını gerçekleştirirken, muşarakada tüm ortaklar hem emek hem de sermaye olarak projeye ortak olurken, yönetimde de söz sahibi olmaktadır.

Basit bir muşaraka sistemi aşağıdaki şekil üzerinde şöyle gösterilebilir.

MUŞARAKA SUKUKU

Şekil 7. Muşaraka Sukukunun İşleyişi

Muşaraka sukukunun işleyişine bakıldığında şu şekilde bir sıralama yapılabilir.

1- Sukuk ihracı Aracı Kurum tarafından gerçekleştirilir. Dayanak varlık üzerinde bölünmemiş sahiplik hakkı taşıyan bu sukuklar aynı zamanda dönemsel olarak bir gelir ve kar payı alma hakkını sağlarlar.

2- Sukuka yatırım yapanlar sukuk bedelini tam olarak belirlenmiş ana miktarlar üzerinden nakit olarak yaparlar.

3- Aracı kurum muşaraka şirketi ile muşaraka anlaşması imzalayarak, proje ile ilgili sukuk ihracından dolayı elde ettiği gelir, gider ve sağlayacağı kaynaklardan belirlenen katılım oranında katkı sağlar.

4- Periyodik dönemler sonunda oluşan kar veya zarardan sözleşme gereği ortaklıkta olan taraflar kar veya zarara katılırlar. Kar varsa aldıkları gibi zarar varsa ona da katılırlar.

5- Muşaraka sukukunu elinde bulunduran menkul kıymet sahipleri de dönemsel olarak kar varsa kardan gelir elde ederler.

6- Aracı Kurum sahip olduğu kaynakları piyasa fiyatı üzerinden yatırımı yapan kaynak firmaya satar. Projenin bitiminde varlıklar satılarak tasfiyeye gidilir. Elde edilen gelirler ile tüm ödeme ve masraflar düşülür. Ortaklık yapısına göre oluşan kar dağıtım yapılır. Zarar oluşursa, taraflar zarara da katılırlar.

Muşaraka Sukuku, genellikle büyük projelerin gerçekleştirilmesi amacıyla ihraç edilir. Muşaraka Sukuku, büyük kaynak gerektiren projelerin varlığında, projeye sermaye yatırımcıların katılım oranları tutarınca verilen ortaklığı gösteren menkul kıymetlerdir. Bu Muşaraka sertifikaları, ortaklığı temsil ettiğinden dolayı ikinci el piyasalarda işlem görebilen ve devir edilebilen sertifikalardır.

Muşaraka sukukuna örnek olarak Emirates Airlines'ın Dubai havaalanı yanında yaptığı bina için çıkardığı sukuklar, Tahran'da otoyol ve binaların yapılmasının hedeflendiği 250 milyar İran Riyali değerinde yapılan Navvab projesi için ihraç edilen sukuklar örnek gösterilebilir. (Yılmaz vd., 2015: 44)

Muşaraka sukukunda iki taraf vardır. Projeyi gerçekleştirmek için yatırım yapan taraflar ile sermaye olarak katılım sağlayan taraflar. Sukuk ihracını gerçekleştirmek için proje sahipleri, banka veya aracı kurumlar vasıtasıyla sukuk ihracını gerçekleştirebilirler. Kar oranı ve kar dağıtımının en başta sözleşme ile belirlendiği bu sukuk türünün, zarar ihtimalinin de yüksek olması nedeniyle bu model türü, pek rağbet edilen bir model değildir.

Bu ortaklık türünde tüm ortakların sermayeleri eşit olmak zorunda değildir. Her ortağın farklı tutarlarda sermaye koyma imkanı vardır. Farklı oranlarda sermaye koymalarına karşılık, sözleşmede belirtmek şartıyla, ortaklar koydukları sermaye oranından farklı bir oranda kar payı alabilirler. Bunun nedeni ortakların şirketin yönetimine katılması, emeğini ortaya koyması vb. nedenler olabilir. Kar payı sermaye oranı ile eşit olmak zorunda değildir. Muşaraka ortaklarından biri elindeki sukukları satarak ortaklıktan çıkabilir. Diğer sukuk sahipleri bu menkul kıymetleri alabileceği gibi dışarıdan bir ortak da alabilir.

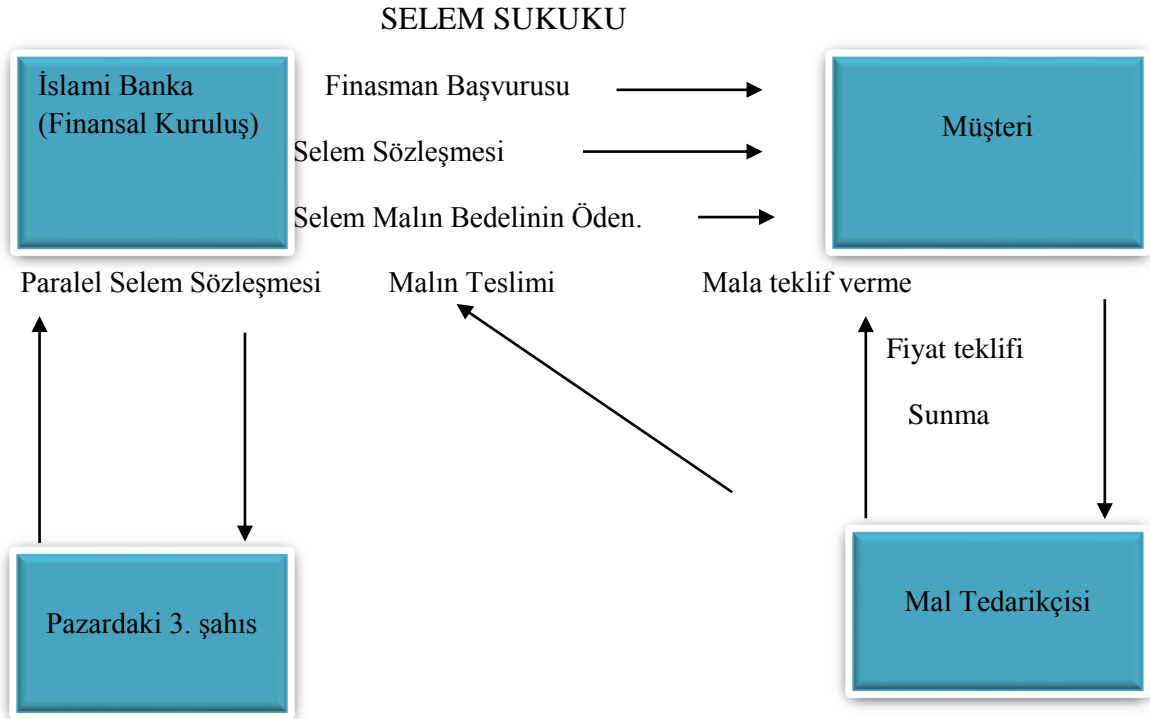
2.1.1.4. Selem Sukuku (İleri Vadede Teslime Endeksli Sukuklar)

Selem terim olarak peşin para ödeyerek ileri tarihte mal alımı olarak kabul edilir. Nakit ödeme sözleşme yapılması sırasında ödenir ama sözleşmeye konu olan malın teslimi sözleşmede belirtilen ileri bir tarihe ertelendiği alım satım işlemidir.

Selem sukukunu ihraç eden aracı kuruluş, sukuk yatırımcılarının sukuk bedelini nakit olarak ödemesi ile sukuk ihracını gerçekleştirir ve kaynağa ihtiyacı olan kaynağı firmaya aktarır. Yapılan sözleşmenin konusu ileri tarihli bir vadede teslim edilmek üzere özellikleri belirtilmiş olan bir ürün veya maldır. Aracı kuruluş yapılan bu işlemler için bir gelir elde eder. Sukuk ihracıyla elde edilen geliri alan yatırımcılar bu parayı

nakit olarak kullanırlar. Sözleşme gereği vadesi geldiğinde niteliği belirtilen miktar ve tutardaki malı alır ve teslim eder. Burada zaten İslami ticaret kurallarının da şartlarından olan teslim edilen malın cinsinin, özelliklerinin, vadesinin tam olarak belirlenmesi, karışıklığa neden olmayacak bir şekilde sözleşmede her şeyin net olması gerekir. Örneğin 31.08.2018 tarihinde 2 ton 3. sınıf Anadolu Sert Buğday cinsi olmak üzere alınacak mala ait tüm özellikler net olmalıdır. Malın teslimini nerede nasıl olacağı, maliyetlere kimin katlanacağı da net olarak sözleşmede belirlenmiş olmalıdır. Sözleşmenin konusu yine burada da altın, gümüş, döviz gibi likit varlıklar olamaz. Selem sukukunun kendine özgü bazı kuralları vardır. Örneğin gayrimenkuller de selem sukukunun konusuna girmez. Diğer finansman modellerinde genellikle malın mevcut olması yani var olması şartı aranırken selem sukukunda bu şart yoktur. Çünkü selem konusu mal alım satım akdinin yapıldığı ücretinin ödendiği anda mevcut değil, ileriki bir tarihte teslim edilebilecek bir mal üzerinden yapılır.

Yatırımlarının finansmanı amacıyla kullanılan Selem sukuk süreci bir şekil üzerinde şöyle gösterilebilir. (Rımaz, 2014: 66)

Şekil 8. Selem Süreci İşleyişi

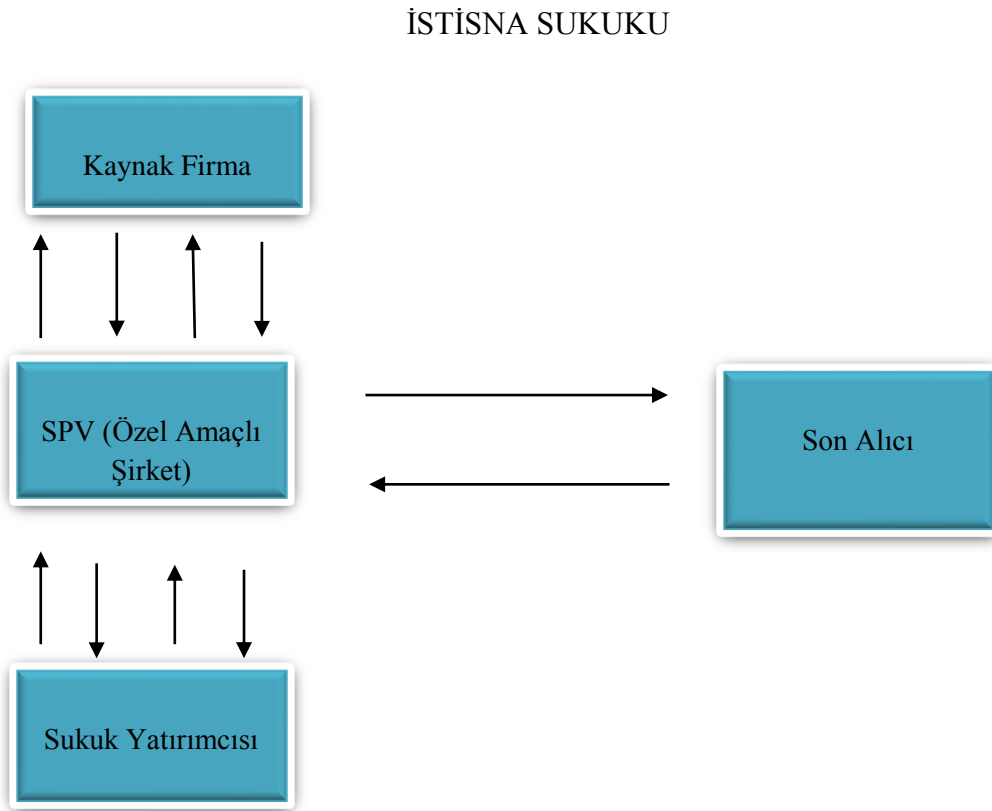
Selem sukukunu, geleneksel finans sisteminde uygulanan forward ve future piyasalarına benzetebiliriz. Ama faiz uygulamasının olmaması ve vade sonunda üzerinde anlaşma sağlanan malın teslimi gibi özelliklerinden dolayı Selem sukuku diğer finansman modellerinden ayrılırlar. Selem sözleşmeleri ile spekülasyon işlemlerinden korunmuş olunur. Türkiye’de yasal yapısının olmaması, bankaların, şirketlerin battığı bir sistemde devlet korumasının yetersiz kalması gibi nedenlerle pek tercih edilen bir uygulama olduğu söylenemez. Bazı sektörlerde özellikle stoklama ihtiyacının çok olduğu mevsimlik ürünlerin imalatında kullanan makarna, buğday, salça, yem, bisküvi sektörlerinde hem stoklama maliyetinden kaçınmak hem de ürünün bol olduğu yaz mevsiminde daha ucuz fiyattan bu mallara sahip olmak isteyenlerin aslında kullanabileceği bir sukuk türüdür. Ama yeterince tanınmaması, alt yapı ve güven eksikliği gibi nedenlerle olsa gerek bu sektörlerdeki şirketler daha çok future ve forward gibi piyasalara ilgi göstermektedirler. (Karabacak, 2015:75)

Bir tarafta elinde nakit sermayesi olup da ileri bir tarihte mal veya ürüne ihtiyacı olacak bir kesim, diğer taraftan da devam eden projeleri için nakit ihtiyacı olan iki kesim düşünelim. Hem ekonominin canlanması için her iki tarafın da ihtiyacının zamanında karşılanması, hem de dini hassasiyeti olan insanların faize bulaşmadan kaynak bulması gibi olanaklar sunması nedeniyle oldukça yararlı bir sistemdir. Sistemin yeterince tanınması, yasal değişikliklerle yatırımın garanti altına alınması, olumsuzlukların giderilmesi gibi düzenlemeler yapılırsa uygulama alanı bulacak bir yatırım çeşidi olduğu söylenebilir.

2.1.1.5. İstisna Sukuku (Alt Yapıya Endeksli Sukuk)

Kelime olarak bir sanatkârdan sanatı ile ilgili bir şeyin yapılmasını istemektir. İstisna kelimesi, bir sukuk türü olarak da, sertifika sahiplerinin üretici veya yatırımcıya fon sağlayarak, üretici/yatırımcıdan projenin gerçekleştirilmesi için kaynak sağladığı finansman modelidir. İstisna sukuku genelde büyük alt yapı projelerinde başvurulan bir finansman modelidir. İstisna sukukunu elinde bulunduran sukuk yatırımcıları üzerindeki değeri temsil eden bir paya sahip olurlar ve proje sonundaki ürün veya köprü, baraj vs. oluşan yapının işletilmesinde hissedar olurlar. Diğer bir ifadeyle İstisna, yapı ya da ürünün henüz yapılmadan satış işlemidir. Aracı kurum ve işletmecinin karı ise ürünün tamamlanmasından sonraki karlı satışından elde ettiği gelirlerdir. Yapılan anlaşmaya göre günümüzde uygulanan yap işlet devret modeli gibi, belirli bir süre projenin işletilmesinden gelir elde ederek de işletmeci ve aracı kuruluş arasında sözleşme gereği

bir gelir dağılımı yapılabilir. İstisna sukukunun işleyişi tabloda gösterildikten sonra kısaca şöyle açıklanabilir. (Rımaz, 2014: 145)

Şekil 9. İstisna Sukukunun İşleyişi

-Yatırım yapmak isteyen yatırımcılar, genelde uygulamada Özel Amaçlı Şirket (SPV) diye tanımlanan aracı kurumlar vasıtasıyla projenin maliyetinin karşılanması için sukuk ihraç ederler. Yatırımcılar istisna sukukunu satın alırlar.

-Özel amaçlı şirket olan aracı kurum ve işletmeci olan firma arasında yapılacak olan proje hakkında sözleşme imzalanır.

-Aracı kurum, sukuk ihracından dolayı topladığı kaynakları işletmeci firmaya aktarır.

-Tesis edilen mal veya projenin mülkiyeti yapılan sözleşme gereği aracı kuruma geçer.

-Aracı kurum olan Özel Amaçlı şirket, mal veya projeyi satar. Elde ettiği bu geliri sukuka yatırım yapanlara sözleşmeye göre dağıtır.

Özellikle büyük miktarda sermaye gerektiren altyapı projeleri, metro, köprü, konut vb. projelerinde kullanılabilen bu sukuk türünde de yeterince devlet desteğinin olması ve tanıtılması durumunda, İslami finans modelini uygulamak isteyenlerin tercih edebileceği bir finansman modelidir.

İstisna sukuku, işleyişine göre de ikiye ayrılabilir.

a)Direkt İstisna: Bu yöntemde projenin tamamını bir yüklenici üstlenir ve tamamını belirlenen süre içerisinde tamamlar.

b)Endirekt İstisna: Çok büyük projelerde yatırımı yüklenen firma işin tamamını yapamaz. İşin bir kısmı asıl işveren tarafından istisna sukuku ihracı yolu ile yüklenici firmalara yaptırılır.

İstisna sukukunda Joala denilen bit tür mevcuttur. İstisna sukukunda fiziki bir mal gerekirken, Joalada hizmet sunulmaktadır, fiziki mal olması şartı yoktur. Satıcı yatırımcıya sunduğu hizmeti önceden belirlemiştir.

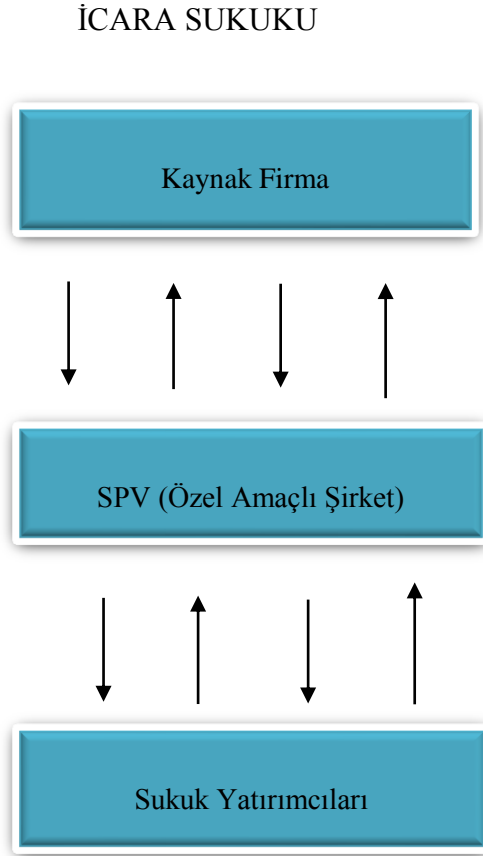
İstisna sukuku uygulamalarına birçok örnek vardır. Bu örneklerden biri Birleşik Arap Emirliklerindeki, Milli Soğutma Merkezi adına, aracı kurum olan Tabreed'in % 5,5 sabit kupon ödemeli beş yıllık istisna sukuku ihracıdır.

2.1.1.6. İcara Sukuku

Kelime anlamı olarak, belli bir dönem, belli bir ücret karşılığında bir malın, menfaatin, gayri menkulün veya demirbaşın mülkiyeti kiralayanda, kullanımını ise kiracıda bırakan bir kiralama sözleşmesidir. Buradaki menfaat, emek karşılığında kazanılan bir gelir de olabilir. Zira İslam ticaret anlayışında kiralama konusuna iş ve hizmet sözleşmeleri de girmektedir. Finansal leasingde olduğu gibi İcara Sukukunda da leasinge konu olan mal, malın kiralama süresi sonunda, rayiç bedelin altında bir fiyatla kiracıya devredilmektedir. (Rımaz, 2014: 99)

İcaranın finansal işlemde kullanılan leasing ile arasındaki fark, malı kiraya veren aracı kurumun mala sahip olması ya da kiralaması, kendisine ait olmayan, sahiplik ya da kullanma hakkı bulunmayan bir malı ya da hizmeti kiraya verememesidir. Diğer bir fark da, İslami ticaret kurallarına göre yasaklanmış olan faaliyetlerde İcara Sukukuna yatırım yapılamaması ve faiz gibi yasaklanmış olan fiillerle işlem yapamamasıdır. (Karabacak, 2015: 79)

İcaranın, uzun dönemli bir finansman bulma yöntemi olması, getirdiği vergisel avantajlar gibi nedenlerle işletmeler tarafından tercih edilmektedir. Malın seçimi için aracılık yapan banka veya aracı kurum da malın kirasının ödenmemesi riskine karşı malın mülkiyetini elinde tutması nedeniyle de kiraya verenler tarafından icara sistemi tercih edilmektedir. Şekil üzerinde icaranın işleyişi kısaca şöyle gösterilebilir.

Şekil 10. İcara Sukukunun İşleyişi

Bir sukuk uygulaması olarak İcara sukuku, aracı kurum tarafından ihraç olunur. İhraç olunan bu sukuklar karşılığında, yatırım yapanlar (sukuk menkul değerini alanlar) belirli dönemlerde kira geliri elde ederler. Varlığı kullanacak işletme ise ihtiyacı olan makine, gayrimenkul ya da yatırım projesinde kullanmak üzere kiraladığı varlığı karşılık özel amaçlı şirkete kira ödemesi yapar. (Rımaz, 2014: 49)

Özellik itibarı ile ikincil piyasalarda da işlem görebilen İcara sukukları, ciro edilebilir özelliğe sahiptirler. İcara sukuklarının kullanma süresi boyunca bakım ve kullanımı ile ilgili masrafları malı kullanan kiracı tarafından karşılanır.

İcara sukuku, Varlık Temelli İcara sukukları ve Varlığa Dayalı İcara sukukları olmak üzere ikiye ayrılabilir. Varlık temelli olan sukuklar tahvile benzemekte olup bu sukuku elinde bulunduranlar sukuku elinde bulundurana değil, sukuku çıkarana rücu etmektedir. Varlığa dayalı sukuklar da Varlığa Dayalı Menkul değerlere benzemektedir. Sukuku elinde bulunduranlar arkasındaki varlığa rücu etmektedirler.

2.1.1.7. Teverruk

Kelime olarak nakit elde etmek para bulmak için, vadeli alınan bir ürünün yeniden satılarak nakite dönüştürülmesi işlemidir. Satın alınan bu mal ikinci el piyasada satılmaktadır. Teverruk tartışmalı bir finansman bulma yöntemidir. Teverrukun, uygulamada karşılaşılan ve en çok eleştirilen yönü, malın aynı satıcıdan vadeli alınıp tekrar nakit bedelle ucuza aynı kişiye satılması, bazen de malın hiç el değiştirmeden alınıp satılmış gibi işlem yapılmasıdır. İslam ticaret kurallarında özellikle ‘‘iyne’’ denilen bu işlemin iki kişi arasında olması uygun görülmemiş, malın satıcısından başka üçüncü bir kişiye satılması olan teverruk uygulaması daha uygun görülmüştür. (Aktepe, 2018: 117)

2.1.1.8. Karzı Hasen

İslami ticaret anlayışının sosyal yardımlaşmaya ne kadar önem verdiğinin bir göstergesi olan karzı hasen kelime olarak borç, ödünç vermek anlamına gelir. Karzı Hasen, nakit veya misli nitelikte ödünç olarak alınan nakit para veya bir miktar malın, belirli bir vade sonunda herhangi bir fazlalık olmadan aynı miktarda geri ödenmesidir. Faiz ve enflasyonun yüksek olduğu toplumlarda böyle bir uygulamanın olması oldukça güçtür. Ama enflasyonun ve faizin çok düşük, hatta eksilerde olduğu toplumlarda uygulama alanı bulabilecek bir finansman bulma yöntemidir. (Aktepe, 2018: 103)

Karzı Hasen verilmiş amacına göre ikiye ayrılır. Birincisi sosyal amaçlarla verilen evlenme, hastalık, eğitim, seyahat amaçlı olanlar, ikincisi ise üretim işletmelerinde işin geliştirilmesi, işyerinin büyütülmesi gibi amaçlar için verilenlerdir.

2.1.1.9. Hibrit Sukuku

Karma ve Melez olarak da adlandırılan hibrit sukuku; iki veya daha fazla sukuk türünün bir araya getirilerek oluşturulan havuzdan sukuk ihraç edilmesidir. Hibrit sukukları özellikle ikincil piyasalarda işlem görmeyen sukukların, ikinci el piyasada işlem görebilmesi için oluşturulmuş bir sukuk türüdür.

2.1.1.10. Vekalet

Vekalet kelime anlamı olarak korumak, muhafaza etmek anlamlarına gelir. Bir finansman modeli olarak da Vekalet, müşterinin elindeki fonları aracı kurum veya bankaya teslim ederek, müşteri adına İslami finans modeline uygun bir yatırım modelinde kullanılmasını sağlamak için hareket edilmesidir. Müşteri bu hizmet için vekalet ücreti olarak aralarında anlaşılan bir vekalet ücreti öder. Müşteri belirli bir alanda ve konuda yatırım yapmak için banka veya aracı kuruma yetki verebileceği gibi herhangi bir seçim yapmadan da aracı kuruma istediği finansman modelinde değerlendirmek üzere de vekalet verebilir.

2.1.1.11. Diğer Sukuklar

AAOIFI'nın yayınlamış olduğu 14 adet sukuk türlerinden yaygın olarak kullanılan bu sukukların dışında daha az kullanılan sukuk türleri de mevcuttur. Menfa'a, Muzara'a, Musakat, Muarese ve İstihmar denilen sukuk türleri de mevcuttur. (Yardımcıoğlu vd., 2015: 158-172)

Menfa'a Sukuku, Aracı Kurum vasıtasıyla işletmeciye bir varlık üzerinde uzun vadeli kullanma hakkı veren ve bu varlık üzerinde elde ettiği geliri yatırımcıya kar payı olarak dağıtılmasını sağlayan bir finansman modelidir.

İstihmar ise büyük çoğunluğu gayrimenkullerden oluşmuş sukuklar üzerinde yatırım yapmayı amaçlamış bir sukuk türüdür.

Muzara'a, Musakat, Muğarese sukukları ise tarımsal faaliyetlerdeki finansman ihtiyacını karşılamak ve bunları kullanarak ürün yetiştirmeyi hedefleyen kişilere yardımcı olmayı amaçlayan bir finansman bulma modelidir. Muzara'a, ekip biçme faaliyetleri için üreticiye finansman sağlamaya yönelik olup, yetişen üründe yatırımcıya ortaklık ve üründen pay almaya yönelik, Ziraat ortaklığı olarak da adlandırılacak bir sukuk türüdür. Musakat sukuku meyve veren ağaçların sulanması, Muğarese sukuku ise ağaç dikim işlerinin finansmanlarının karşılanması için başvuru olan sukuk türleridir.

Tarımsal alandaki bu faaliyetler sonucu elde edilen zirai ürünlerin satışından elde edilen karlardan, Sukuk sahiplerine kar payı verilir.

Dayandığı finansman modellerine göre sukuk türlerini inceledikten sonra Sukuklar, endekslediği kaynaklarına göre de bir ayırımı tabi tutulabilirler. Projeye, Varlığa ve Bilançoya endeksli sukuklar olarak üçe ayrılan sukuklar aşağıdaki şekilde açıklanabilir. (Rımaz, 2014: 51)

a) Projeye Endeksli Sukuklar

Yapılması planlanan bir projeye ait finansmanın sağlanması için geliştirilen bir sukuk türüdür. Projeye ait sukukların ihracıyla, sukuk sahipleri projeye hisseleri bazında ortak olur ve kar zarara katılmış olurlar. Projenin maliyeti ve tahmini satışlarından ne kadar bir gelir elde edileceği tahmin edilerek sukuk yatırımcıları tarafından değerlendirilebilir. Katar hükümeti tarafından 2003 yılında çıkarılan ve Ekim 2010 vadeli olan 700 milyon Amerikan Doları değerinde olan proje endeksli sukuklar, bu alana bir örnek teşkil etmekte olup, yıllık değişken oranı libor + 0,45 olarak belirlenmiştir. Emek Sermaye ortaklığı, Kar zarar Ortaklığı gibi köprü, havaalanı vs. projelerin gerçekleşmesine yönelik sukuklar projeye endeksli sukuklardır.

b) Varlığa Endeksli Sukuklar

Bu sukuk türünde bir varlığın bulunması ve bu varlığa dayanak olarak sukuk ihracının yapılması söz konusudur. Örneğin bir havaalanı, köprü, arazinin işletilmesi ve işletmeden elde edilen gelirlerin sukuk sahiplerine dağıtılması esasına dayanır. Belirli vadede ihraç edilebilen bu sukuk türünde, sukukları elinde bulunduran yatırımcılar bu işletmelerin hissedarı olurlar.

c) Bilançoya Endeksli Sukuklar

Bilançoya Endeksli Sukuk türünde de birden fazla projeye, finansman sağlamak amacıyla farklı ülkelerden uluslar arası sermaye piyasalarına sukuk ihraç etmeye yönelik bir sukuk türüdür. İslam Kalkınma Bankasının 2003 yılında yaptığı 2008 vadeli 400 milyon Amerikan Doları değerinde sukuk ihracı bu sukuk türüne örnektir. İslam Kalkınma Bankası topladığı bu sukuk bedellerini yine fon ihtiyacı bulunan alanlarda kullanarak hem fon toplama hem de fon kullandırma işlevini yerine getirmektedir.

2.2. İslami Yatırım Fonları

Yatırım fonu, halktan toplanan küçük tutardaki tasarrufların hisse senedi, altın, kıymetli maden, kira sertifikası gibi sermaye piyasası araçlarının finansal piyasalarda organize bir şekilde kanalize edilmesi yoluyla oluşturulan portföylerde değerlendirilmesidir. Yatırımcılar bu portföy içindeki hisselerini temsil eden katılma payını satın alma karşılığında yatırım fonuna katılım sağlarlar. Menkul kıymetler ya da organize piyasalarda kullanılan yöntemlerle yatırım yapmaya kalkışmak bilgi ve uzmanlık alanı gerektiren konulardır. Küçük yatırımcılar bilgi ve uzmanlık konularında tecrübeli olan fon yöneticilerinden faydalanmak amacıyla belli alanlara yatırım yaparlar. Portföy yönetimi profesyonelliği gerektirir. Risklere göre portföyün oluşturulması ve İslami ticarete uygun hisseler üzerinde alım satım yapılmasının gözetilmesi gibi özellikler nedeniyle Müslüman ülkelerde, Yatırım Fonları alternatif bir yatırım aracı olarak görülmektedir. Sermaye Piyasaları içinde çok yaygın olarak kullanılan İslami fon çeşidi olsa da klasik anlamdaki fonlar içinde çok önemli bir paya sahip olduğu söylenemez. (Çürük. 2013: 100-102)

İslami Yatırım fonlarında klasik Yatım fonlarıyla paralel özelliklere sahiptirler. Yönetim ve hukuki yapılarının, İslam hukuku ve İslami ticaret kurallarına uygun olma zorunluluğu gibi nedenlerle ayrılmaktadırlar. İslami hisse senedi fonları, icara fonları, emtia fonları, murabaha fonları, karma fonlar gibi İslami ticaret modeline uygun olan fon çeşitleri mevcuttur. İslami Yatırım Fonları, İslami ticaret kurallarına uygun olmayan faaliyetli fonlar ve faiz içerikli işlemlerin mevcut olduğu fonlar üzerinde durmazlar.

İslami Yatırım fonlarının, piyasalarda kullanılmaya başlanması ilk 1986 yılında Hindistan'da olmuştur. İslami Yatırım fonlarının Türkiye'de ilk örnekleri Kuveyt Türk tarafından oluşturulan B tipi Silverplus Gümüş Borsa Yatırım Fonu ve Bizim Menkul Değerler A.Ş. tarafından Katılım Endeksi A tipi Borsa Yatırım Fonlarıdır. (Yılmaz vd., 2015: 82-97)

2.3. Hisse Senetleri ve Endeksler

Hisse Senetleri, finansal piyasalarda ortaklık payı anlamına gelen ve çok kullanılan bir kıymetli evrak hükmündedir. Endeksler ise şirketlerin paylarının alınıp satıldığı, şirketlerinin değerinin ölçüldüğü, uluslar arası şirketlere hisse alımı sayesinde ortak olunduğu, hisse senedi sahiplerine ortak olunan şirketin varlıkları ve yönetimi üzerinde, sermayeye yaptıkları katkı oranında temsil ve hak sahibi olma gibi

yetkilerinin verildiği çok geniş bir yatırım yapma alanı bulmuş sermaye piyasası aracıdır.

İslami hisse senetleri ise, İslami ticaret anlayışına uygun hareket eden faaliyetlere yatırım yapmak amacıyla katkı sağlanılmasını ifade eder. Bu amaçla çıkarılan ilk İslami Hisse Senetleri örneği 1983'te Malezya Bank İslam tarafından çıkarılan hisse senetleridir. (Çürük. 2013: 118-131)

AAOIFI'nın İslami Hisse Senetleri için getirmiş olduğu standartlar vardır. AAOIFI'nın yayınladığı standartlara göre İslami Hisse Senedi ihraç edilecek şirketin faaliyet alanının;

- a) Faize dayalı işlem yapan bir şirket olmaması,
- b) Alkollü içecek, kumar, şans oyunları alanında faaliyet göstermemesi,
- c) Domuz eti ve benzeri haram kabul edilen gıdalardan oluşmuş faaliyetleri icra etmemesi,
- d) Silah, Tütün Mamulleri, haram nitelikteki turizm ve eğlence faaliyeti icra etmemesi,
- e) Fuhuş ve yasak nitelikteki film, basın, yayın ve reklam faaliyetleri icra etmemesi,
- f) Vadeli altın, gümüş ve döviz ticareti yapmaması gerekmektedir.

Yukarıda sayılan faaliyetleri icra eden şirketlerin hisse senetlerini almak uygun görülmemiştir. Bu faaliyetler şirketin ana faaliyetlerinden biri olması ve şirketin fiilen bu işlerle uğraşması zaten yasaklanmışken, sadece şirketin ana sözleşmesinde bu faaliyetlerin yazılı olarak bulunması ama uygulamada bu faaliyetler dışındaki bir alandan gelir sahibi olması eğer kesin olarak görülüyorsa bu şirketin hisse senetlerinin alınıp satılması uygun görülebilir.

AAOIFI'nın İslami Hisse Senetlerinin üzerinde alım satım yapılıp yapılmayacağına dair karar verilebilmesi için bakılması gereken diğer bir alan da hisse senedine yatırım yapılacak olan şirketin finansal oranlarıdır. Bu şirketlerin finansal oranlarına bakılarak da yatırım yapılıp yapılmayacağına karar verilebilir. (www.iifa, 15.03.2019)

- a) Toplam faizli krediler tutarı / Piyasa değeri < % 30

b) Faiz getirili nakit ve menkul kıymet değerlerinin tutarı < % 30

c) Faaliyet alanları içinde İslami Ticaret anlayışında yasaklanmış faaliyetlerden elde edilen gelirin tutarı / Toplam gelir < % 5

Yukarıda açıklanan oranları sağlayan şirketlerin hisse senetlerinin alınıp satılabileceği hakkında AAOIFI hüküm vermektedir. İslam ülkelerindeki piyasalar içinde AAOIFI'nin kabul etmiş olduğu bu standartlar bazı kesimler tarafından eleştiriye maruz kalsa da geçerli olmuştur. AAOIFI bu standartları oluştururken, şirketlerin faaliyetlerini icra ederken, ister istemez bankalarla ve bu faaliyetleri icra eden diğer şirketlerle bir takım borç alacak verecek işlemlerine girmekte olduğunu ifade etmektedir. Enflasyon oranının yüksek olması, bankaların büyük kısmının faizle çalışması ve piyasaya hâkim olması, devletin bir takım cezalar için uyguladığı faizler, İslami sermaye piyasalarının yeterince gelişmemiş olması, piyasada faizsiz bankacılık sisteminin yeterince gelişmemiş olması, gibi nedenlerle bu faaliyetler içindeki işletmeler ve bankalarla ticaret yapılmaması olanaksız hale gelmiştir. AAOIFI, enflasyon, faiz gibi kıstasları ve oranları da göz önüne alarak bu oranları belirlemiştir.

Gelirlerinin içindeki faiz gelirini veya yasaklanmış olan faaliyet gelirlerini soyutlayarak kalan gelirleri almak da bu alanda yatırım yapmak için AAOIFI tarafından uygun görülmüştür. Örneğin şirket faaliyet gelirlerine bakıldığında % 12'lik bir faiz geliri ve % 35'lik gibi, İslami faaliyetin yasak etmiş olduğu bir gelir var ise burada toplamda % 47'lik bir gelirin İslami ticaret kurallarına aykırı olduğu kabul edilir. Bu gelirin içinden İslami ticaret kurallarına aykırı kabul edilen faaliyet oranında arındırılma yapılarak kalan gelirin alınmasında bir sakınca görülmemiştir. Örnekte hisse senedi alım satım sonucu 100.000-TL'lik bir kar oluşmuşsa, haram kabul edilen 47.000-TL'lik geliri bırakarak, kalan 53.000- TL'lik gelirin alınmasında bir sakınca görülmemektedir.

Böyle bir karar verilebilmesi için hisse senedi alınıp satılabilecek şirketin tüm verilerinin şeffaf olması, ortaklık yapısı, iştirakleri, faaliyetleri, finansal veriler tabloları vb. bilgilerinin bilinmesi gerekir.

İslami finans standartları içinde bulunan Endeks ise, finansal piyasalardaki menkul kıymetlerin değer hareketlerini ölçerek onlar hakkında bir değer belirlemektedir. Yatırım yapmak amacıyla bu menkul kıymetlerin sahip olduğu değerler hakkında bir fikir edinmek için endeks yayınlanmasında bir sakınca yoktur. Fakat endeksler üzerinde opsiyon sözleşmeleri yaparak, endeks çarpanları üzerinde işlem

yapmak ya da endeksin bizzat kendisinin alım satım konusu olması başkasının malına batıl yollardan kullanma yöntemi olarak algılandığından uygun görülmemektedir.

2.4. Faizsiz Bankacılık (Katılım Bankaları)

Özellikle din konusunda hassas davranan insanların, bankacılık sisteminde faizli işlemlerden kaçınmak istemesi, ellerindeki fonları ekonomiye kazandırmak ve atıl halde kalmasını önlemek için Müslüman olan toplumlarda bu kişileri bir arayışa itmiştir. Faizsiz Bankacılık sistemi, fonları toplamak ve kullandırmak işlemlerini faiz yerine kar payı esasına göre işlem yapan ve İslami ticaret kurallarına aykırı olmayan diğer bankacılık faaliyetlerini de yerine getiren özel finans kurumları olarak tarif edilebilir. Faizsizlik ilkesine göre çalışan bu kurumlar, kar ve zarara katılma esasına göre fon toplarlar. Faizsiz bankacılık modeli, topladığı fonları İslami ticaret esaslarına uygun faaliyet gösteren alanlarda ticaret, ortaklık, finansal kiralama ve diğer İslami finansman modellerinde kullanan bir bankacılık modelidir. Faizsiz bankacılık modelinde bankaların isimlerinde kullanılan katılım kelimesi ise diğer bankalardan ayrı olarak, yapılan faaliyetin kar ve zarara katılma prensibine dayalı bir bankacılık faaliyeti olduğunun ayırt edilmesi içindir.

İslami finans kurumlarında yapılan işlemlerin özelliklerine bakıldığında bu işlemlerin, İslam'a uygun nitelikteki faaliyetleri faizsizlik ilkesine göre yapılması, yapılan bu hizmetlerin ticaret ile bağlantılı olarak kar zarar ortaklığı veya sermaye katılımı şeklinde gerçekleştirilen sermaye bağlantılı fon toplama ve kullandırma yöntemleri olduğu söylenebilir. Katılım bankalarında bu ilkeler ışığında yapılan işlemler; Mudaraba, Muşaraka, Murabaha, İcara, Mal Karşılığı Vesaikin alımı ve diğer bankacılık faaliyetleri gibi işlemlerdir. (Karahana, 2015: 25)

Katılım bankaları da Türkiye'de uygulama zorunluluğu bulunan Türkiye Muhasebe Standartlarına göre muhasebe kayıt ve işlemlerini yapmaktadır. Türkiye'de İslami finans piyasalarına ait muhasebe standartları mevcut değildir. Merkez Bankası, katılım bankalarına ait yapılan kira işlemlerinin piyasa işlemlerine dâhil edilmesini sağlamak amacıyla ek bir çerçeve sözleşmesi yayınlamıştır. Katılım Bankalarının Tek Düzen Hesap planında kullanılan hesaplara ait ara tebliğler BDDK tarafından yayınlanmaktadır. Bu konuda en son 20.09.2017 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanarak güncellenen BDDK'ya ait tebliğde Katılım Bankalarınca kullanılacak ana

hesaplar aşağıdaki şekildedir. BDDK (Katılım Bankalarınca Uygulanacak Tek Dzen Hesap Planı)

- 0- Döner Değerler
- 1- Krediler
- 2- Yatırım Amaçlı Değerler ve Diğer Aktifler
- 3- Toplanan Fonlar ve Diğer Yabancı Kaynaklar
- 4- Öz kaynaklar
- 5- Kar Payı Gelirleri
- 6- Kar Payı Giderleri
- 7- Kar Payı Dışı Gelirler
- 8- Kar Payı Dışı Giderler
- 9- Bilanço Dışı Hesaplar

İlgili tebliğe kullanılacak alt hesaplar incelendiğinde hesap planı ana hesaplar ve alt hesaplarla birlikte 145 sayfa tutmaktadır. Katılım bankaları faizden kaçınma ilkesi başta olmak üzere İslami finans ilkelerine uygun olması şartıyla bankacılık faaliyetlerinin birçoğunu yapmaktadırlar. Katılım Bankaları faiz başta olmak üzere sıkıntılı konularda işlem yapamamaktadırlar. Katılım Bankaları, Klasik bankaların paranın zaman maliyeti olarak değerlendirdiği faiz işlemi yerine, ortaklık ve kar zarara katılım şeklinde hizmeti sunmaktadırlar. Katılım Bankalarında yapılan işlem sonuç olarak aynı olsa da aradaki sözleşme ve şartlar, faiz ve kar payı tanımlarını ayırt etmektedirler. Katılım Bankaları, Mevduat Bankalarından amaç, muhasebe sistemi uygulamaları ve yöntemler olarak birçok farklılık gösterse de vergi mevzuatı, TTK, BDDK gibi üst kurumların düzenlemelerine uyulması zorunlulukları bakımından aynı kurallara tabidirler. Bu zorunluluklar farklılıkları minimum seviyeye indirmektedir. Türk Ticaret Kanunu ile uygulanması zorunlu hale gelen Türkiye Muhasebe Standartları, kullanılan hesapların temelinde değişiklik yapmaya engel teşkil etmektedir. Alt hesaplar üzerinde amaç benzerliği şeklinde farklılıklar görülebilmektedir. Mevduat bankalarında kullanılan “faiz” kavramı yerine katılım bankalarında “kar payı” kavramı kullanılmaktadır.

1970'li yıllarda özellikle Arap ülkelerinde artan petrol gelirlerinin ekonomiye kazandırılması amacı ile başlayan gelişmelere Arap ülkelerinde olduğu gibi Türkiye'de de sosyal, ekonomik ve dini nedenlerin etkisiyle faizsiz bankacılık sisteminin doğuşuna neden olmuştur. 1975 yılında İslam Kalkınma Bankasının kurulmasını takiben birçok ülkede İslami finans modellerinin gelişmesi ve faizsiz bankacılık sisteminin kurulup yaygınlaşması başlamıştır. Ülkelerinde bulunan Müslüman nüfusun da tasarruflarının ekonomiye kazandırılması için İslami finans sistemi batılı ülkeler ve diğer Müslüman olmayan ülkelere de uygulama alanı bulmuştur. Malezya, Bahreyn, Kuveyt, İran, Suudi Arabistan gibi Müslüman ülkeler başta olmak üzere birçok ülkede İslami finans araçları uygulama alanı bulmuştur. Dünya geneline bakıldığında Müslüman ülkelere başta olmak üzere hem konvansiyonel hem de faizsiz bankacılık faaliyetlerin hâkim olduğu görülmektedir. % 100 faizsiz bankacılık modelini uygulayan tek ülke İran'dır. İngiltere'de bugün sayıları 5'i bulan Katılım Bankaları, vergilendirme ve diğer uygulamaların İslami finans kurallarına uygun olabilmesi için yasal düzenlemeler yapılmasına neden olmuştur. İsviçre, Rusya ve Çin başta olmak üzere birçok ülkede de faizsiz bankacılık örnekleri mevcuttur. HSBC, Goldman Sachs, Citibank, Union Bank of Switzerland gibi birçok banka da kendi bünyeleri içinde Faizsiz bankacılık esasına uygun birimler oluşturmuş ve çalışma esaslarını uygulamaya sokmuşlardır. (Bayındır, 2015: 36)

Türkiye'de de 1984 yılında Albaraka Türk ile başlayan Faizsizlik Bankacılık sistemi, açılan ve kapanan katılım bankaları ile bugün Albaraka Türk, Kuveyt Türk, Türkiye Finans, Ziraat Katılım ve Vakıf Katılım bankaları olmak üzere 5 adet katılım bankası ile yürütülmektedir. Başta Özel Finans Kuruluşu niteliğinde olan bankalar, 2005'teki düzenlemelerden sonra Katılım Bankası olarak sistem içerisinde yer almışlardır. Tasarruflarda bulunan devlet tarafından belli miktarlardaki güvence hesabı, Katılım Bankaları için de getirilmiştir. Her ne kadar gelişmekte olan bir İslami finansman modeli olsa da Katılım Bankalarının bankalar içindeki işlem yapma oranları, hem ülkemizde hem de dünyada % 5'ler seviyesindedir. Katılım Bankalarının Türkiye'de 31.12.2018 tarihi itibarı sektör içindeki payı aşağıdaki şekilde gösterilmiştir.

Türkiye'de bankacılık faaliyeti içerisinde faaliyet gösteren Katılım Bankalarının sektör içindeki payları, personel sayısı, şube sayıları, Toplam Aktifler, kullanılan fonlar, Net Kar gibi kıstaslar karşılaştırıldığında yıldan yıla artan bir miktar görülse de piyasa içindeki ağırlığının çok fazla miktarda olduğunu söylemek zordur. Bankacılık

faaliyetleri içindeki oranları % 5, % 6 seviyelerinde seyretmektedir. (Özkan, 2012: 54-56)

Türkiye’de Katılım Bankalarının Bankacılık sektörü içinde sahip olduğu finansal büyüklükler, çalışan personel ve şube bilgileri, aktif büyüklüğü gibi bilgiler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 9. Katılım Bankalarının Piyasadaki Oranları

KATILIM BANKALARI VE BANKACILIK SEKTÖRÜ BAŞLICA FİNANSAL BÜYÜKLÜKLERİ (Milyon TL- 31/12/2018)							
FİNANSAL BAŞLIKLAR		KATILIM BANKALARI			BANKACILIK SEKTÖRÜ		
		31/12/2018	31/12/2017	2018Aralık/2017(değişim %)	31/12/2018	31/12/2017	2018 /Aralık 2017 (değişim %)
TOPLANAN FONLAR	TP	60.626	57.494	5,4 %	1.054.572	961.112	9,7%
	YP-DÖVİZ	67.790	43.180	57,0%	954.893	733.817	30,1%
	YP-MADEN	8.804	4.636	89,9%	41.701	24.220	72,2%
KULLANDIRILAN FONLAR		124.562	106.733	16,7%	2.465.582	2.145.479	14,9%
TAKİPTEKİ ALACAKLAR (BRÜT)		5.050	3.392	48,9%	96.611	63.990	51,0%
TOPLAM AKTİF		206.806	160.136	29,1%	3.867.135	3.257.819	18,7%
ÖZ VARLIK		16.780	13.645	23,0%	421.185	359.091	17,3%
NET KÂR		2.123	1.583	34,1%	53.522	48.648	10,0%
PERSONEL SAYISI		15.654	15.029	4,2%	207.716	208.280	-0,3%
ŞUBE SAYISI	YURTİÇİ	1.120	1.029	8,8%	11.493	11.508	-0,1%
	YURTDIŞI	2	3	33,30 %	72	77	-6,5%
	TOPLAM	1.122	1.032	8,7%	11.565	11.585	-0,2%

	2018/Aralık	2017
1-TOPLANAN FONDA	6,7%	6,1%
2-KULLANDIRILAN FONDA	5,1%	5,0%
3-TOPLAM AKTİFTE	5,3%	4,9%
4-ÖZ VARLIKTAKİ	4,0%	3,8%
5-NET KÂRDAN	4,0%	3,3%

Tasfiye Olunacak Alacaklar (Brüt) / Krediler	
Katılım Bankaları	Bankacılık Sektörü
4,1%	3,9%

Kaynak:www.tkbb.org.tr (15.03.2019)

2.4.1. Katılım Bankalarına Yapılan Eleştiriler

Katılım bankalarının fon toplama ve kullanma yöntemlerindeki farklılıkların toplum tarafından tam olarak anlaşılmadığı görülmektedir. Gerek kar payı ve faiz oranlarının birbirine yakın olmaları, gerekse Katılım bankalarının hiç zarar

dağıtmamaları, önceden dağıtılacak kar oranlarını açıklamaları gibi nedenler ve yaratılmak istenen “Kar payı da faiz gibidir.” algısı nedeni ile çoğu kişi tarafından yapılan işlemlere şüphe ile yaklaşılmaktadır. Kredi taksitlerinin geç ödenmesi durumunda alınan fazlalık da eleştirilen bir diğer konudur. Katılım Bankaları ile diğer bankacılık faaliyetleri karşılaştırıldığında aralarındaki farklar şöyle açıklanabilir.

a) Faizli bankacılık sisteminde bir borç işlemi mevcuttur ve verilen tutar misli niteliğinde paraya para olarak geri alınır. Faizli olan bu işlemde piyasa faiz oranları üzerinden işlem yapılır. Oysa Katılım Bankaları direkt borç para vermezler, ticaret yöntemi ile müşterisine fon kullandırırken, müşterinin ihtiyaç duyduğu malı peşin alır ve üzerine kar oranı ekleyerek vadeli satar.

b) Katılım bankaları müşterisine direkt para ödemezler, müşterinin malı satın aldığı firmaya fatura karşılığı ücreti öder. Oysa faizli bankacılık sisteminde banka direkt müşterisine para öder.

c) Katılım bankası ile müşteri arasında bir varlığa dayalı alım satım sözleşmesi imzalanırken, klasik bankacılık sisteminde banka ile müşteri arasında kredi (ödünç para verme) sözleşmesi imzalanır.

d) Katılım bankası sisteminde dayanak bir varlığın bulunması şarttır, bir mal, proje ya da kiralama faaliyetinin olması mutlaka gereklidir. Klasik bankacılık sisteminde böyle bir şart yoktur. Konut ve taşıt kredilerinde malın olması şartı aranırken diğer kredi türlerinde bu şart yoktur.

e) Katılım Bankalarında İslami ticaret anlayışının yasaklamış olduğu faaliyetler ile ilgili alanlarda fon kullandırılmazken, klasik bankacılık sisteminde böyle bir şart yoktur.

f) Fon toplamada klasik bankalar ne kadar faiz vereceğini önceden söylerler ve rakam bellidir. Faizsiz bankacılıkta verilecek oran belli ama zarar mı edilecek yoksa ne kadar kar edileceği belli olmadığı için verilecek rakam belli değildir.

Katılım bankalarının kar payı ile klasik banka sisteminin kullandığı faizin aynı olduğu hakkında toplumda bir algı oluşmuştur. Oysaki faiz ödünç verilen bir miktar para veya malın misli nitelikte alınan fazlalık olarak tanımlanmakta ve bütün dinlerde yasaklanmıştır. Kar ise, yapılan bir faaliyet sonucu elde edilmiş kazanç türüdür. Kar için ticari bir işlem şartı mevcutken faizde böyle bir şart yok sadece borç verme işleminden kaynaklanmaktadır ve ortada bir malın olmasına da gerek yoktur. Karda reel ekonomiye

katkı sağlanması, üretime katılım sağlanması gibi toplum açısından faydalar sunulurken, faizde hiçbir şey yapmadan paraya para katmak anlayışı vardır. Faizde emek yoktur, emeğin sermaye yoluyla ekonomiye kazandırılması çabası yoktur. Katılım bankaları sermayenin emek ile birlikte ekonomiye kazandırılması düşüncesine aracılık ederken, aynı zamanda elindeki sermayeyi nasıl değerlendireceğini bilmeyen insanlara da bir yatırım uzmanı olarak parasını değerlendirme fırsatı verir, yaptığı işlerde sermayeye ihtiyacı olan işletmeler de katkı sağlayarak oluşan kar payından her kesimin kazanmasına neden olur. (Aktepe, 2018: 126)

Faizsiz bankacılık sistemine yapılan eleştirilerin biri de kar payı oranlarının faiz oranlarına çok yakın olmasıdır. Klasik bankalar, bankacılık faaliyetleri içinde % 95'lik paya sahip olduğundan, fiyat ve oranlar konusunda piyasada lider ve öncülük yapma şansına sahiptirler. Faizsiz bankalar da bu nedenle diğer bankaların faiz oranlarına yakın bir kar payı oranı tespit etmektedirler. Eğer diğer bankaların faiz oranlarından çok daha yüksek bir oran tespit ederlerse müşteri kaybına uğrarlar. Düşük bir oran tespit ederlerse de az kar etmelerine ya da hiç kar etmemelerine neden olabilir. Oysa faizsiz bankalar da bir taraftan ticaret yaparken, diğer taraftan sadece kendilerinin değil, fon toplama yöntemiyle bankaya para yatıran kişilerin de kar etmelerini istemektedirler. Bu nedenle rekabet ortamı gereği, arz ve talep dengelerini de göz önüne alarak piyasadaki faiz oranlarına yakın bir kar payı oranı tespit etmektedirler. Katılım bankalarının kredi geri ödemelerinde meydana gelen gecikmelere uygulanan gecikme payları ve bunların hesaplanma şekli de eleştiri konusu olmaktadır. Bilerek imkânı olduğu halde kredinin geri ödenmemesi katılım bankalarını zora sokar. Bu tutarların büyümesi, sistemi çalışmaz duruma getirebilir. Bu yüzden kredisini ödemeyenlere bir cezai müeyyide uygulanması gerekir. Bu nokta da hesaplanan oran eleştiriye neden olsa da sistemin işleyişi adına böyle bir uygulamanın yapılması gerekir. (Dikgöz. 2015: 26)

2.4.2. Katılım Bankalarında Fon Toplama Teknikleri

Katılım bankaları da diğer bankalar gibi gerekli olan mevduatı müşterilerden toplamak için cari hesap veya katılma hesabı şeklinde aşağıdaki yöntemleri kullanırlar.

2.4.2.1. Cari Hesaplar

Faizli bankalarda kullanılan vadesiz hesapların benzeri olan cari hesaplar, istenildiği anda geri çekilme özelliği taşıyan, karşılığında herhangi bir fazlalık alınmayan paralardır. Cari hesaplarda kullanılan hesaplar TL cinsinden olacağı gibi

döviz cinsinden de olabilir. Katılma bankaları istenildiği zaman iade edilmek üzere yatırılan bu paraları kendi faaliyetlerinde kullanırlar. Katılım bankaları para yatıran kişilerin paralarını muhafaza ederken, başka müşterilere fon kullandırma işleminden dolayı, cari hesap sahibine herhangi bir ödeme yapmazlar. Vadesiz hesaplardaki gibi Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) tarafından 100.000-TL'ye kadar olan tutarlar sigorta kapsamına alınmıştır. Günlük işlemlerde kullanılan fatura ödemeleri, çek ödemeleri, havale, EFT, Kredi kartı ödemeleri gibi bankacılık işlemleri; internet bankacılığı, ATM veya şubelerden yapılabilmektedir.

2.4.2.2. Katılma Hesapları

Katılma hesapları, Katılma bankaları tarafından, müşterilerin vadeli olarak yatırdığı paraları fon kullandırmak suretiyle değerlendirerek oluşan kar veya zarara katılma esasına dayalı bir sistemdir. Sahip olduğu tasarrufları nasıl işletebilecekleri hakkında bilgi, birikim veya zamanı olmayan kişilerin, faize bulaşmadan yatırıma dönüştürülmesi için Katılım bankalarında açtıkları hesaplardır. Katılım bankası ve tasarruf sahipleri arasında bir sözleşme çerçevesinde 1 aylık, 3 aylık, 6 aylık, 1 yıl veya daha fazla vadeli süreler sonunda çekmek şartıyla, oluşan kar veya zarara katılma esasına dayanır. Her vade grubu ayrı, kendi içerisinde ağırlığı oranda hesaplara dağıtılır. Katılma bankalarının, zarar edebilecek riskli işlemlerden uzak durması, kullandığı fonların geri ödenmemesi riskine karşı çok ihtiyatlı davranması gibi nedenlerle genelde kar ettikleri için kar payı dağıtmakla beraber zarar etme ihtimalleri de bulunduğundan, tasarruf sahiplerine kar payı garanti etmediği gibi anaparanın da garantisi yoktur. Katılma bankaları, tasarruf sahiplerine yatırdığı paranın değerini gösteren bir katılma belgesi verir. Katılma hesaplarına yatırılan bu paralar üzerinde üçüncü şahısların herhangi bir hak iddia etmeleri doğru değildir. Katılma hesaplarındaki mevduatlar, Mudaraba sistemi olarak tanımlanan emek sermaye ortaklığına dayalı fon kullandırma yönteminde de kullanılan bir sistemdir.

2.4.3. Fon Kullandırma Yöntemleri

Faizsiz bankacılık faaliyetinde bulunan katılım bankaları topladığı fonlarda olduğu gibi bu fonları kullandırma yöntemlerinde de faizsiz alternatif yöntemleri sunarlar. Katılım bankalarına para yatıranların amacı, faize bulaşmadan elindeki sermayenin değer kaybetmemesi ve sermayeye ihtiyaç duyanların finansman ihtiyaçlarında bu parayı kullanarak kazandığı gelirden kar payı elde etmektir. Bu kişiler

aynı zamanda sermayesinin atıl halde kalmasını önleyerek ekonomiye de katkı sağlamaktadır.

Tüm finansman kullandırma yöntemlerinde Katılım Bankası, kar payı karşılığında kendisine para yatırmış olan yatırımcıların parasını kullanarak, ihtiyaç sahiplerine fon kullandırır. Katılım Bankaları, kullandırmış olduğu bu fonlardan elde ettiği kar paylarından kendi masraf ve gelirlerini de keserek kalan tutarları, kendisine para yatıranlara kar payı ödemesi yaparlar.

Türkiye'de 2018 yılı verilerine göre Katılım Bankalarınca büyük çoğunluğu yapılan sukuk piyasasındaki kullanılan İslami finansal araçlar aşağıdaki şekildedir. Tabloya bakıldığında bazı finansal tekniklerin hiç kullanılmadığı görülmektedir. Gerek bilinçsiz olarak yapılan işlemler, gerek alt yapının yeterince oluşmaması bazı tekniklerin kullanılmasını zora sokmaktadır. Örneğin Selem gibi çiftçilikte çok kullanılabilecek bir finansman tekniğinin, Türkiye'de henüz kullanılma oranı yok denecek kadar azdır. (Ülev vd., 2018: 141)

2018 yılı IIFM'nin yayınladığı Sukuk raporunda Türkiye'de 2013-2017 yılları arasında yapılan sukuk türleri ve tutarları ile piyasadaki kullanılma oranlarına ait tablo aşağıdaki gibidir. Vekalet sukuku en çok Katılım Bankalarınca kullanılan sukuk yöntemi olarak göze çarpmaktadır.

Tablo 10. www.nfm.org.tr (17.02.2019)

Sukuk Türü	2013-2017 Arası (milyon Dolar)	Kullanılma Oranı (%)
Hibrid Sukuk	67,78	0,34
Teverruk Sukuk	1.897,90	9,52
Muşaraka Sukuk	305,03	1,53
İcara Sukuk	4.742,77	23,79
Vekalet Sukuk	12.922,52	64,82
Toplam	19.936,00	100

Kaynak: IIFM 2018 Sukuk Raporu, sayfa 181.

Fon kullandırma yöntemlerinden bir kısmını önceki bölümde sukuklar konusunda sukuk çeşitleri olarak da anlatıldığından burada kısaca değinilecektir. Katılım Bankaları; Murabaha (Finansman Desteği), Mudaraba (Emek Sermaye Ortaklığı), Muşaraka (Kar Zarar Ortaklığı), Selem (İleri Vadede Teslim), İstisna (Alt yapı Yatırımlarına Endeksli), İcara (Finansal Kiralama), Teverruk (Peşin Al Vadeli Sat),

Karzı Hasen (Vadeli Getirisiz Borç Vermek) denilen ve önceki bölümde açıklanan sukuk çeşitlerinin tümünü finansman ihtiyaçlarının kullanılması yönteminde kullanırlar. 5411 sayılı Bankacılık Kanununa istinaden 01.11.2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Bankaların Kredi İşlemlerine yönelik yönetmeliğinin V. Bölümün 19. maddesine göre Katılım Bankalarınca sağlanan Finansman yöntemleri şu şekilde sıralanmıştır. (Dikgöz. 2015: 20-26)

2.4.3.1. Kurumsal Finansman Desteği

Finansman Desteğine Endeksli sukuk türü olan Murabaha yönteminde; üretim, finansman gibi alanlarda, işletmeler tarafından ihtiyaç duyulan emtia, menkul, gayrimenkul, hak veya hizmetlerin satıcıdan peşin olarak satın alınır. Bu yöntemde malın maliyetinin üzerine kar eklenerek ihtiyaç sahiplerine taksitle veya vadeli bir defada ödenmesi yoluyla satış işlemi gerçekleşir. Katılım Bankalarınca kurumsal finansmana ihtiyaç duyanlar tarafından kalitesi, özellikleri tespit edilen mal, müşteriler adına onların anlaşığı fiyat üzerinden alınır. Katılım bankalarının önceden bu malları alıp stoklayarak satmak gibi bir ticari anlayışı yoktur. Bu şekilde bir ticarete girmek zaten, personel, stoklama, sermaye gibi sorunların çıkmasına neden olabileceği gibi, Katılım bankalarının, Bankalar Kanununda tüm bankalar için sayılan görevlerini de aşmaktadır. Burada anlaşılan alış ve satış fiyatları, kar payı oranları piyasadaki fiyatlara göre belirlenir. Zaten gayrimenkul gibi satışlarda, bağımsız gayrimenkul şirketlerinden ekspertiz raporu istenilmekte ve piyasa fiyatlarından farklı fiyat ve işlemlerden, belirsizliklerden kaçınılmaktadır. Rekabet ortamı gereği kar payları ve diğer bankaların faiz oranları birbirine yakın hesaplanmaktadır. Katılım Bankalarınca en çok uygulanan fon kullandırma yöntemi Kurumsal Finansman desteği yöntemidir.

2.4.3.2. Bireysel Finansman Desteği

Kurumsal Finansman Desteği gibi, burada da gerçek kişilerce ihtiyaç duyulan konut, taşıt, ev ihtiyaçları, mal ve hakların satıcıdan alınıp üzerine kar eklenerek ihtiyaç sahibi gerçek kişilere satılması işlemidir. Murabaha işlemi olarak kabul edilen bu bireysel finansman desteği, Kurumsal Finansman desteğinin gerçek kişilere uygulanması yöntemidir. Aynı zamanda Kurumsal Finansman Desteği ile beraber en çok kullanılan ve ihtiyaç duyulan fon kullandırma yöntemlerinden olan Bireysel Finansman Desteği ile piyasalarda gayrimenkuller için ekspertiz raporu, taşıt satışlarında araç kasko değeri gibi uygulamalarla piyasa fiyatları üzerinde farklı

amaçlarla işlemler yapmanın önüne geçmeye ve işlemin gerçek amacının sapmasının önüne geçmeye çalışılır.

Katılım Bankaları bireysel finansman desteği ile ev ihtiyaçları, teknolojik ürünler, beyaz eşya, mobilya, taşıt, konut vb. ihtiyaçlar için birey veya kurumlara finansman desteği sağlamaktadırlar. Bireysel ihtiyaçların fiyat tespiti için de satıcılardan ‘‘Proforma fatura’’ istenir. Kurumsal finansman desteğinde olduğu gibi alınacak malın nitelikleri, kalitesi, malın alınacağı yer, fiyatı tamamen alıcı tarafından belirlenir. Alıcı ile Katılım Bankası arasında bir sözleşme akdedilir. Kredi çıktıktan sonra kesilen fatura karşılığı malın bedeli satıcıya ödenir. Daha sonra malın bedeline kar payı eklenerek alıcıya teslim edilir. Bedeli ise, taksitler halinde veya belirlenen vadede toplu olarak alıcıdan tahsil edilir.

2.4.3.3. Kar/Zarar Ortaklığı Yatırımı

Muşaraka olarak bilinen bu yöntemde, proje sahibi olan ve bu projesini gerçekleştirmek isteyen işletmeci Katılım Bankasına başvurarak fon talebinde bulunur. Proje incelendikten sonra uygun görüldüğü takdirde, işletmeci ile Katılım Bankası arasında kar zarar ortaklığına dayalı bir yatırım sözleşmesi imzalanır. Dağıtılacak kar oranları belirlenir. Katılım bankasının vermiş olduğu fonlar, kar payı geliri bekleyen ve bankanın katılım hesabına vadeli olarak para yatıran yatırımcılara ödenen kar paylarıdır. Banka hem kendi hem de kendisine para yatıran yatırımcılar adına hareket eder. Katılım Bankalarının kazandığı bu paralar kendi müşterilerine dağıttığı kar paylarıdır.

Kar Zarar Ortaklığı yatırımı ekonominin istikrarlı olduğu ülkelerde uygulama alanı bulsa da, istikrarsızlığın ve belirsizliğin yüksek olduğu ekonomilerde aşırı risk taşıyan durumlarda kullanılmaya uygun bir yöntem değildir.

2.4.3.4. Finansal Kiralama

Klasik uygulama sisteminde leasing denilen kiralama sisteminin, Katılım Bankalarının uygulanması işlemidir. 5411 sayılı Bankacılık Kanununda finansal kiralama yapma izni katılım bankaları, yatırım bankaları ve kalkınma bankalarına verilmişken, mevduat bankalarına bu izin verilmemiştir. Mevduat bankaları da bu faaliyetler için ayrıca şirketler kurup, şirketleri üzerinden bu faaliyetleri yapmaktadırlar. 21.11.2012 tarih ve 6361 sayılı Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanununu ile bu konuda bir yasal düzenleme mevcuttur. Finansal kiralama işlemi, İslami finansman modelinde İcara adıyla uygulanmaktadır.

Kişi veya kurumlar ihtiyaç duydukları makine, teçhizat vb. malların kiralınması için katılım bankalarına başvurur. Banka ise kişi ve kurumların ihtiyaç duyduğu malzemeleri satın alarak başvuru sahiplerine kiraya verir. Kiralama belirli süreli olup, sürenin sonunda sembolik bir rakamla makine, teçhizat vb. malzemeler ihtiyaç sahibine satılır. İhtiyaç sahibi bu makineleri satın alabileceği gibi, kira süresi sonunda tekrar iade de edebilir. Kiralama konusuna taşınır veya taşınmaz mallar konu olabilir. İcara uzun vadeli bir fon kullandırma yöntemidir. Kiralama süresi içerisinde malın bakım ve masrafları kiracıya aittir. Kiralama süresinin malın ekonomik ömrünün yüzde sekseninden büyük bir oranını geçmesi, yapılan kira ödemelerinin de Net Bugünkü Değerlerinin toplamının malın rayiç bedelinden yüzde doksanından büyük olması durumunda başvuru bir yöntem olarak seçilir. (Fındık, 2016: 70)

Katılım Bankaları ise kendilerine fon yatıran yatırımcılar adına bu işlemi yaparak elde ettiği gelirden, kendi masraf ve gelirlerini kestikten sonra kalan kar paylarını yatırımcılara öder. Kar zarar ortaklığından farklı olarak burada önceden belirlenmiş bir kira geliri mevcuttur. Katılım bankaları uygulamada kendilerine ait varlıkları kiraya verdikleri gibi, başkasından kiraladığı bir malı da kiraya verebilir.

2.4.3.5. Mal Karşılığı Vesaikin Finansmanı

Genellikle yurtdışından ithal edilen mallar için uygulanan ve Dış Ticaret Ve Kambiyo mevzuatına uygun olmak şartıyla, katılım bankası tarafından, yatırımcı (fon kullanan) için yurtdışından alınacak malın bedelinin peşin ödenerek, yatırımcıya taksitle satılması işlemidir. Akreditif işlemine benzetilse de uygulamada farklıdır. İhraç edilecek olana mallar için de uygulama çeşidi de mevcut olmasına rağmen Türkiye’de henüz uygulanma alanı bulamamıştır.

2.4.3.6. Ortak Yatırımlar

Gelişme potansiyeli olup, sermaye ihtiyacı olan şirketlere sermaye koyarak ortak olmaya yönelik bir finansman kullanma modelidir. Kanunda belli şartlar getirilmiş olup, elde edilen ortaklık payının en fazla yedi yıl elde tutulup bu süre sonunda halka arz yoluyla ortaklıktan çıkmayı gerektirir. Finansman sağlanan şirketin yönetim ve ortaklık yapısına göre belli bir süreyi kapsayacak şekilde bir sözleşme düzenlenir.

2.4.4. Diğer Bankacılık İşlemleri

Katılım Bankaları nakdi krediler vermenin yanında gayri nakdi kredi kullanma hizmetlerini de yerine getirmektedir. Gayri nakdi krediler özellikle iş dünyasında çok ihtiyaç duyulan güven sistemini temin etmeye yönelik kefillik niteliğindeki işlemlerdir. Teminat mektupları, referans mektupları, Eximbank teminat mektupları, akreditifler, aval kredileri, harici krediler gayri nakdi kredi çeşitleridir. (Pekcan, 2006: 40-49)

Teminat mektupları müşterisi lehine, resmi kurum, kuruluş, gerçek veya tüzel kişilere hitaben katılım bankasınca düzenlenen bir belgedir. Banka tarafından taahhüt edilen bir edinim veya taahhüdün müşterisi tarafından yerine getirilmediği takdirde, banka tarafından yerine getirileceğinin taahhüt edilmesidir. Özellikle ihale konusu işlerde ihaleyi yapan makamlar tarafından sıkça istenilen teminat mektupları, borç alacak ilişkilerinde de bir kefillik vazifesini gördüğü için alacaklı tarafından istenilebilmektedir. Bu belge TL cinsinden düzenlenebileceği gibi yabancı döviz cinsinden de düzenlenebilir.

Eximbank teminat mektupları, ihracat yapan firmaların ihracat işlemlerinde Eximbank tarafından kullanılan kredi işlemleri için katılım bankasınca müşterisi lehine verilen kefillik niteliğindeki teminat mektuplarıdır.

Referans mektupları, özellikle inşaat ve taahhüt işlemlerine yönelik olarak katılım bankalarının müşterisi lehine, inşaat veya taahhüt işlemlerinin yapıldığı muhataplara karşı işletmenin kredibilitesini ortaya koyan bir belgedir. İşletmenin finansal verilerine, varlıklarına ve hareketlerine bakılarak hazırlanan bu belgeye göre işletmenin taahhüdü yerine getirip getiremeyeceği, borçlarını ödeyip ödeyemeyeceği vb. finansal verilerine göre verilen not niteliğindeki belge olup, muhataplar tarafından müşteri işletmenin değerlendirilmesi yapılır.

Akreditif, yurtdışındaki firmaya ithalatçı yerli firmaların ödeyeceği borçların ödeneceğinin banka tarafından garanti edilmesi anlamını taşır. Hem yurtiçi hem yurt dışındaki bankalarca malın ithal edilmesi için sevk edilmesine müteakip belirli şartları yerine getirildiğinde malın bedeli banka tarafından ödenir. Hem ithalatçı hem de ihracatçıyı korumaya yönelik bir uygulama olan akreditif işlemi sayesinde farklı ülkelerde birbirini tanımayan kişilerin ticaretinin güven altında yapılmasına neden olur. Aval Kabul Kredileri de ithalat işlemlerinde kullanılan bir yöntemdir. Katılım bankasınca ithalatçı firmanın mal karşılığı vermiş olduğu poliçenin ödeneceğinin

taahhüt edilmesidir. Ödeme için ihracatçı firma alacağını garanti altına almış olur. Vadesinden önce belli bir iskonto karşılığı poliçe sahibi tarafından tahsil edilebilir. Aval bir kefalet işlemi olarak kabul edilen teminatlar niteliğinde olup İslami finans sisteminde de uygun bir davranış olarak kabul edilmektedir.

Harici garantiler de yurt dışı ticari işlemlerde kullanılan ve yurt dışındaki muhataba taahhütlerin yerine getirileceğinin taahhüt edildiği teminat mektubu çeşididir. Yurt içindeki teminat mektupları gibi taahhüt edilen işin zamanında veya gereği gibi yapılmadığı durumlarda yurt dışındaki muhataba katılım bankasınca ödemesi yapılır.

Katılım bankaları da diğer bankaların yapmış olduğu bankacılık işlemlerinin birçoğunu yapmaktadır. Burada uygulanması gereken kural İslami ticaretteki esasların geçerli olmasıdır. Bu kurallara uyulması şartıyla Katılım Bankalarınca yapılabilecek diğer bankacılık işlemleri aşağıdaki şekilde sıralanabilir.

- Kredi Kartı ve Banka Kartı hizmetleri
- EFT, Havale, Uluslar arası para transferi işlemleri
- Döviz alım satım işlemleri
- Fatura ödemeleri, Vergi SGK vb. tahsilat işlemleri
- Kiralık Kasa işlemleri
- ATM, POS, Otomatik Ödeme ve İnternet Bankacılığı İşlemleri
- Çek, Senet, Seyahat Çeki ve Kambiyo işlemleri
- Sigortacılık İşlemleri
- Altın hesapları, depo ve fiziki alım satımı işlemleri
- İthalat, ihracat, bankacılık konularında danışmanlık ve müşavirlik hizmetleri başta olmak üzere faiz içermeyen ve dinen yasaklanmamış tüm bankacılık işlemleri sayılabilir.

2.5. Tekafül (Sigortacılık)

Kelime anlamı olarak emniyet ve güven anlamlarına gelen Sigortacılık tanım olarak “Ortaya çıkacak veya çıkması muhtemel zararların karşılanması amacıyla toplanan gelirlerin bir havuzda toplanarak, riskin veya zararın çıktığı durumlarda bu havuzdan taraflara ödenme yapılması şeklindedir.”

Türk Ticaret Kanununda da “Sigortacının topladığı prim karşılığında, prim yatırımlardan birisinin maddi bir zarar, hayati bir zarara uğraması, hayati bir tehlike veya rizikonun meydana gelmesi sonucu, sigortacının bu zararı karşılaması” şeklinde tanımlanmıştır. (TTK. md.:1263)

Sigortacılık ilerde meydana gelmesi muhtemel zararlardan korunmak amacıyla çok eskiden beri bu zararlardan en az şekilde etkilenmek isteyen kişilerin farklı çeşitlerde de olsa uyguladığı bir sistem olarak karşımıza çıkmaktadır. Kölelik sisteminin uygulandığı dönemlerde bile kölelerin kaçması riskine karşı uygulanan sistem, tarihteki ilk sigortacılık örnekleri olarak kabul edilmektedir. Günümüzdeki Sigortacılık anlayışına uygun ilk Sigortacılık örnekleri de Denizcilik alanında 1435 yılında yayınlanan “Barselona Talimatnamesi”dir.(Beşer, 2016: 91)

İslami Finans Sisteminde malların meydana gelecek risklere karşı korunması için önlem alınmasında bir sakınca yoktur. Ancak sigortacılık faaliyetinde uygulanan ve İslami Ticaret ahlakına uygun olmayan birçok nedenden dolayı günümüz anlayışı içindeki Sigortacılık faaliyeti uygun görülmemiş ve bunun sonucu alternatif sigortacılık anlayışı da denilen Tekafül Sigortacılığı sistemi geliştirilmiştir. Klasik sigortacılık sistemi garar denilen belirsizlikleri ve ortada olmayan gelecekte muhtemel riskleri taşımaktadır. İslami ticaret kurallarında belirsizlik taşıyan işlemlerin ve riskli işlerin kumar olarak nitelenmesi sebebiyle bu faaliyetlerle işlem yapılması doğru görülmemektedir. Sigortacılık faaliyeti için toplanan fonların faizli fonlarda değerlendirilebilmesi durumu da İslami finansal sistemin prensiplerine aykırı bir durumdur. Bu fonların İslami ticaret kurallarına uygun faaliyet alanlarda değerlendirilmesine dikkat edilmemesi İslam ticaret ahlakına aykırıdır. Bu nedenlerle klasik sigortacılık anlayışı yerine Arapçada tekafül denilen, kelime anlamı olarak karşılıklı garanti ve işbirliği anlamına gelen, kefalet sözcüğünden türemiş sorumluluğu üstlenmek ve garanti altına almak anlamındaki sigorta uygulaması esas alınmıştır. (Yazıcı, 2015: 33-37))

Tekafül sisteminde toplanan fonların faizsiz sistem ve İslam ticaret ahlakına uygun alanlarda değerlendirilmesine dikkat edilir. Sosyal yardımlaşma esasına uygun samimiyet, kardeşlik ve sorumluluk anlayışla hareket edilir. Toplumda gerçekten zarar eden yangın, sel, kaza vb. olaylardan dolayı mal kaybına uğrayan kimselere karşılık beklenilmeden tamamen yardım yapmaya yönelik bir uygulama fikri taşımaktadır. Bu modelde İslam’da sadaka olarak tanımlanan ihtiyaç sahibine yardım etme fikri de mevcuttur.

Tekafül sisteminde, tekafül (sigorta) şirketi bu amaçlara hizmet etmek için kurulmuş, sadaka veya teberru olarak tanımlanan primleri bir havuzda toplamaktadır. Tekafül sisteminin yapısı, üyelerinin uğramış olduğu zararlardan dolayı yardım

edilmesini sağlayan, kooperatifçilik sistemine benzeyen, burada topladığı fonları yine uygun alanlarda da değerlendirerek oluşan karlardan kendi masraf ve karları, dağıtılan zarar ve ziyanları düştükten sonra, kalanı üyelerine tekrar dağıtmayı amaçlayan bir yapıdır. Bu sigorta havuzunda biriken paralar, zarar ve ziyanın hiç olmadığı durumlarda, sigorta şirketinin masrafları düştükten sonra prim sahiplerine geri iade edilmektedir. Hatta faizsiz finans sektöründe değerlendirilmesinden sonra kar payı elde etme durumu dahi söz konusu olabilmektedir. Dolayısıyla bu sistemde İslami ticaret anlayışında uygun görülmeyen belirsizlik (garar), kumar faaliyeti ve faizli alanlarda kullanma esasları yoktur. Tekafül sistemi yardımlaşma veya dayanışma sandığına da benzetilebilir. (Karahana, 2015: 57)

Tekafül sözleşmeleri modeli, uygulamada katılımcılar ve şirketin kar paylaşım kurallarının farklılık gösterdiği; Mudaraba, Vakıf, Vekalet ve Hibrit modeli sözleşmeler olarak 4'e ayrılır. (Yıldırım, 2014: 52)

2.5.1. Mudaraba Modeli

Mudaraba modeli daha önce sukuk türü olarak da bahsedilen emek ve sermaye ortaklığına dayalı bir yatırım modelidir. Sigortacılık alanındaki uygulamasına bakıldığında ise, Sigorta şirketi bu esaslara dayalı olarak emeğini ve bir kısım sermayesini, şirkete prim yatırımcılar da sermaye katmış olurlar. Oluşan bu ortaklık sonucu sigorta edilen mallara ait bir ziyanın söz konusu olduğu durumlarda zarar bu fondan karşılanmakta, fondan arta kalan kısımlar ise yatırımcılara geri ödenmektedir.

2.5.2. Vakıf Modeli

Vakıflar, bağışlar sonucu oluşan ve bağış yapanların vakfın mal varlıkları üzerinde hiçbir sahipliğinin olmadığı yardım amaçlı kuruluşlardır. Sigortacılık sisteminde de Vakıf modeli, vakıf anlayışı ile kurulan sigorta şirketinin yönetimi tarafından idare edilir. Vakfı yönetenler vakıf gideri ve belirli bir ücret karşılığında bu faaliyeti gerçekleştirirler. Katılımcılar oluşacak zararlara karşı vakfa prim öderler. Bu primler vakfa yapılan bağış niteliğindedir. Ancak vakfın bu bağışları zarar ziyan oluşmaması halinde geri ödemesi düşünülemez. Toplanan bu fonların İslami finans modeline uygun alanlarda değerlendirilmesi sonucu oluşan kar payları katılımcı olan yani prim yatıran yatırımcılara dağıtılabilir. Oluşan zararlar da vakfın fonundan karşılanır.

2.5.3. Vekalet Modeli

Vekalet, bir işin yapılması için kişinin kendisi yerine başkasını görevlendirmesi ve yetki verilmesini ifade eder. Tekafül sistemindeki Vekalet modelinde katılımcılar kendi adına işlemleri yapmak üzere vekalet tayin ettikleri Tekafül şirketine prim

yatırmaktadırlar. Dâhil oldukları risk grubuna göre Tekafül şirketince toplanan fonlar uygun alanlarda değerlendirilir. Başta yapılan anlaşmaya ve Tekafül şirketinin önceden açıklama şartıyla arta kalan fonlar tamamen şirketin fonlarında kalmaya devam edebileceği gibi, bir kısmı fonda tutulup bir kısmı katılımcılara dağıtılabilir ya da bir kısmı yedek olarak tutulduktan sonra kalan kısmı Tekafül şirketi ve katılımcılar arasında dağıtılabilir.

2.5.4. Hibrit Model

Yukarıda sayılan modellerden birden fazla uygulamanın aynı tekafül sigorta şirketince uygulanmasıdır. Tekafül geleneksel sigortacılıktan farklı olarak ortak sigortacılığı baz alır ve İslami esaslara göre işler. Yukarıda sözleşme modelleri incelendiğinde, Tekafül ürünü olarak 3 tip ürün olduğunu söylemek mümkündür. Bu tekafül ürünleri aşağıdaki şekilde açıklanabilir.

1.Genel Tekafül (İslami Genel Sigorta)

Taşıt, yangın, iş kazaları, nakliyat ve trafik kazaları gibi genel anlamdaki sigorta türleri olup, şirket veya katılımcı bireylerin genel risklere karşı korunmak amacıyla yaptırdıkları sigortalardır.

2. Aile Tekafülü (İslami Hayat Sigortası)

Sağlık, eğitim, evlilik gibi sigortalar çeşidi olup uzun vadeli ve bireylere yönelik hayat sigortaları kapsamındaki sigortalardır.

3. Retakaful (İslami Reasürans)

Sigorta şirketlerinin de kendilerinin işlemlerini sigorta ettirdiği üst kuruluş niteliğindeki Reasürans şirketlerinin, tekafül sistemindeki reasürans tekafül şirket uygulamasıdır.

Türkiye’de henüz uygulama alanı çok yeni olan Tekafül Sigortacılığı, Katılım bankaları bünyesinde gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Türkiye’de ilk Tekafül Sigortacılığı şirketi Kuveyt Türk katılım bankasının da ortağı olduğu Neova Sigorta A.Ş.’dir. Dünyadaki uygulamalara bakıldığında Tekafül sigortacılığı konusunda en fazla uygulama Malezya ve Birleşik Arap Emirlikleridir.

Sigortacılık alanlarında yapılan çalışmalara bakıldığında, bireylerin ve kurumların başlarına bir şey gelmeden sigorta yaptırmaları oranlarının çok düşük olduğu söylenilebilir. Tüketici davranışlarına bakıldığında, sigorta yaptırmak için zorunluluk ya

da kötü bir olay olması sonucunda sigorta daha çok tercih edilmektedir. Bu nedenle hem klasik anlamda sigortacılık hem de Tekafül sigortacılığının istenilen oranlarda olduğunu söylemenin olanağı yoktur. Bu durum insanların sigorta yapmalarının haram ve faizli esasa göre çalıştığı için değil tamamen umursamaz bir toplum olduğu sonucunu çıkarmaktadır.

İslam ülkelerinde gelişen Tekafül sigortacılık sadece bu alanlarda faaliyet gösteren şirketler tarafından yapıldığı gibi, klasik sigorta şirketlerinin bünyesinde farklı bir çalışma alanı olan Tekafül Sigortacılık kolu olarak da karşımıza çıkmaktadır. İngiliz HSBC, Alman Allianz ve ABD merkezli AIG Sigorta da kendi faaliyetleri içinde bir branş olarak Tekafül hizmeti sunmaktadır.

Geleneksel sigortacılık ve tekafül sistemi karşılaştırıldığında aralarında şu farklar görülür.

1- Geleneksel sigorta sisteminde şirketin sahipleri sermayedarlardır. Amaç sermayedarların kar etmesi ve karını maksimize etmesidir. Prim yatıran kişiler ise sadece müşterileridir. Tekafül şirketlerinde ise prim yatıranlar aynı zamanda şirkete ortak olan hissedarlar konumundadır. Yardımlaşma ve dayanışma esas olduğu için hem ihtiyaç sahiplerine yardım edilir hem de oluşan kar paylarından hisseleri oranında kar alındığı için bir yatırım olarak görülebilir.

2- Geleneksel sigorta sisteminde sigortacıya risk transferi yüklenilirken, tekafülde karşılıklı riskin paylaşımı esastır.

3- Klasik sigorta şirketinde, şirketin elde ettiği kazanç şirket sahipleri olan sermayedarlara kalırken, Tekafül sigortacılık sisteminde elde edilen kar şirket ve katılımcılar arasında paylaşılır veya sözleşme kurallarına göre bir kısmı katılımcı tarafından bağışlanabilir.

4- Klasik sigorta şirketleri topladığı primleri istediği fonlarda değerlendirebilir, eğer devlet tarafından yasaklanmış bir kısıtlama varsa bu alan hariç istediği alanda değerlendirilebilir. Ama Tekafül şirketleri topladığı fonları sadece İslami yatırım kurallarının izin verdiği alanlarda değerlendirebilir. Tekafül şirketlerinin faaliyetlerinin, mevcut kanunlara uyma zorunluluğu yanında Şer'i Denetleme Kurulunun iznine de tabidir.

2.6. Diğer Finansal Araçlar

Finansal piyasalarda kullanılan araçlardan büyük kısmı, faizli işlemleri içermesi ve İslam ticaret ahlakının yasakladığı kurallara uymaması nedeni ile İslami Finans piyasalarında kullanılmamaktadır. Bu nedenle uluslar arası finansal piyasalarda kullanılan araçlardan; tahvil, hisse senedi, bono, varlığa dayalı menkul kıymetler, varantlar, gelir ortaklığı senetleri, kıymetli maden bonoları, forward, swap, mevduat sertifikaları, repo, yatırım fonları, katılma intifa senetleri vb. bütün finansal araçların İslami finans piyasasında kullanılması için gerekli olan şartlar; faiz içerikli işlemler başta olmak üzere, kumar ve belirsizlik içermemesi, yasaklanmış faaliyetlerle iştigal etmemesi ve İslam ticaret anlayışına uygun ürün ve faaliyetlerin olmasıdır. İslami finans piyasasında faiz içerdiği için tahvil alım satımı yasaklanmışken, bunun bir benzeri olan sukuk, alternatif olarak geliştirilmiştir. Bir varlığa dayandırılarak faizden arınmış ve İslami ticaret kurallarına aykırı olmayan faaliyetleri içermesi şartıyla alternatif bir ürün olarak İslami finans piyasalarında kullanılması, İslami Finansal Kurumlar için Muhasebe ve Denetim Kurulu tarafından uygun görülmüştür. Bu finansal araçlardan İslami ticaret çerçevesi içinde yasalara uygun şekilde faaliyet gösteren mevcut olan finansal piyasa araçlarının kullanılmasında herhangi bir sakınca yoktur.

Türkiye’de de kullanılan bazı finansal araçlara bakıldığında, İslami finans piyasasına uygun olan araçların kullanılmaya başlanılmasının henüz yeni olduğu, gelişmekte olan bir piyasa olduğu ama henüz yeterince kullanılma oranına sahip olmadığı görülmektedir. Bunun en büyük nedeni bu piyasaların yeterince tanıtılmaması ve burada kullanılan ürünlerin diğer sermaye ve para piyasası araçlarına benzetilmesi, faiz oranları ve kar paylarının birbirine yakın olması ve yanlış algı oluşmasıdır. Bazı finansal araçların kullanılmasında ise İslami Finansal Kurumlar için Muhasebe ve Denetim Kurulu Örgütünce (AAOIFI) kabul edilen standartlara uygun şartları taşıması gerekmektedir. Kurul görüşüne göre, faizli işlem gelirleri toplamının, toplam gelir içinde % 30 oranından küçük olması gerekir. Yine toplam faizli kredili borç toplamının yine % 30 oranından küçük olması ve şirketin toplam gelirlerinin içinde İslami ticaret anlayışının yasaklamış olduğu faaliyetlerinin toplam tutarının % 5 oranından küçük olması şartlarını taşıdığı zaman bu ürünlere yatırım yapılabileceği görüşü benimsenmiştir. Bu ürünlere yatırım yapmak isteyenler, Bağımsız Denetimden geçmiş finansal tablolardan yola çıkarak toplam faiz gelirini, yasaklanmış faaliyet gelirlerini ve toplam kredi oranlarına bakarak bu ürünlere yatırım yapıp

yapılamayacağına karar verebilirler. Tartışmalı bir konu olsa da bazı kesimler yaptığı yatırım sonunda toplam gelir içinde bu oranları düşerek, kazanılan gelir paylarının alınmasında bir sakınca olmadığını, faizli ve yasaklanmış faaliyet gelirlerinin toplam gelir içindeki payını düşerek kalanını almayı uygun bulmaktadır.

Finansal piyasalarda meydana gelen gelişmeler sonucunda piyasada yeni finansal araçlar ve ürünler ortaya çıkmaktadır. Örneğin Türkiye’de çok uygulama örneği olmasa da gelecek vaat eden bir finansal araç türü olan Selem uygulaması, birçok ülkede yaygın olarak kullanılmaktadır. Seleme Dayalı Ürün Senedi olarak tanımlanan bu menkul kıymet ürününde, tarım ürünlerinin satışında verilen bir kıymetli evraktır. Seleme Dayalı Ürün Senedi, çiftçiliğin yoğun olarak yapıldığı ülkelerde oldukça geniş bir uygulama alanı bulabilmektedir. İslami finans ürünlerine bakıldığında finansal piyasalarda uygulama örnekleri az olsa da, yeterli tanıtım ve daha geniş uygulama imkanlarından sonra birçok tarımsal ürün satışında kullanılabileceği düşünülebilir.

AAOIFI’nın şeri standartları Türkiye’de Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB)’nin yoğun katkı ve çalışmaları sonucu Türkçeye kazandırılmıştır. Mevcut finansman araçlarına ek olarak şeri standartlara bakılarak yeni birçok finansman aracı da mevcut olup bu yeni finansman araçları şu şekilde sıralanabilir.

- 1) Zekat / Vergi
- 2) Karzı Hasen / Tüketim Ödücü
- 3) Ariyet / Kullanma Ödücü
- 4) Şirket / Ortaklık
- 5) Vekale bil’ İstismar
- 6) İcare / Kiralama
- 7) Finansal Kiralama (Leasing)
- 8) Vadeli Satım
- 9) Murabaha (Sipariş üzerine karlı satım)
- 10) Teverruk (Vadeli alım peşin satış)
- 11) Selem (Misli mal, Borçlu satış)
- 12) İstisna / Eser Sözleşmesi
- 13) Cual (Ödül vaadi)

14) Yarışma ve Ödüller

15) Faizsiz Reasürans

16) Havale (Borcun havalesi) gibi birçok yenilik sayılabilir.

Aslında bu yenilik olarak tanımlanan finansman araçlarının büyük bir kısmı finansal piyasalarda kullanılmakta olup, İslami ticaret kurallarına aykırılıklar varsa bunlar giderilip, İslami ticaret kurallarına uygun hale getirilerek kullanılmaya çalışılan prensiplerden oluşmaktadır. Şeri standartlardan olan 17. standart Yatırım Sertifikası (Sukuk) menkul kıymetler ile ilgili olup Murabaha, Muşaraka, İstisna gibi finansal araçların genel ismidir. 12. standart olan Ortaklık ve Çağdaş Ortaklıklar standardı ise sermaye ya da emek olarak bir araya gelip, belli bir amaç veya kar elde etmek amacıyla yapılan ticari ortaklıklara işaret etmektedir. Mudaraba (bir kısım emek, diğer tarafın da sermaye ortaklığı), Murabaha (maliyet + kar), Muşaraka (emek + sermaye), Muğarese (Ziraat ortaklığı) gibi ortaklık türleri Ortaklık ve Çağdaş Ortaklıklar standardına örnektir. Tarafların bir araya gelerek, belli ilkeler etrafında yaptıkları ortaklık ile ticaret yapmaları Ortaklık tanımı olarak ifade edilebilir. (www.aaofii.com/standarts-under-review)

İslami finansman standartları içinde Yarışma ve Ödüller Standard 55'te, cari hesaplara ödül vermek faiz niteliğinde olduğu için dinen Şer'i Kurul tarafından uygun görülmezken, yatırım hesaplarına ise belli şartları taşımasıyla uygun görülebilmektedir. Şirketlerin teşvik amaçlı verdiği hediye ve yarışmaları kapsayan bu standart müşterilere yapılan indirimler, teşvikler verilen ödüllerin İslami finans açısından uygun olduğunu açıklamaktadır. (Aktepe, 2018: 50-59)

Tekafül şirketlerinin sorumluluklarını azaltmak için başvurduğu reasürans şirketlerinin faizsiz uygulaması olan 41 no'lu Faizsiz Reasüran yeni finansman tekniklerinden biridir. (www.aaofii/newly/issued-standards)

İslamın beş şartından biri olan Zekat da 35 nolu standartta sayılmıştır. Zekat belirli bir mala sahip olan kişilerin yıllık olarak belirli tutarlarını ihtiyaç sahipleri olan belirli kişilere verilmesidir. Verilen bu zekat miktarı, ihtiyaç sahipleri için bir gelir kaynağı olup finansman yöntemi olarak sayılabilir. Vakıf ise 33 nolu standartta sayılmıştır. Vakıf, belirli bir amaca tahsis edilmek üzere bağışlanan malları kapsamaktadır. Vakıf olan için bir gelir kaynağı iken, malını bağışlayan için ise bir gider olur. (www.aaofii/newly/issued-standards)

Türkiye’de gerek faizsiz finans piyasasına uymak isteği, gerekse olağan şartlar gereği faizsiz ürünler ve işlemler olması nedeniyle kullanılan diğer bazı finansal piyasa araçları da şöyle sıralanabilir.

2.6.1. Kira Sertifikaları

Faizsiz finans piyasalarında faizsiz ürünlerin bir çeşidi olan Kira Sertifikalarının Türkiye’de ilk uygulaması, SPK tarafından çıkarılan 01.04.2010 tarih 27539 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan tebliğ olmuştur. Bu tebliğe Varlık Kiralama şirketi ve Kira Sertifikası hakkında kısa ve öz bilgiler verilmiştir. Daha sonra çıkarılan tebliğe (07.06.2013 tarih ve 28670 Nolu Resmi Gazete) Kira Sertifikalarının türü, isim ve içerik bakımından daha ayrıntılı olarak ele alınmış ve Kira Sertifikası çıkarma yetkisi olanların sayısı arttırılmıştır. Türkiye’de tanınma ve uygulama aşamalarına bakıldığında Kira Sertifikalarının tarihsel olarak gelişim aşamalarını aşağıdaki şekilde gösterebiliriz.

2010 yılında, Kira Sertifikaları hakkında ilk tebliğ yayınlandı.

2011 yılında, 6111 sayılı Torba Kanun ile Kira Sertifikaları için, Kurumlar Vergisi, Katma Değer Vergisi, Damga Vergisi ve Tapu Harçlarından muafiyetler getirildi.

2012 yılında, 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu ile Kira Sertifikaları ve Varlık Kiralama şirketleri hakkında usül ve esaslar belirlenmiştir.

2013 yılında seri III-61/1 sayılı Yeni Kira Sertifikaları tebliği ile Kira Sertifikaları türleri olarak; Eser Sözleşmesine Dayalı Kira Sertifikaları, Sahipliğe Dayalı Sertifikaları, Yönetim Sözleşmesine göre Kira Sertifikaları ve Alım Satım Ortaklığına Dayalı Kira Sertifikaları hakkında bilgiler yayınlanmıştır.

2014 yılı Ocak ayında Sahipliğe Dayalı ilk reel sektör Kira Sertifikası ihracı gerçekleştirildi.

2015 yılı Mart ayında Yönetim Sözleşmesine Dayalı ilk reel sektör Kira Sertifikası ihracı gerçekleştirildi.

2016 yılında, Yeni ve Hibrit İhraç türlerinin varlığı hakkında bilgilendirmeler yapılmıştır.

İlk olarak 2003 yılında yapılan yasal düzenlemelerle alt yapısı oluşmaya başlayan İslami finans piyasası ürünlerinden sukukun Türkiye’de uygulama örnekleri olan Kira Sertifikalarının 2010 yılında çıkarılan Kira Sertifikaları tebliği ile ilk olarak

karşımıza çıktığı görülebilir. Daha sonra çıkarılan birçok kanunla kira sertifikalarına yatırımların teşvik edilmesi için vergi ve harçlardan muaf tutulmuşlardır. Kira sertifikaları, uygulamada çeşitlendirilerek piyasada yatırımcıyı cezbeden özellikleriyle, Türkiye’de faizsiz finans ürünü olarak açık açık bahsedilen ve en çok kullanılan bir finansman aracı haline gelmiştir. Kira sertifikalarının ihracı amacıyla kurulan Anonim Şirket statüsündeki aracı kurumlar ve katılım bankalarının ortaklık bünyesindeki kurumları, SPK tarafından yetkilendirilmektedir.

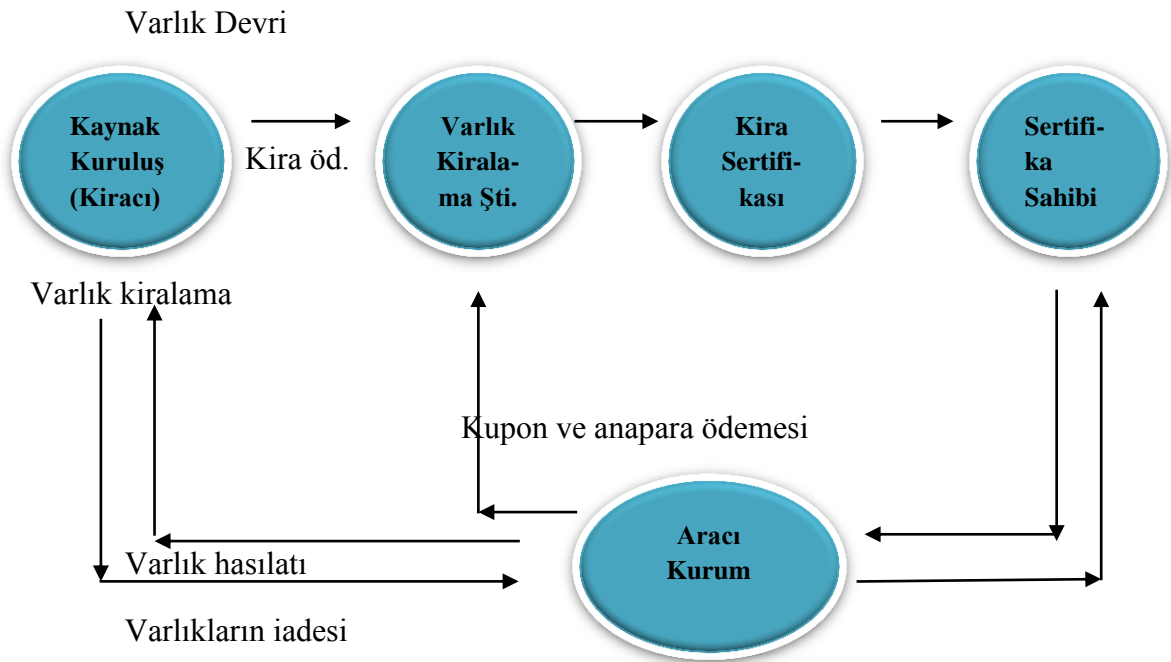
İslami tahvil anlamındaki sukukların türü şeklinde özellikle İcara, Murabaha, Muşaraka vb. sukukları denilen varlık ve hakların kiralanması, emek sermaye ortaklığı şeklinde yapılması gibi türleri karşımıza çıkmaktadır. Tebliğde açıklandığı üzere Kira sertifikaları, kaynak kuruluş olarak tanımlanan varlık ya da hak sahibi olan gerçek veya tüzel kişilerce finansman sağlamak amacıyla, bu varlık ve haklar üzerindeki kullanma hakkını belirli vadelerde kiraya vererek kira geliri elde edilmesidir. Varlık Kiralama şirketi denilen, SPK tarafından bu faaliyeti yapmak üzere yetki almış Anonim şirketlerce, menkul kıymet türü olan Kira sertifikalarının ihraç edilme işlemi yapılır. Kira Sertifikalarını elinde bulunduran taraf belirli vade içindeki varlık ve hakların gelirlerinden sahip olduğu pay oranında gelir elde ederler. SPK’nın 61. maddesinde kira sertifikalarının tanımı şöyle yapılmaktadır. “Kira sertifikaları, her türlü varlık veya hakkın finansmanını sağlamak amacıyla varlık kiralama şirketleri tarafından ihraç edilen ve sahiplerinin bu varlık veya haklardan elde edilen gelirlerden payları oranında hak sahibi olmalarını sağlayan, nitelikleri Kurulca belirlenen Sermaye piyasası araçlarıdır.” Bu tanımda dikkat edilmesi gereken nokta İslami finans sistemindeki araçlardan biri olarak kabul edilebilmesi için her ne kadar tanımda sahip olunan tüm varlık ve haklar denilse de yapılan faaliyetin İslami ticaret kuralları içinde yasaklanmış faaliyetlerden biri olmaması gerekir. Bu faaliyetlerin İslamın yasaklamış olduğu faaliyetlerden biri olması ama sertifikanın faizsiz olması durumunda da, sertifikanın İslami finans piyasası ürünlerinden biri olmasına engeldir.

Kira Sertifikalarının ihracı aşamaları şu şekilde açıklanabilir.

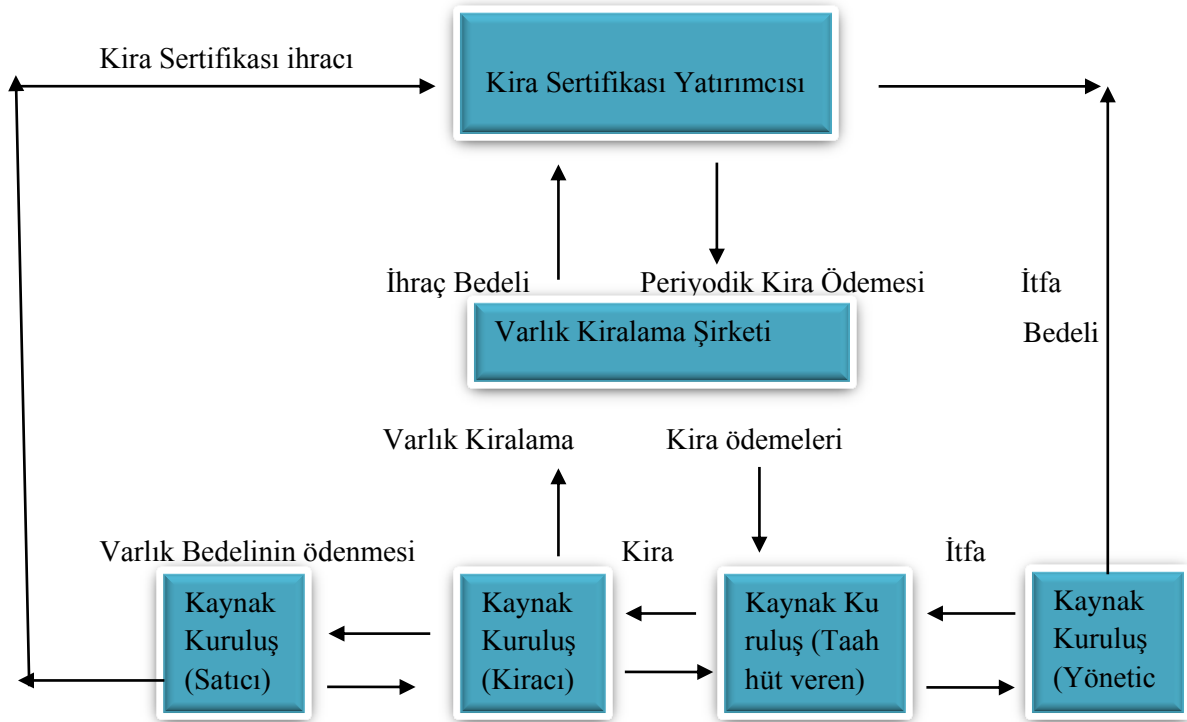
Kira Sertifikalarının ihracı, halka arz edilerek veya arz edilmeksizin yapılabilir. SPK tarafından yetkilendirilmiş Anonim Şirket statüsündeki Varlık Kiralama Şirketleri (VKŞ) tarafından ihraç işlemleri SPK tarafından tebliğde açıklanan şekilde yapılır. VKŞ, varlık veya hakların bedeline eşdeğer tutarındaki kira sertifikalarını ihraç eder. Yatırım amacıyla bu sertifikaları alanlar bedelini VKŞ’ne öderler. VKŞ, varlık veya hakkın bedelini kaynak kuruluş denilen gerçek sahibine ödeyerek vade içerisinde o varlık veya hakkın kullanma bedelini alır. VKŞ, bu vade süresi içinde sahip olduğu

varlık veya hakkı satın almış olduğu kaynak kuruluşa kiraya verir. Yani kaynak kuruluş sahip olduğu varlık veya hakkı belli bir vadenin sonunda tekrar almak şartıyla satar ve bu vade içinde kiralar ve düzeni olarak kira öder. Bu kira gelirleri, VKŞ tarafından kendi masrafları düşüldükten sonra Kira sertifikası sahipleri arasında hisse oranına göre paylaşılır. Vade sonunda VKŞ, belirli bir vade için satın almış olduğu bu varlık veya hakkı tekrar gerçek sahibi olan Kaynak Kuruluşa aynı fiyat üzerinden geri satar. Satış karşılığı elde ettiği tutarı da aynen elinde Kira Sertifikası bulunan sahiplerine iade eder.

Kira sertifikalarında kaynak kuruluş, Varlık Kiralama şirketi ve kira sertifikasını alanlar olmak üzere üç taraf bulunsa da, Varlık kiralama şirketinin Sermaye Piyasası Kurulu (SPK)'ca izin verilen bir şirket olması, yapılan işlemlerin Kurul kaydına alınması nedeniyle, borsa, bankalar, yatırımcılar gibi birçok tarafı vardır. SPK tarafından yetkilendirilmiş olan bu şirketlerin izin almaları için SPK tarafından istenilen yükümlülükleri de yerine getirmeleri gerekir. VKŞ'lerin yapabilecekleri işler sadece kira sertifikalarının ihracı işlemleri olduğu için tüm gelir ve giderlerinin bu amaçla ilgisi olması gerekir. Faaliyeti ile ilgili olmayan gelir ve giderlerinin olmaması gerekir. Kurucuları, yönetimi, yönetici olabilecek kişilerin özellikleri, gelir, gider, tasfiye şekilleri, belge ve kayıt düzenleri, sertifika türleri gibi tüm özellikler tebliğde açıklanmıştır. Kira sertifikalarına ait akış şeması aşağıdaki şekilde gösterilebilir.

Şekil 11. Kira Sertifikası Akış Şeması

Şekil 12. Kira Sertifikası İşleyiş Şeması

Kira sertifikalarının ihracı Varlık Kiralama şirketlerince (VKŞ) yapılır. Varlık Kiralama şirketi, kira sertifikalarının ihracının ilk şartıdır. VKŞ'ler esas olarak kira sertifikası ihraç etmek amacıyla kurulmuş olan Anonim Şirket statüsünde kurulan şirketlerdir. Sermaye Piyasası Kurulu tarafından yetkilendirilen VKŞ'ler bu faaliyet dışında başka hiçbir iş yapmazlar. SPK 61.maddesinin 3. bendinde bu şirketlerin (VKŞ) özellikleri belirtilmiş, VKŞ'lerin belirtilen faaliyet alanı dışında başka hiçbir iş yapamayacakları, ticari faaliyetlerde bulunamayacakları, belirli vade için almış olduğu varlık ve hakları amacı dışında kullanıp kiraya veremeyecekleri, bu haklar ve varlıkların haczedilemeyeceği, teminat gösterilemeyeceği, tasarruf edilemeyeceği ve iflas masasına dahil edilemeyeceği şeklinde yapabilecekleri işler ve özellikleri sayılmıştır. VKŞ'ler yine tebliğde belirlenen şu kurum ve kuruluşlar tarafından kurulabilir.

- a) Bankalar
- b) İpotek finansmanı kuruluşları
- c) Borsada payları işlem gören gayri menkul yatırım ortaklıkları

d) Portföy aracılığı, genel saklama hizmetleri veya aracılık yüklenim faaliyetlerinden herhangi birini yürütecek olan aracı kurumlar

e) Kurulca kurumsal yönetime ilişkin düzenlemeler çerçevesinde belirlenen birinci ve ikinci grupta yer alan halka açık ortaklıklar

f) Derecelendirme kuruluşları tarafından ihracın para birimi cinsinden yatırım yapılabilir seviyesindeki uzun vadeli nota sahip ortaklıklar.

g) Sermayelerinin % 51 ve daha fazlası Hazine Müsteşarlığına ait olan ortaklıklar şeklinde açıklanmıştır.

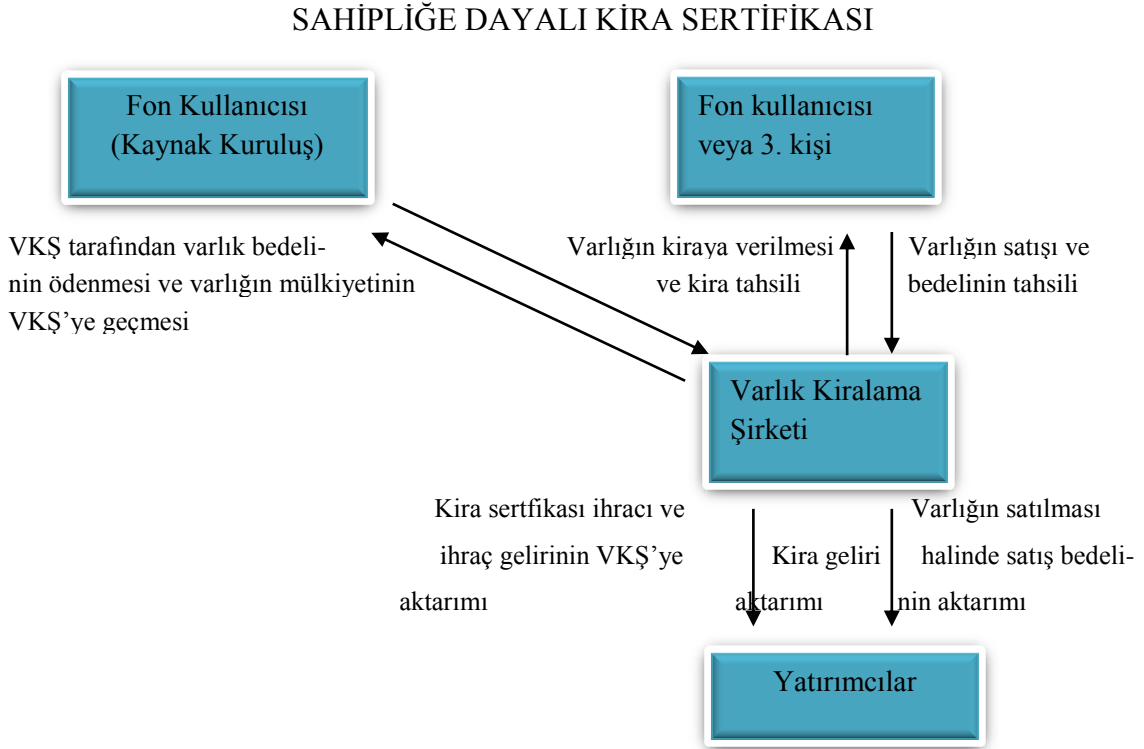
Kaynak kuruluş, elindeki varlık ve hakları belirli bir vade için satarak, bu süre içerisinde de bu varlık veya hakkı sattığı VKŞ aracılığıyla kiralayan ve vade sonunda sattığı bedel ile geri alan gerçek veya tüzel kişilerdir. Kaynak kuruluşun amacı burada finansman sağlamaktır. Yatırımcı ise kira sertifikaları şeklinde VKŞ aracılığıyla kiraya verilen varlık ve hakların kira gelirlerine sahip olduğu pay oranında gelir elde etmeyi amaçlayan gerçek veya tüzel kişiliklerdir. Halka arz şeklinde yapılan kira sertifikası ihraçları genellikle bireysel kişilere yönelik yapılır. Halka arz edilmeksizin yapılan kira sertifikası satışları ise tahsisli satış ve nitelikli yatırımcıya satış şeklinde yapılabilir. Tahsisli satışlar borsa içinde veya borsa dışında yurt içindeki veya yurt dışındaki kişilere toptan satışını ifade etmektedir. Nitelikli yatırımcı ise SPK tarafından yatırım kuruluşlarına ait düzenlemelerde tanımlanmış ve piyasada profesyonel yatırımcı olarak kabul edilen emeklilik fonları, aracı kurumlar, yatırım ortaklıkları, bankalar, sigorta şirketleri, yerli ve yabancı yatırım fonları, portföy yönetim şirketleri gibi kurumlardır. (Yılmaz vd., 2015: 41-44)

İlgili tebliğde Kira Sertifikalarının türlerine bakıldığında beş tür sertifika olduğu görülmektedir. Bunlar sırasıyla şu şekilde açıklanmaktadır. (Karabacak, 2015: 92)

2.6.1.1. Sahipliğe Dayalı Kira Sertifikaları

Kaynak kuruluş tarafından finansman sağlanması amacıyla VKŞ aracılığıyla kira sertifikası ihracı yapılarak, dayanak varlığın mülkiyetinin VKŞ'ye devredilmesidir. Bu kira sertifikalarını alan eden yatırımcılar ise belirlenen vade içerisinde kira geliri elde etmektedirler. VKŞ ve yatırımcı arasında dayanak varlığın devrine ilişkin bir sözleşme imzalanır. Devre konu varlık ve hakların devrini tescili ile ilgili mevzuat ve özel şartlar varsa yerine getirilir. Devir edilen gayrimenkul ise tapuya devir şerhi konulur. Devir edilen varlığın değerinin en fazla % 90'nını aşmayacak derecede kira sertifikası ihracı

yapılabilir. Temerrüt haline düşülmesi durumunda varlık veya haklar üzerinde tasarruf yetkisine VKŞ sahiptir. Vade süresi içerisinde elde edilen kira tutarları pay oranlarına göre yatırımcılara ödenir. Vade bitiminde de alınan bedel üzerinden yine yatırımcı ve VKŞ tarafından kaynak kuruluşa iadesi yapılarak varlık veya haklar iade edilir.

Şekil 13. Sahipliğe Dayalı Kira Sertifikası Şeması

Kaynak kuruluşa veya 3. kişilere kiralanmak veya VKŞ adına yönetilmek üzere VKŞ tarafından kaynak kuruluştan varlık veya haklar devralınır. Sahipliğe Dayalı Kira sertifikası, bu varlık ve hakların finansmanını sağlamak üzere fon toplamak amacıyla için ihraç edilen kira sertifikası türüdür. Toplanan bu fonlar varlık veya hakkın satın alınması amacıyla VKŞ tarafından kaynak kuruluşa aktarılır. Sertifikaların vadesinin bitimine kadar varlık kaynak kuruluş veya üçüncü bir kişiye VKŞ tarafından kiralanır veya vekaleten yönetimine bırakılır. Kaynak kuruluş VKŞ'ye düzenli olarak kira ödemesi yapar ve bu ödemeler yatırımcılara periyodik olarak ödenir. Eğer gerekli ise ihraç işlemi için vade sonunda VKŞ, varlığı kaynak kuruluşa veya başkasına satarak yatırımcılara anapara ödemelerini yapar.

2.6.1.2. Yönetim Sözleşmesine Dayalı Kira Sertifikaları

Sahipliğe dayalı kira sertifikalarından temel olarak farkı, kaynak kuruluş tarafından VKŞ'ye verilen varlık veya hakların devir edilmeyerek, bir sözleşme ile kullanım, yönetim ve tasarruf hakkının sukuk ihraç edilerek devredilmesidir. Devir dışındaki işlemler yine kaynak kuruluş, VKŞ ve yatırımcılar arasındaki işlemler sözleşmede belirtilen vade ve şartlar çerçevesinde gerçekleştirilir. Burada VKŞ, sukuk belgesi ihraç ederek fonları toplar. Kaynak kuruluş burada kendi adına işlemleri takip edebilmek için bir vekil atayarak yapabileceği gibi kendisi de bu işlemleri yapabilir.

2.6.1.3. Alım Satım Dayalı Kira Sertifikaları

Murabaha sukukuna benzeyen bu sertifika türünde, ihraç olunan sertifikalardan toplanan fonlarla satın alınan varlıklar belli bir kar oranı ile vadeli satılmakta ve bu kar payları sukuk yatırımcılarının karını oluşturmaktadır. Yapılan bu faaliyetlerin SPK'ca belirlenmiş likit piyasalar ve Borsa İstanbul bünyesi içerisinde olması gerekir. Kaynak kuruluş ve VKŞ arasındaki fon alım, satım, devir ve iade işlemleri diğer sertifika türleri gibi belirlenen kurallar içinde yapılır.

- Elde bulunan varlık veya hakkın Varlık Kiralama şirketince satın alınarak belirli nitelikteki şirketlere vadeli olarak satılması işlemleri için varlık veya hak alımlarının finansmanını sağlamak amacıyla ihraç edilen sertifikalar olup fon toplanır.

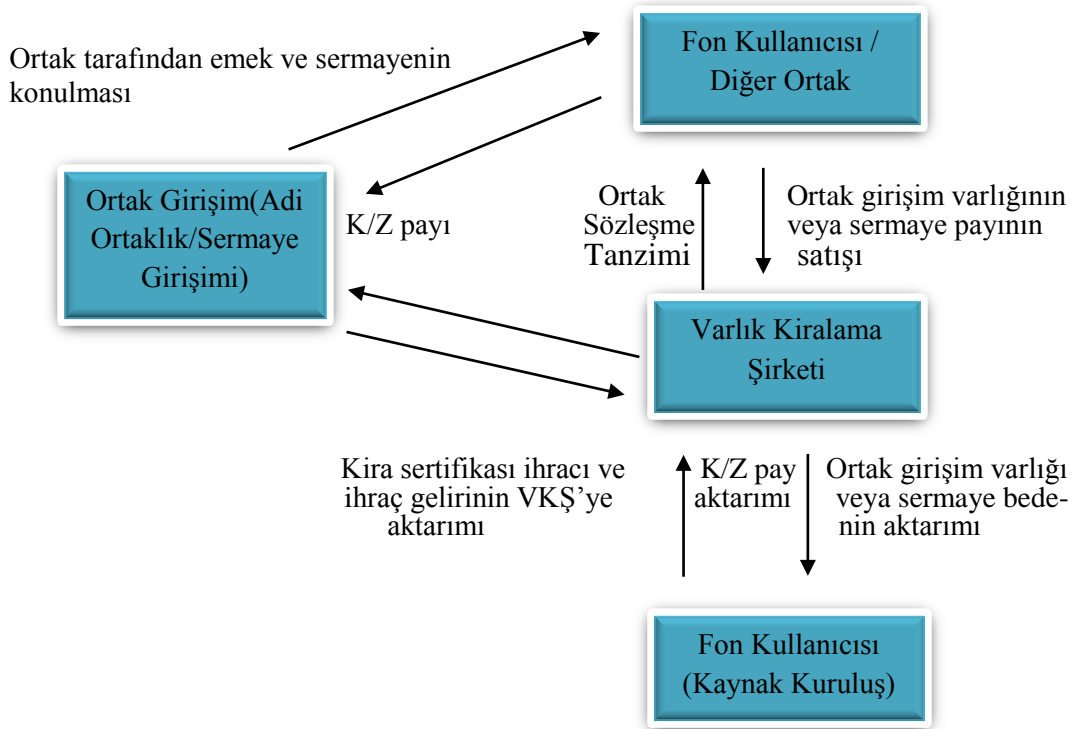
- VKŞ, tedarikçilerden fon kullanıcılarının talep ettiği ürünü satın alır ve teslim aldığı ürüne kar payını ekleyerek fon kullanıcılarına vadeli olarak satışını yapar.

Fon kullanıcısı periyodik olarak ya da anlaşmaya göre belirlenen vadede ödemeleri yaparken, VKŞ de bu ödemeleri alarak yatırımcılara aktarır.

2.6.1.4. Ortaklığa Dayalı Kira Sertifikaları

Ortaklığa Dayalı kira sertifikalarında, ortaklık girişimi adı altında, bir tarafın sermayesini, diğer tarafında emek ve girişim çabalarını ortaya koyması ile oluşan yapının finansmanını sağlamak amacıyla kira sertifikası ihraç edilmesidir. Yatırımcılar, ihraç edilen sukukları almalarıyla girişime ortak olurlar. VKŞ aracılığıyla yapılan sukuk ihracında kaynak kuruluş ve yatırımcıların ortaklıktan alacağı paylar bir sözleşmede belirlenir. Girişimin yönetiminin kimin tarafından yapılacağı sözleşmede belirlenirken, yönetim görevi girişimci veya atanmış üçüncü bir kişi tarafından olabilir.

ORTAKLIĞA DAYALI KİRA SERTİFİKASI

Şekil 14. Ortaklığa Dayalı Kira Sertifikası İşleyişi

Kaynak: SPK Ortaklık Finansman Dairesi, Kira Sertifikaları tebliği III, 08.07.2013

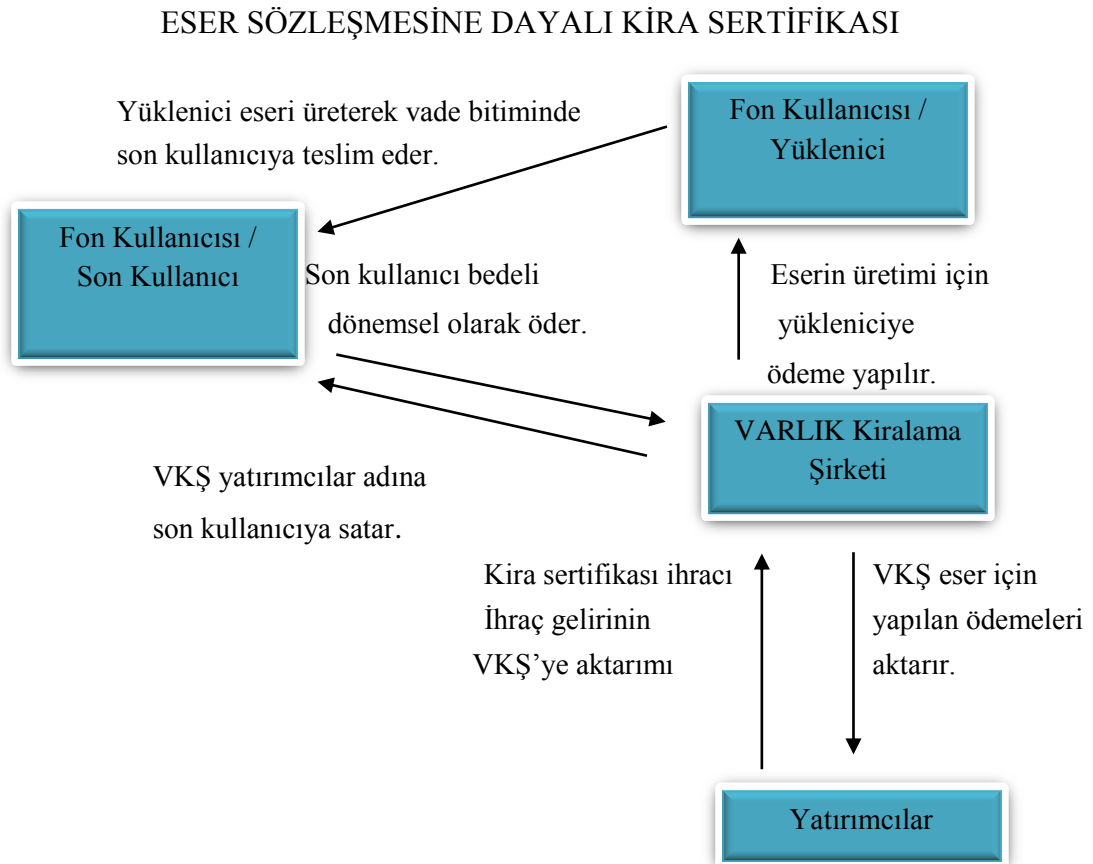
İlgili tebliğ ve kuralların belirlediği daire içinde sözleşmede belirlenen şartlar dahilinde sertifika ihracı, yönetimi, kar dağıtımı ve sertifika tutarlarının iadesi gibi işlemler yapılır. Bir tarafın sermayesini diğer tarafın emek ve çabasını koyduğu bu kira sertifikasına muşaraka sukukuna dayalı kira sertifikası da denir.

Ortaklığa Dayalı kira sertifikası, Varlık Kiralama Şirketinin, girişime ortak olmak amacıyla ihraç ettiği kira sertifikaları türleridir. Fon toplamak amacıyla, VKŞ tarafından ihraç edilen bu kira sertifikaları sermaye şirketleri ve adi ortaklıklar tarafından alınabilir. VKŞ tarafından toplanan bu fonlar ortaklığa sermaye olarak konur. Diğer ortaklar koydukları sermaye karşılığında kurulan ortaklık girişimine dahil olurlar. Sermayeleri veya anlaşmaları oranında oluşan karlardan ortaklar pay alırlar. Varlık Kiralama şirketleri oluşan karları yatırımcılara aktarırlar. Girişimci, sermaye yönetimini de yüklenici yapıyor ise kendisine bunun içinde ekstra ücret alabilir. İş bitiminde ortaklık tasfiye edilir ve girişimcinin varlıkları satılarak borçları ödenir ve kalan tutar ortaklık arasında pay edilir. Faaliyetler sonucunda zarar varsa ortaklık tarafından anlaşma şartları veya sermaye oranında katlanılarak ödenir.

2.6.1.5. Eser Sözleşmesine Dayalı Sertifikaları

Eser Sözleşmesine Dayalı sertifikalar, bir eser, bir köprü, bir inşaat, bir baraj gibi projelerin gerçekleştirilmesi için gerekli olan finansmanın sağlanması amacıyla Varlık Kiralama Şirketinin iş sahibi sıfatıyla kira sertifikası ihraç etmesidir. İslami finans sisteminde İstisna sukuku türü denilen sukuk örneğidir. Vade olarak projenin bitirilme tarihi belirlenir ve proje biter bitmez sertifika sahiplerine bedelleri ödenir. Varlık Kiralama şirketlerince kaynak kuruluşlara aracılık yapılarak da fon sağlanabilir. Eser sözleşmelerinde dağıtılacak para kar payı olabileceği gibi sözleşmede belirtilmesi şartıyla kat karşılığı veya arsa karşılığı gibi bedellerin devri de söz konusu olabilir.

Eser Sözleşmesine Dayalı Kira sertifikaları, Varlık Kiralama Şirketinin iş sahibi sıfatıyla taraf olduğu bir eser sözleşmesi kapsamında eserin meydana getirilmesini sağlamak amacıyla ihraç edilen sertifika türüdür. Eser yapımı için toplanan fonlar VKŞ tarafından yükleniciye aktarılır. VKŞ tarafından üretilecek ürün veya eser, ileride teslim edilmek üzere bir fon kullanıcısına satılabilir.

Şekil 15. Eser Sözleşmesine Dayalı Kira Sertifikası Şeması

Eser/ürün bedellerinin VKŞ tarafından peşin ödendiği durumlarda eserin tam ve zamanında tamamlanmasını teminen yüklenici tarafından teminat verilmesi zorunlu olmaktadır. (VKŞ lehine teminat, menkul, gayri menkul veya benzeri nitelikte olabilir.)

Eser Sözleşmesine Dayalı Kira Sertifikasında son kullanıcı, eser/ürün bedelini dönemsel olarak veya anlaşmaya göre vade sonunda VKŞ'ye öder. VKŞ tahsil ettiği paraları yatırımcılara aktarır. Vade sonunda yüklenici eser/ürünü son kullanıcıya teslim eder.

Türkiye’de 2010 yılından sonra başlayan çalışmalar sonucu finans piyasalarına giren Katılım sertifikalarına ait ihraç edilen tutarları, Hazine ve Maliye Bakanlığı ile Katılım Bankaları tarafından ihraç edilen sukuklara ait bazı rakamlar aşağıdaki tablolarda gösterildiği gibidir.

Tablo 11. Katılım Bankalarınınca 2010/2018 Yılları Arası İhraç Edilen Sukuk Tutarları

Yurtiçi İhraçlar (TL Cinsi)	Yurtdışı İhraçlar (USD)
₺36.778.098.871	\$ 4.275.817.800

1.960.000.000 MRY 'lik yurtdışı ihraçları için ihraç tarihlerindeki MRY/DOLAR kurları baz alınarak çevrilmiştir.

BANKALAR	İHRAÇ MİKTARLARI (TRY)	İHRAÇ MİKTARLARI (USD)	TLCİNSİNDEN TOPLAM İHRAÇ TUTARI
ALBARAKA TÜRK KATILIM BANKASI A.Ş.	4.598.470.000	\$890.000.000	6.810.051.000
ASYA KATILIM BANKASI A.Ş. (2010 - 2016)	654.230.824	\$0	654.230.824
KUVEYT TÜRK KATILIM BANKASI A.Ş.	11.594.704.800	\$2.036.704.000	16.491.889.800
TÜRKİYE FİNANS KATILIM BANKASI A.Ş.	8.215.600.000	\$1.349.113.800	10.967.227.000
VAKIF KATILIM BANKASI A.Ş.	6.098.994.047	\$0	6.098.994.047
ZİRAAT KATILIM BANKASI A.Ş.	4.854.000.000	\$0	4.854.000.000
TOPLAM İHRAÇ TUTARI*	36.015.99.671	\$4.275.817.800	45.876.392.671

*Katılım bankalarının iştiraki olan varlık kiralama şirketleri üzerinden ihraç edilen "1.588.510.000 TL" tutarında ki ihraçlar hesaplamalara dahil edilmiştir.

2018 YILI KATILIM BANKALARININ SUKUK İHRAÇLARI

BANKALAR	İHRAÇ MİKTARLARI (TRY)	İHRAÇ MİKTARLARI (USD)	TL CİNSİNDEN TOPLAM İHRAÇ TUTARI
ALBARAKA TÜRK KATILIM BANKASI A.Ş.	2.090.000.000	\$ 90.000.000	2.467.856.000
KUVEYT TÜRK KATILIM BANKASI A.Ş.	4.285.000.000	\$0	4.285.000.000
TÜRKİYE FİNANS KATILIM BANKASI A.Ş.	2.458.100.000	\$0	2.458.100.000
VAKIF KATILIM BANKASI A.Ş.	3.828.994.047	\$0	3.828.994.047
ZİRAAT KATILIM BANKASI A.Ş.	2.289.000.000	\$0	2.289.000.000
TOPLAM İHRAÇ TUTARI*	14.951.094.047	\$ 90.000.000	15.328.950.047

Tablo 12. 01.01.2012- 31.12.2018 Hazine ve Maliye Bakanlığı Kira Sertifikası İhraç Tablosu

Yurtiçi İhraçlar	29.296.089.000 -TL
Yurtdışı İhraçlar	6.000.000- \$

Yurtiçi Kira Sertifikaları

ISIN Kodu	Para Birimi	Valör Tarihi	İtfa Tarihi	Vadesi	Kira Oranı (%)	Kira Ödeme Dönemi	Miktar (Bin TL)
TRD011014T17	TL	03.10.2012	01.10.2014	2 Yıl	3,70	6 Ay	1.624.483
TRD180215T17	TL	20.02.2013	18.02.2015	2 Yıl	2,85	6 Ay	1.515.327
TRD190815T10	TL	21.08.2013	19.08.2015	2 Yıl	4,50	6 Ay	1.817.300
TRD170216T17	TL	19.02.2014	17.02.2016	2 Yıl	5,30	6 Ay	1.332.820
TRD280916T17	TL	01.10.2014	28.09.2016	2 Yıl	4,84	6 Ay	1.839.964
TRD150217T18	TL	18.02.2015	15.02.2017	2 Yıl	3,90	6 Ay	1.801.515
TRD160817T11	TL	19.08.2015	16.08.2017	2 Yıl	4,98	6 Ay	1.588.784
TRD140218T18	TL	17.02.2016	14.02.2018	2 Yıl	5,32	6 Ay	1.900.352
TRD140721T18	TL	20.07.2016	14.07.2021	5 Yıl	4,70	6 Ay	907.500
TRD260918T17	TL	28.09.2016	26.09.2018	2 Yıl	4,40	6 Ay	1.102.839
TRD220921T16 *	TL	28.09.2016	22.09.2021	5 Yıl	1,12	6 Ay	1.066.565
TRD211118T18	TL	23.11.2016	21.11.2018	2 Yıl	5,08	6 Ay	1.285.000
TRD130219T18	TL	15.02.2017	13.02.2019	2 Yıl	5,52	6 Ay	2.023.445
TRD190619T18	TL	21.06.2017	19.06.2019	2 Yıl	5,36	6 Ay	503.000
TRD100822T10	TL	16.08.2017	10.08.2022	5 Yıl	5,38	6 Ay	1.183.520
TRD121022T14 *	TL	18.10.2017	12.10.2022	5 Yıl	1,40	6 Ay	550.000
TRD120220T16	TL	14.02.2018	12.02.2020	2 Yıl	6,36	6 Ay	1.876.205
TRD070623T16 *	TL	13.06.2018	07.06.2023	5 Yıl	1,58	6 Ay	436.600
TRD230920T24	TL	26.09.2018	23.09.2020	2 Yıl	12,20	6 Ay	1.700.000
TRD181120T19	TL	21.11.2018	18.11.2020	2 Yıl	8,95	6 Ay	3.240.870
						Toplam	29.296.089 -

Yurtdışı Kira Sertifikaları
(Tablo 12 Devamı)

Anlaşma Tarihi	İtfa Tarihi	Vade (Yıl)	Döviz Cinsi	Yazılı Değer (Milyon)	Yazılı Değer (Milyon ABD Doları) (**)	Kupon Oranı (%)	İhraç Tipi	İhraç Tarihi	Döviz Kuru
18.09.2012	26.03.2018	5,5	USD	1.500	1.500	2,803	Kira Sert. İhracı	1,8019	
03.10.2013	10.10.2018	5,0	USD	1.250	1.250	4,557	Kira Sert. İhracı	2,0025	
18.11.2014	25.11.2024	10,0	USD	1.000	1.000	4,489	Kira Sert. İhracı	2,2245	
01.06.2016	08.06.2021	5,0	USD	1.000	1.000	4,251	Kira Sert. İhracı	2,9543	
30.03.2017	06.04.2023	6,0	USD	1.250	1.250	5,004	Kira Sert. İhracı	3,6452	
					Toplam	\$6.000			

www.tkbb.org.tr/diğeristatistikler (17.03.2019)

Türkiye’de 2010 ve 2018 yılları arasında katılım bankaları tarafından ihraç edilen sukuk tutarları ve ihraç eden bankalara ait bilgiler yukarıdaki tabloda gösterilmiştir.

Türkiye’de sukuk ihracının başladığı 2010 yılı ile 2018 yılları arasında, Katılım Bankaları ile Hazine ve Maliye Bakanlıklarının toplam sukuk ihraç değerleri 65.311.000.000-TL ve 10.276.000.000- Amerikan Doları olarak gerçekleşmiştir. (www.tkbb.org.tr/diğer istatistikler, 17.03.2019)

Birçok kaynakta Kira Sertifikalarının türleri arasında Karma veya Hibrit sözleşmelere dayalı sertifika türünden bahsedilmektedir. Birden fazla sertifika türüne ait özelliklerin aynı sertifikada bulunması durumunda altıncı bir sertifika türü olarak Karma veya Hibrit Sözleşmelere dayalı sertifikalar olarak tanımlanmaktadır.

İslami finans piyasalarının tüm kuralları burada da geçerlidir. Bazı ülkelerde Kira Sertifikalarının ihraç edilmesinden sonra vade bitiminde iadesinde farklı fiyatların uygulanması tartışmalara neden olmuştur. Bu nedenle İslami Finans Kuruluşları İçin Muhasebe ve Denetim Kurumu (AAOIFI) 2003 yılında almış olduğu kararla, Kira Sertifikalarının kar garanti eden veya ihraç bedelinden farklı bir bedelle geri alımları şeklindeki uygulamaların İslami Finans sistemine uygun olmadığı hakkında karar görüş belirtmiştir. Türkiye’de İslami finans piyasalarında otorite olarak kabul edilen Prof. Dr. Hayrettin Karaman, başta iyi niyetle çıkarılan bu Kira Sertifikası uygulamasının daha

sonra amacından saptırıldığını, mutlaka kar garanti edildiğini, malın şeklen verildiğini ve daha sonra alınacağını garanti edildiği şeklindeki uygulamaların sıkıntılı olduğunu belirtmiştir. Bu haliyle İslami ticaret kurallarına uygun olmayan bir şekilde geliştiği yönünde fikir beyan etmiştir. (www.hayrettinkaraman.net/13.11.2016)

2.6.2. Kar / Zarar Ortaklığı Belgesi (KZOB)

Anonim şirketler tarafından SPK tarafından belirlenen kurallara uygun olarak ihraç edilen menkul kıymet niteliğindeki bu belgeler, faaliyetlerini gerçekleştirmek için sermayeye ihtiyaç duyan şirketlerin hem finansman ihtiyacının karşılanması hem de yapılan faaliyetler sonucunda yatırımcıların oluşan kar zarara ortak olmasını sağlayan bir finansal araçtır. Burada da dikkat edilmesi gereken en önemli nokta şirketin yaptığı faaliyetlerin İslami ticaret kurallarına aykırı faaliyetlerden olmaması ve faiz içerikli işlemlerden olmamasıdır. Uygulamada faiz gelirleri ve yasaklanmış faaliyetlerin arındırılarak kalan gelirlerden kar payı almakta bir sakınca olmadığı ve AAOIFI'nın kabul ettiği standartlara uygun olduğu görüşü hakimdir. Ama kullanım alanı tamamen yasaklanmış bir faaliyet olması veya gelir oranlarının bu standartların belirttiği oranın üzerinde olması, faizli işlemlerinin oranlarının yüksek olması durumlarında bu araçlara yatırım yapmak uygun değildir. Faaliyetlerin uygun olması, faizli işlemlerin olmaması gibi özelliklerini olması durumunda zaten bu finansal araçlara yatırım yapılması tüm İslam fihkî yorumcularına göre uygun görülmüştür.

Türkiye'de Kar Zarar Ortaklığı Belgesi (KZOB), faizsiz finansman ile ilgili çıkarılan ilk finansal ürünlerden biridir. 1984 yılında çıkarılan Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanuna eklenen bir kararla, KZOB çıkarılmıştır. Daha sonra aynı yıl içinde Sermaye Piyasası Kanununa dayalı olarak çıkarılan tebliğle de KZOB, ilk uygulama alanını bulmuştur. KZOB hakkında bu tebliğde TL ve yabancı döviz cinsinden hem yurt içi hem yurt dışında satılmak üzere piyasaya sunulacak ürünlerde, kar ve zarara katılımın esas olduğu ve bu belgelere kar garantisinin de verilemeyeceğinin açıkça yazılması zorunlu tutulmuştur. (Bayındır, 2015: 126)

KZOB, en kısa 1 ay en uzun 7 yıl vadeli olabilir. Vade sonunda çıkan karla birlikte KZOB bedelleri yatırımcısına defaten ödenir. SPK tarafından yayınlanan tebliğlerle KZOB'ların nasıl ihraç edilebilecekleri, nasıl kurul kaydına alınacakları, kimlerin nasıl ihraç edebilecekleri gibi şartlar belirlenmiştir. A.Ş.'lerin kurul kaydına alarak nama ve hamiline yazılı şekilde ihraç edebilecekleri KZOB'ler, bir defada ihraç

edilebilecekleri gibi, seriler halinde de ihraç edilebilirler. Kar, zarar ve vade ihraççının (A.Ş.) hesap döneminin son günü hesaplanacak şekilde belirlenmelidir. (SPK Seri: III 27 Nolu tebliğ- 20.03.2003 tarih ve 25054 sayılı Res.Gaz.)

Kar Zarar Ortaklığı Belgesi, uygulamada emek ve sermaye ortaklığına dayalı Mudaraba modeline benzemektedir. KZOB, belirli bir vadede sabit bir getiri garanti etmemektedir. KZOB, zarar etme ihtimali de olan bir yatırım aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. KZOB yatırımcıları, ellerindeki belgelerle sadece şirketin kar ve zararına katılmaktadırlar. KZOB yatırımcılarının, şirketin yönetimine katılması, denetim yetkisi ve mülkiyetinin devri gibi hakları yoktur.

KZOB'ların halka arz edilerek satışı yapılabileceği gibi, halka arz edilmeksizin de satışı yapılabilir. Menkul kıymet niteliği taşıyan bu belgeler işleyiş olarak katılma belgelerine benzemektedir ve ikincil piyasada işlem görebilmektedirler. Türkiye’de yapılan KZOB ihraçlarının büyük kısmının halka arz edilmeksizin yapıldığı görülmektedir. KZOB, yatırımcılar için aslında riskli bir araçtır ve yatırımcıların zarar etme olasılığı da vardır.

Türkiye’de 2013 yılında SPK tarafından yayınlanan ‘Kira Sertifikaları’ tebliğiyle beraber finansal piyasalar için yeni bir ürün olan Kira Sertifikalarının piyasada yerini almasıyla birlikte KZOB artık işlerliği sona ermiş ve piyasadan kaldırılmıştır.

Türkiye’de faizsiz finansın da ilk örneği olarak kabul edilen uygulama, 1975 yılında Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankasının kuruluşudur. Faizsiz bankacılık ürünleri konusunda çalışmak amacıyla kurulan DESİYAB yeterli ilginin gösterilmemesi nedeniyle uygulamada başarısız olmuştur. DESİYAB bu alanda, KZOB'lere benzeyen bankanın ortaklık senetleri çıkarmıştır. Kısaca DOS olarak tanımlanan bu ortaklık belgeleri, yatırımcıların bankanın faaliyetleri sonucu oluşacak kardan pay alma esasına dayanmaktaydı.

2.6.3. Gelire Endeksli Senetler (GES)

Gelire Endeksli Senetler, Kamu İktisadi Teşekküllerden (KİT) elde edilen gelirlerin Devlet bütçesine aktarılmasına dayandırılarak çıkarılırlar. Yatırımcılar tarafından bu senetler devlet gelirlerinden pay almak amacıyla alınırlar. GES'ler bu özelliğiyle kamu finansmanını karşılamaya yönelik bir menkul kıymet aracıdır. GES, Türkiye'de son yıllarda gelişme gösteren ancak ömrü kısa olmuş bir finansal araçtır.

Devlet Hava Meydanları İşletmesi (DHMI), Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO), Devlet Malzeme Ofisi (DMO), Kıyı Emniyet Genel Müdürlüğü gibi iktisadi teşekküllerin Devlet bütçesine katkısı olan gelirlerinden pay alma esasına dayanır. GES nominal değerli, azami ve asgari gelir garantisine sahip belirli vadelerde kupon ödemesi şeklinde yapılan getirisi olan, ikincil piyasada işlem gören menkul kıymet niteliğindeki finansal piyasa aracıdır. İlk başlarda faizsiz finansman ürünü olarak kabul edilen GES'ler daha sonra uygulamada çıkan bazı problemler nedeniyle tartışmalı hale gelmiştir. Ödemeler yapılırken kurumlardan bütçeye aktarılan paylarının üç ve altı aylık hasılat paylarının toplamı dikkate alınır ve gerçekleşen bu hasılat tutarlarının bütçede açıklanan azami tutarlarının üzerinde olması durumunda yatırımcılara azami karşılıkları esas alınarak bir ödemenin yapılacağı vaat edilir.

GES, uygulamada kar üzerinden GES sahiplerine hisseleri oranında önceden belirlenen oranlar üzerinden pay verilmesi şeklindedir. Dağıtılacak karın belli rakamların altında kalması durumunda yatırımcıya anaparadan kar verilmesi şeklindeki vaatler, belirsizlik işlemi olarak görüldüğünden İslam fihhi açısından sorun teşkil etmektedir. (Bayındır, 2015: 26-30)

Türkiye'de ilk GES ihracı Hazine Müsteşarlığı tarafından 28 Ocak 2009 tarihinde gerçekleşmiştir. GES'lerin ilk çıktıklarında uygulama endekslendiği gelir kaynaklarına göre gelirlerinin kaynağının helal olması ve devletin finansman bulmak amacıyla bu kaynaklar üzerindeki haklarını bir senet karşılığında satın alana devrettiği şeklindeydi. Daha sonra devlet tahvili ve bonolar gibi üzerindeki yazılan değer üzerinde bir getiri elde edilmesi şekline dönüştüğü için, eski haline dönmedikçe veya Gelire Endekli Senet şekline dönmedikçe İslami finans piyasası araçlarına uygun bir araç olarak kabul edilmemektedir.

İslami finans açısından bakıldığında elde edilen gelirin kaynağının yasaklanmamış bir faaliyet alanından elde edilmesi, faiz, kumar, belirsizlik ve önceden kazancın net belli olmaması gerekir. Bu kuralları sağladığı takdirde tüm finansal araçlarda olduğu gibi GES'lerin de İslami finans piyasası araçlarına uygun bir araç olduğunu, şartları sağlamadığı takdirde ise İslami finans piyasası araçlarına uygun olmayan bir araç olduğu söylenebilir.

2.6.4. Gelir Ortaklığı Senetleri (GOS)

Gelir Ortaklığı Senetleri, 17.03.1984 tarih ve 2983 sayılı Tasarrufların Teşviki ve Kamu Yatırımlarının Hızlandırılması hakkındaki Kanuna dayandırılarak çıkarılmıştır. Bu Kanunda; GOS'lar "Kamu kurum ve kuruluşlarına ait altyapı tesislerinin (köprü, baraj, elektrik santrali, karayolu, demiryolu, telekomünikasyon sistemleri ile sivil kullanıma yönelik deniz ve hava limanları vb.) gelirlerine gerçek ve tüzel kişilerin ortak olması için çıkarılan senetler" olarak tanımlanmaktadır. Tanımına bakıldığında bir altyapı tesisini yapmak için kar amaçlı bir ortaklık şeklinde görülmektedir. Gelir Ortaklığı Senetlerinin özelliklerine bakılırsa faizsiz finans sistemine uygun bir araç olduğunu söylemek mümkünken, bu senetlerin faiz içeren işlemleri kapsadığında aynı şeyi söylemek mümkün değildir. GOS'ların özelliklerine bakıldığında özellikleri şöyle sıralanabilir. (Bayındır, 2015: 27-30)

- Genellikle 3-5 yıl vadeli ve istenildiği anda paraya çevrilebilirler.
- Mülkiyeti Kamu Kurum ve Kuruluşlarına aittir. Yatırımcısına mülkiyet devri yapılmaz. Yatırımcılar sadece hissedar olup tesislerin işletilmesine karışmazlar.
- Sadece belirlenen alt yapı tesislerinin gelirlerine belirlenen oranlarda katılım hakkı sağlanmaktadır.
- Birden fazla altyapı tesislerinin birleştirilmiş gelirlerine ortak olmayı sağlayan grup senetleri şeklinde ya da tek altyapı tesisinin gelirlerine ortaklık sağlayan GOS'lar şeklinde çıkarılabilir.
- Katılma senetlerinin oranları önceden belirlenmektedir. Ancak alt yapı tesislerinin karları, bunlardan ayrılacak kısımlar ve karların hesaplanması şeklindedir. Bu özelliğiyle GOS'lar değişken faizli bir tahvil özelliği taşımaktadır.

Gelir Ortaklığı Senetlerinin Türkiye'deki ilk uygulamaları 1984'te Boğaziçi köprüsü için, 1985 yılında ise Keban Barajı için yapılan GOS ihraçlarıdır. GOS yatırımcıları sertifikaya dayanak oluşturan varlıkların sahibi olmadığı gibi ortağı da olmamaktadır. Sadece bu köprü ve barajın gelirlerinden pay almaktadırlar. Anapara ve gelir payı GOS yatırımcısına geri ödenmemektedir. Faizli işlemler için içine girdiğinde, getiri ihtimalinin çok yüksek olması gibi nedenlerle uygun görülmediğine dair görüşler vardır. Çünkü uygulamada her ne kadar ismi Gelir Ortaklığı olsa da uygulamada değişken faizli tahvile benzetilmektedir.

Faiz işlemlerinden uzak faaliyetleri kapsamaması, yatırımcısının gelirlerinin sadece bu tesislerin işletilmesinden elde edilen gelirlerinden kar payı alma şeklinde olması ve yine yapılan faaliyetin İslami ticaret kurallarına uygun faaliyetlerden olması durumunda GOS'ların İslami finans piyasasında kullanılabilen araçlardan biri olduğunu söylemek mümkündür. Bu şartlar İslam ticaretinin genel ilkelerinden olup bu şartların taşınmadığı durumlarda örneğin faizli bir gelir oranının başta garanti verilmesi gibi durumlarda, bu faaliyetin İslami ticaret kurallarına aykırı olduğu söylenilebilir.(Habergetiren, 2018:158)

2.6.5. Bireysel Emeklilik Fonları (BES)

Bireysel Emeklilik Sistemi (BES), çalışanların kazanç elde ettikleri dönemlerde düzenli olarak tasarruf yapmaları amacıyla, BES şirketleri vasıtasıyla yatırıma yönlendirilmeleri şartıyla tasarruflarının birikim oluşturmaları ve sistemde en az 10 yıl kalmak şartıyla emeklilikte veya süre sonunda toplu olarak gelir elde etmeleri üzerine kurulmuş bir özel emeklilik sistemidir. Bu sistem sayesinde bireyler emeklilik dönemindeki refah seviyelerini yükseltebileceği gibi, toplu bir gelir elde etmek üzere defaten alabileceği, bir tasarruf yapabileceği, kişisel faydalarının yanında ülke ekonomisi için oluşan uzun vadeli emeklilik fonları sayesinde ciddi bir kaynak yaratmaktadır.

Bireysel Emeklilik Sistemi fonları aslında tek başına İslami finans sistemi içerisinde kullanılan ayrı bir fon türü değildir. Modern finans ve İslami finans sistemlerinde kullanılan fonların bütünü BES sistemi içerisinde değerlendirilebilir. Faizsiz olan fonlar İslami finans sistemi konumuzu ilgilendirdiği için konu burada da ele alınmıştır.

BES sistemine katılım gönüllülük esasına dayanır, zorunluluk yoktur. Katılımcılar mevcut gelir düzeyleri ve emeklilik dönemine ait gelir beklentilerini göz önüne alarak ödeyebilecekleri katkı payı tutarını belirleyip, emeklilik sözleşmesi imzalayarak sisteme girerler. Fiil ehliyetine sahip herkes sisteme katılabilir. Türkiye'nin gerçekleştirdiği sosyal güvenlik reformunun bir parçası olarak 27 Ekim 2003 tarihinde yürürlüğe giren Bireysel Emeklilik Sistemi, 15 yıl içerisinde 7 milyon civarında katılımcı sayısı ile pek çok açıdan dünyadaki örneklerinden daha başarılı bir performans sergiledi. Tüm çalışanların bireysel emeklilik sistemine dahil edilmesi amacıyla uygulaması 1 Ocak 2017 tarihinde başlayan 45 yaş altındaki çalışanların otomatik olarak sisteme dahil edilmesi sağlanmıştır. Ekonomiye katkı sağlayacak fonların

toplanması ve tasarruflar sayesinde ülke ekonomisine büyük katkısı olan sistemi çekici hale getirmek için Türkiye'deki uygulamada % 25 oranında devlet katkısı ile birlikte Otomatik katılımla sisteme dahil olanlara, sistemde devam etmeleri durumunda 1000-TL katkı da devlet tarafından verilmektedir. Otomatik katılım sonrası isteyenler sistemden geri çıkarak, kesintilerini geri alabilmişlerdir. Sisteme dahil olanlar, emeklilik planına dâhil olduğunun kendisine bildirildiği tarihi takip eden iki ay içinde sistemden çıkabilmektedir. Cayma hâlinde, ödenen katkı payları, varsa hesabında bulunan yatırım gelirleri ile birlikte on iş günü içinde çalışana iade edilmektedir. Söz konusu iki ay içerisinde cayma hakkını kullanmayan çalışanlar ise Hazine Müsteşarlığınca belirlenen hâllerde katkı payı ödemesine ara verilmesini talep edebileceklerdir.

Türkiye'deki mevcut sosyal güvenlik sisteminde, bireylerin emeklilik dönemi gelirlerinin çalışma dönemlerindeki refah düzeyini yeterli ölçüde sağlayamaması, emeklilik maaşlarının düşük olması, sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcısı olan Bireysel Emeklilik Sistemi'nin gelişimi açısından çok büyük bir potansiyel oluşturmaktadır.

Dünyanın birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkesinde özel emeklilik fonları, kurumsal yatırımcı özellikleri ve piyasalara uzun vadeli fon sağlayan kurumlar olmaları nedeniyle büyük önem taşır. Bu özellikleri ile özel emeklilik fonları, sosyal güvenlik sistemlerinde ortaya çıkan ve çıkması muhtemel olumsuzlukları ortadan kaldırmanın bir aracıdır. Sanayileşmiş ülkelerde nüfusun yaşlanması ile sosyal güvenlik sistemlerinin aktif - pasif dengelerinin bozulmaya başlaması, sosyal güvenlik reformunun en önemli gerekçesini oluşturmuştur. Gelişmekte olan ülkelere ise, reform ile bireylere daha nitelikli ve daha yüksek düzeyde sosyal güvenlik hizmetinin verilmesi amaçlanır. Dünyada yaşlılık aylığı veya emekliliğe yönelik sosyal güvenlik alanında sorunların çözümü ile ilgili yaklaşımlarda temel olarak aşağıdaki hususlar gözlemlenir.

Tüm hizmetlerin standartlaştırılması yerine çok basamaklı emeklilik sistemleri tercih edilir. Özellikle emek kazanç dengesinin oluşturulması amacıyla maaş esaslı veya dağıtım sistemi yerine prim esaslı fonlar seçilebilir. Fonlu sistemlerde, genelde üyelere daha yüksek getiri sağlanması ve emekliliklerinde elde edecekleri gelirlerin artırılmasının sağlanması amacıyla portföy yönetiminde uzmanlaşma tercih edilir. Bir diğer önemli nokta ise, bireylerin kendi tasarrufları üzerinde söz haklarının olması, yatırım risklerini üstlenmeleri ve sistem içinde daha aktif rol almalarına neden olur. Gelişmiş ülkelere bakıldığında, bu ülkelere tasarrufların önemli bir kısmını emekliliğe

yönelik fonların oluşturduğu görülür. Bu fonlar aynı zamanda ülkelerin ekonomik gelişmelerinde de gerekli olan uzun vadeli fon kaynağını da oluşturur.

İslami finans piyasaları içinde Katılım bankalarınca faizsiz finans ürünlerinde değerlendirilmek üzere Bireysel Emeklilik ürünleri hizmeti sunulmaktadır. Faizsiz finans ürünlerde kullanılmak üzere yapılan bu yatırım, İslami finans ticaret kurallarına uygundur. Faiz işlemi ihtiva eden finansal ürünlerin, İslami ticaret kuralları gereği bu tür fonlarda değerlendirilmesi uygun değildir.

Emeklilik yatırım fonları, emeklilik şirketleri tarafından emeklilik sözleşmesi çerçevesinde tahsil edilen ve katılımcılar adına bireysel emeklilik hesaplarında izlenen katkıların değerlendirilmesi amacıyla oluşturulan yatırım fonlarıdır.

Bireysel emeklilik sisteminde, emeklilik şirketleri katılımcılara faizli ve faizsiz fon seçenekleri sunarlar. Emeklilik yatırım fonları, emeklilik şirketleri tarafından kurulur ve bu fonların tüzel kişilikleri yoktur. Fon, portföy yönetim şirketlerince yönetilir. Emeklilik yatırım fonlarının türleri, içerdikleri yatırım araçlarına göre (kamu borçlanma araçları, hisse senedi, mevduat, vb.) belirlenir. Emeklilik yatırım fonları sadece BES'e giren kişiler tarafından satın alınabilir. Emeklilik yatırım fonlarının elde etmiş olduğu kazançlara stopaj uygulanmaz. Bu fonlar uzun vadeli yatırım stratejileri ile yönetilir. Tercih edilen fonlara herhangi bir sınırlama olmaksızın yatırım yapılabilir. Dahil olunan plan kapsamında sunulan fonlar arasında tercihte bulunabilir, tanımlanan sınırlar dahilinde istenilen oranlarda paylaştırılabilir. Emeklilik planlarında hedef kitledeki katılımcıların risk-getiri beklentileri doğrultusunda fonun stratejisine paralel olarak yatırım sınırlamaları bulunabilir.

Bireysel emeklilik hesaplarındaki birikimlerin ve ödenilen katkı paylarının fonlar arasındaki dağılım oranları veya tutarları yıl içinde en fazla 6 kez değiştirilebilir. Değişiklik talebi yazılı olarak yapılabileceği gibi emeklilik şirketinin çağrı merkezinden veya internet sitesinden katılımcı, sponsor veya işveren adına oluşturulan güvenli sayfadan veya diğer elektronik iletişim araçları (kısa mesaj, elektronik posta, internet, faks gibi her türlü iletişim yöntemi) ile yapılabilir.

BES'te herhangi bir getiri garantisi verilmemektedir. Emeklilik şirketi tarafından sunulan değişik risk ve getiri düzeyine sahip emeklilik yatırım fonları arasından risk profiline en uygun olabilecek fonlar kişinin kendi kararları doğrultusunda yatırım

yapılabilir. BES fonları arasında herhangi bir tercihte bulunulmazsa, oluşan birikimler, Standart Fon'da değerlendirilir.

Grup Emeklilik Yatırım Fonu, işyeri veya belirli meslek grupları bazında, sektörel bazda ve Sermaye Piyasası Kurulunca uygun görülme koşulu ile fon paylarının belirli kişi ya da gruplara tahsis edilmesi amacıyla oluşturulan bir yatırım fonu türüdür. Türkiye'de uygulamada görülen BES Fonlarını şu şekilde sıralanabilir.

2.6.5.1. Faiz İçermeyen BES fonları

Bireysel emeklilik sisteminde, faiz hassasiyeti taşıyan katılımcılar için faiz içermeyen enstrümanlara yatırım yapan, İslami finans kurallarına ve katılım bankacılığı prensiplerine uygun emeklilik yatırım fonları sunulmaktadır. Söz konusu faizsiz fonlar; ilgili emeklilik şirketinin danışma kurulu onayından geçmiş, alım satımının İslam dinine göre caiz olduğuna karar verilmiş, faizsiz ve katılım bankacılığı ilkelerine uygun olduğu konusunda görüş alınmış enstrümanlara yatırım yapılmaktadır. Faizsiz emeklilik yatırım fonlarının içeriğinde bulunan finansal enstrümanlar özetle şunlardan oluşabilmektedir;

- Katılım bankalarında açılacak TL, EURO, USD katılma hesapları,
- Faiz barındırmayan TL, USD, EURO cinsi varlıklar ile Altın, Gümüş gibi kıymetli madenleri içeren sermaye piyasası araçları,
- Katılım endeksine ve katılım bankacılığı prensiplerine uygun hisse senetleri,
- Altın ve kıymetli madenler,
- Faizsiz menkul kıymet yatırım fonları (Girişim sermayesi yatırım fonu, gayrimenkul yatırım fonu vb.),
- Türkiye'de veya yurtdışından ihraç edilen sukuk (kira sertifikası) vb. faizsiz borçlanma araçları.

2.6.5.2. Fon Türleri

Hisse Senedi Fonu: Fon portföyünün en az %80'i devamlı olarak yerli ve/veya yabancı ihraççıların paylarından oluşan fondur.

Borçlanma Araçları Fonu: Fon portföyünün en az %80'i devamlı olarak yerli ve/veya yabancı kamu ve/veya özel sektör borçlanma araçları ile kamu borçlanma araçlarının konu olduğu ters repodan oluşan fondur.

Katılım Fonu: Fon portföyünün tamamı devamlı olarak, kira sertifikaları, katılma hesapları, ortaklık payları, altın ve diğer kıymetli madenler ile Kurulca uygun görülen diğer faize dayalı olmayan para ve sermaye piyasası araçlarından oluşan fondur.

Karma Fon: Her birinin değeri fon portföyünün %20'sinden az olmayacak şekilde, fon portföyünün en az %80'i ortaklık payları, borçlanma araçları, altın ve diğer kıymetli madenler ile kira sertifikalarının en az ikisinden oluşan fondur.

Para Piyasası Fonu: Portföyünün tamamı devamlı olarak, vadesine en fazla 184 gün kalmış likiditesi yüksek para ve sermaye piyasası araçlarından oluşan ve portföyünün günlük olarak hesaplanan ağırlıklı ortalama vadesi en fazla 45 gün olan fondur.

Kıymetli Madenler Fonu: Fon portföyünün en az %80'i devamlı olarak altın ve diğer kıymetli madenler ile bunlara dayalı para ve sermaye piyasası araçlarından oluşan fondur

Endeks Fon: Fon portföyünün en az %80'i Kurul tarafından uygun görülen bir endeks kapsamındaki varlıkların tümünden ya da örnekleme yoluyla seçilen bir kısımdan oluşan ve baz alınan endeks ile fonun birim pay değeri arasındaki korelasyon katsayısının en az 0,9 olmasını ve endeksteeki artış kadar bir getiri elde etmeyi hedefleyen fondur.

Fonun;

a) Takip ettiği ihraççı paylarından oluşan endeksin ve bu endeksi takip eden fon portföyünün en az altı ihraççı payından oluşması ve endekste/fon portföyünde yer alan ihraççı paylarından her birinin endeks/fon toplam değeri içindeki ağırlığının %30'u geçmemesi,

b) Takip ettiği kamu borçlanma araçları veya özel sektör borçlanma araçlarından oluşan endekste ve bu endeksi takip eden fon portföyünde yer alan borçlanma araçlarından her birinin endeks/fon portföy değeri içindeki ağırlığının %35'i geçmemesi,

c) Takip ettiği gayrimenkul sertifikalarından veya özel sektör kira sertifikalarından oluşan endeksi ve bu endeksi takip eden fon portföyünün en az dört gayrimenkul sertifikasından veya özel sektör kira sertifikasından oluşması ve endekste/fon portföyünde yer alan gayrimenkul sertifikalarından veya özel sektör kira

sertifikalarından her birinin endeks/ fon portföy değeri içindeki ağırlığının %35'i geçmemesi gerekmektedir.

Fon Sepeti Fonu: Portföyünün en az %80'i yatırım fonlarının ve borsa yatırım fonlarının katılma paylarından oluşan fondur. Fon, yabancı borsalarda işlem gören borsa yatırım fonlarının katılma paylarına ve katılma payı satışına ilişkin izahnamesi Kurulca onaylanan yabancı fonların katılma paylarına yapılan yatırım %80 hesaplamasında dikkate alınır. Fon Sepeti Fonu içtüzüğünde, yatırım yapılması planlanan yatırım fonlarının ve borsa yatırım fonlarının stratejilerine yer verilmesi zorunludur.

Katkı Fonu: Bireysel Emeklilik Sisteminde Devlet Katkısı Hakkında Yönetmelik kapsamında oluşturulan ve katılımcılar adına ödenen katkı payının değerlendirildiği fondur.

Değişken Fon: Portföy sınırlamaları itibarıyla yukarıdaki türlerden herhangi birine girmeyen fondur.

Standart Fon: 2016/39 sayılı Bireysel Emeklilik Sistemi Hakkında Genelge'nin Emeklilik Planlarına İlişkin Hükümler bölümünün 2'nci maddesinde belirlenen esaslara göre yönetilen fondur.

Yaşam Döngüsü / Hedef Fon: Katılımcının emeklilik tarihi, risk algısı ve yaş vb. özellikleri dikkate alınarak yatırım stratejisi oluşturulan fondur.

TKBB'nin yayınlanan verilere göre faizsiz BES fonlarının toplam fon tutarları içinde % 6'lar seviyesinde olduğu ifade edilmektedir.(www.tkbb.org.tr.) Türkiye'de faizsiz BES'lerle tanışma 2010 yılında başlamıştır. Özellikle otomatik katılım ile 2017'den bu fonların sayısında bir artış olduğu görülmüştür. Otomatik katılım ile girenlerin faizsiz BES tercihi % 50 rakamının üstündedir. Başta Katılım Emeklilik olmak üzere katılım bankalarının da ortak olduğu BES fonlarının yatırım işlemlerini değerlendiren şirketler, faizsiz BES fonlarını da bünyelerinde bulundurmaktadır. Vakıf Katılım, Ziraat Katılım da faizsiz işlemler yapmak amacıyla kurulduklarından, faizsiz BES fon işlemlerini yapmaktadırlar. Bunun yanında diğer BES şirketleri de faizli BES fonlarının yanında, faizsiz BES fonları da (altın fonu gibi) müşterilerine kullanılabilmektedir.

Türkiye'de mevcut 18 adet Bireysel Emeklilik Fon şirketi bulunmakta olup bu şirketlerin BES ile ilgili verileri, katılımcı sayıları, toplam fonların şirketler bazındaki sayısal verileri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 13. BES Göstergeler, Kaynak:www.egm.org.tr (31.12.2018)

ŞİRKET BAZINDA BES TEMEL GÖSTERGELER (31.12.2018)							
Emeklilik Şirketi	Katılımcı Sayısı	Katılımcıların Fon Tutarı (TL)	Devlet Katkısı Fon Tutarı (TL)	Katkı Payı Tutarı (TL)	Emekli Olan Katılımcı Sayısı	Yatırıma Yönlendirilen	
						Toplam Sözleşme Sayısı	Toplam Fon Tutarları
Aegon Emeklilik ve Hayat	39.744	123.084.730	12.174.669	96.134.164	564	45.327	93.944.746
Allianz Hayat ve Emeklilik	104.690	2.493.913.842	247.991.767	1.753.106.660	3.405	121.459	1.736.375.321
Allianz Yaşam ve Emeklilik	763.562	10.680.993.367	911.917.634	7.539.377.626	9.855	917.052	7.425.412.879
Anadolu Hayat Emeklilik	1.138.272	14.003.959.568	1.686.018.544	10.631.692.640	20.560	1.325.761	10.490.508.917
Avivasa Emeklilik ve Hayat	864.777	14.962.047.638	1.591.749.390	11.201.978.396	15.774	1.097.257	11.009.186.913
Axa Hayat ve Emeklilik	35.807	351.777.094	55.443.264	286.961.447	51	44.828	283.157.874
Bereket Emeklilik ve Hayat	103.921	353.789.750	68.596.521	256.197.969	27	108.794	254.440.194
BNP Paribas Cardif Emeklilik	187.560	1.981.140.016	231.476.258	1.540.159.616	2.143	227.207	1.521.314.834
Cigna Finans Emeklilik ve Hayat	97.393	610.366.491	103.596.020	542.635.876	107	104.491	529.952.002
Fiba Emeklilik ve Hayat	96.072	1.431.075.011	131.019.101	1.078.875.793	599	113.268	1.071.211.923
Garanti Emeklilik ve Hayat	1.189.314	10.901.335.514	1.375.327.798	8.494.677.049	11.487	1.265.170	8.316.858.549
Groupama Emeklilik					2.974		
Halk Hayat ve Emeklilik	532.331	3.109.411.153	466.986.406	2.682.488.222	277	606.914	2.656.702.843
Katılım Emeklilik ve Hayat	217.295	1.117.686.941	209.594.177	922.726.957	61	295.836	898.355.802
Metlife Emeklilik ve Hayat	190.896	1.346.889.228	207.938.938	1.196.339.013	367	210.127	1.176.468.172
NN Hayat ve Emeklilik	263.115	2.722.270.964	313.780.798	2.059.146.929	4.310	307.456	2.028.134.855
Vakıf Emeklilik ve Hayat	522.860	6.067.355.479	666.291.909	4.417.418.708	7.189	760.082	4.375.933.884
Ziraat Hayat ve Emeklilik	627.316	3.392.636.555	549.475.074	2.910.757.913	1.019	708.189	2.864.710.344
Sektör Toplamı	6.974.925	75.649.733.342	8.829.378.268	57.610.674.975	80.769	8.259.218	56.732.670.051

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSLAMİ FİNANSAL ARAÇLARIN MUHASEBESİ

Muhasebenin temel görevi bilgi üretmek olup, finansal nitelikteki işlemlerin parayla ifade edilmesiyle bu bilgileri belli defter ve tablolara kaydeder. Muhasebe, bu finansal işlemleri sınıflandırarak, özetler ve belli aralıklarla da raporlayarak bu bilgilere ihtiyaç duyan taraflara (çalışanlar, ortaklar, devlet, yatırımcı vb.) sunar. Muhasebe bilgi sistemi sunulan bu bilgi ve belgeleri üretirken genel kabul görmüş ve herkes tarafından doğruluğundan emin olmak için uyulması gereken kurallar bütününden oluşmuş belli kavramlara, esaslara, ilkeler ve kurallara uymak zorundadır.

Türkiye'deki muhasebe işlemlerinin uygulamalarına yön veren ve dünya genelinde kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygun olarak tutmaya çalışan kayıt sisteminin esası, 1 seri Nolu Muhasebe Standartları Uygulama Tebliği olup 26.12.1992 tarih ve 21447 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu tebliğin yürürlüğe girmesiyle beraber tüm ticaret şirketleri, banka ve sigorta şirketleri, menkul kıymet yatırım fonları, aracı kurumlar, yatırım ortaklıkları gibi işletmeler, tebliğ ekinde yer alan Tek Düzen Hesap planına uygun olarak muhasebe kayıt sistemini tutmakla mükellef hale gelmişlerdir. Kayıt ve düzen birliğinin sağlanması, finansal tabloların doğru okunup yorumlanması açısından oldukça önemlidir. İlgili muhasebe tebliğine bakıldığında muhasebe usul ve esasları beş ana başlık altında tebliğ ekinde sunulmuş olup muhasebe uygulamalarının bu ekteki esaslara uygun olarak tutulması gerekmektedir. Bu ekler;

- Muhasebenin temel kavramlarını,
- Muhasebe Politikalarının Açıklamalarını,
- Mali Tablolar İlkelerini,
- Mali Tabloların Düzenlenmesi ve Tutulması Esaslarını,
- Tek Düzen Hesap Çerçevesi, Hesap Planı ve Hesap Planı Açıklamalarını kapsamaktadır.

Muhasebe uygulamalarında birlik sağlanması amacıyla tüm dünyada ortak bir muhasebe dili oluşturmak amacıyla Uluslar arası Finansal Raporlama Standartları yayınlanmaya başlanmıştır. Bu standartlar Türkiye'de de 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununa göre çevirisi yapılarak Türkiye Muhasebe ve Finansal Standartlar (TMS/IFRS) adı altında uygulanması zorunlu hale getirilmiştir. Finansal Araçlar faaliyeti yapan Aracı Kurumlar, Varlık Kiralama şirketleri gibi tüm şirketler bu kurallara uygun bir şekilde muhasebe tutmak ve raporlamak zorundadır.

3.1. Finansal Araç Kavramı

Finansal araçlar kavramı, bir işletmenin sahip olduğu finansal varlıklar ve karşı işletmenin finansal borçlarında veya öz kaynaklarına dayalı finansal araçlarında artışa neden olan sözleşme olarak tanımlanmıştır. (TMS 32 md.11)

İslami finans muhasebesinde uygulanan bazı muhasebe kurallarını anlayabilmek için, finansal araçlar muhasebesini incelemek gerekir. Bu konuda uyulması gereken kuralların, finansal muhasebe standartları ile çelişmemesi ve muhasebe standartlarına uygun olması gerekir.

Finansal araçlar ile ilgili standartlara bakıldığında Türkiye'de Kamu Gözetim Kurumunun yayınlama yetkisi alanında bulunan Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) 32 Nolu Finansal Araçlar Standardı, TMS 39-Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme, Türkiye Finansal Raporlama Standartları IFRS-7 Finansal Araçlar: Açıklamalar ve IFRS-9 Finansal Araçlar Standartları mevcuttur. Finansal Araçların tanımı, kapsamı, muhasebe tekniği açısından kaydedilme ölçme ve değerlendirme gibi tüm işlemleri bu standartlar ölçüsünde yapılması gerekmektedir. Bu standartlardaki amaçlar şu şekilde açıklanmaktadır. Finansal tablo kullanıcısı olan tarafların; işletmenin finansal durumu ve performansı hakkında dönem içerisinde veya raporlama dönemi sonunda, yapılan faaliyetler sonucunda maruz kaldığı risklerin niteliği ve düzeyi, işletmenin sözü edilen riskleri yönetme şekli hakkındaki ilkeleri, finansal araçların sunumu ve burada belirtilen finansal varlık ve yükümlülüklerin finansal tablolara alınması, ölçülmesi ve sunulmasına ilişkin ilkeler hakkında açıklamalar yapmaktır. 13.01.2011 tarih ve 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu md. 88'e göre "gerçek ve tüzel kişiler gerek ticari defterlerini tutarken, gerek bireysel gerek konsolide finansal tablolarını düzenlerken, Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu tarafından yayımlanan Türkiye Muhasebe Standartlarına ve kavramsal çerçevede yer alan muhasebe ilkelerine

ve bunların yorumlarına aynen uymak ve bunları uygulamak zorundadır” ifadesi mevcuttur. Bu nedenle Türkiye Muhasebe Finansal Raporlama Standartları büyük bir öneme sahiptir. Tüm işletmelerin bu standartlara göre işlem yapması zorunluluğu bulunmaktadır.(Tekneoğlu, 2015: 81)

Finansal tablo kullanıcılarının, işletmenin finansal durum ve performansı hakkında finansal aracın önemini değerlendirmelerine imkan veren bilgilerin kamuoyuna açıklanması finansal tablolar ile sağlanılır. İşletmenin finansal durumunu gösteren Bilanço ve Gelir Tabloları başta olmak üzere finansal tabloların ve eklerinin, İşletme hakkındaki varlıklar, kaynaklar, borçlar, teminatlar gibi tüm kalemlerin şeffaf bir biçimde göstermesi gerekir. Aynı şekilde uygulanan muhasebe politikalarının da Muhasebe Standartlarına uygun ve doğru, güvenilir bilgilerin aktarılmasını sağlaması gerekir.

TMS-32 Finansal Araçlar Standardı 11. maddesine bakıldığında finansal varlık olarak; nakit, sözleşmeden kaynaklanan finansal varlıklar, senetli ve senetsiz ticari alacaklar, senetli ve senetsiz ticari borçlar, hisse senetleri gibi öz kaynak araçları, hazine bonusu, devlet tahvili, banka bonusu vb. borçlanma belgelerinin finansal araç olarak kabul edildiği görülmektedir. Finansal kiralama bir sözleşme çerçevesinde kiraya veren için finansal varlık, kiracı için finansal borç oluşturduğundan finansal araçtır ve türev ürünlerle ilgili olumlu ve olumsuz farklar da finansal araç olarak kabul edilir. Altın, petrol gibi finansal olmayan varlıklarda bir sözleşme varsa bunlar da finansal araç sayılır ve altın alım sözleşmeleri de bir sözleşme içerdiklerinden finansal araç olarak kabul edilir. Finansal araçlar, uzun vadeli ve düşük riskle fon elde etmek ve yatırımcıların ellerindeki fon fazlalıklarını değerlendirmelerine imkân sağlamak amacıyla ortaya çıkmıştır.

Yine aynı standarda göre Finansal Borçlar ise “başka bir işletmeye nakit ya da başka bir finansal varlık verilmesi için ve işletmenin aleyhine olan koşullarda finansal varlık veya borçların başka bir işletme ile takas edilmesi için düzenlenen sözleşmeden doğan yükümlülük olarak tanımlanmıştır. Finansal Borçlar, işletmenin öz kaynağına dayalı finansal aracıyla ödenecek veya ödenebilecek olan ve işletmenin değişken sayıda öz kaynağına dayalı finansal aracını vermek zorunda olduğu ya da olabileceği bir türev olmayan sözleşmedir. Diğer bir ifade ise Finansal Borçlar, işletmenin belirli sayıda öz kaynağına dayalı finansal aracının, belirli bir nakit tutar ya da başka bir finansal varlık

ile takas edilmesi dışındaki şekillerde ödenecek ya da ödenebilecek bir türev sözleşmedir” şeklindedir.

Bugün Türkiye’de de kabul edilmiş olan muhasebe standartlarında iki adet muhasebe standart seti vardır. Bunlardan ilki Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu tarafından yayımlanmış olan ‘‘Uluslararası Finansal Raporlama Standartları UFRS (International Financial Reporting Standards-IFRS), diğeri ise ABD’de Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (FASB) tarafından oluşturulan ABD Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri (United States Generally Accepted Accounting Principles GAAP)’dir. Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK), Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (International Accounting Standard Board-IASB) tarafından oluşturulan Uluslararası Muhasebe Standartları ve Uluslararası Finansal Raporlama Standartları’nı Türkçeye çevirerek TMS ve TFRS olarak yayımlamıştır. Finansal araçların büyük tutarlarda olması işletmelerin bu araçları nasıl muhasebeleştireceği, kaydedileceği, değerlendirileceği konularının tartışılmasına neden olmuştur. Finansal araçların doğru bir şekilde muhasebeleştirilmesi ve ölçülmesi işletmeler ve diğer karar vericiler (yatırımcılar, kreditorler, devlet vb.) açısından büyük önem taşımaktadır.

TMS/TFRS, yorumlarıyla beraber tabi oldukları kanunlar gereği defter tutmakla yükümlü olanlara ait finansal tabloların, ihtiyaca uygunluğunu, şeffaflığını, güvenilirliğini, anlaşılabilirliğini, karşılaştırılabilirliğini ve tutarlılığını sağlamayı amaçlamaktadır. TMS/TFRS’ler IASB tarafından yayımlanan UMS/UFRS’lerin birebir Türkçe tercümeleleridir. 2001 yılından sonra yayımlanan uluslararası muhasebe standartları, ‘‘IAS’’ (International Accounting Standard – Uluslararası Muhasebe Standardı) yerine ‘‘IFRS’’ (International Financial Reporting Standards – Uluslararası Finansal Raporlama Standartları) adını almıştır. Bu kapsamda TMS’ler IAS’lerin; TFRS’ler ise IFRS’lerin birebir Türkçe çevirilerini ifade etmektedir. Dolayısıyla TMS’ler ve TFRS’ler arasında bağlayıcılık açısından bir farklılık bulunmamaktadır.

Türkiye’de 1 adet Kavramsal Çerçeve, 15 adet TFRS, 28 adet TMS standartları ve bunların yorumları yayınlanmıştır. İslami Muhasebe Standartları ile Uluslar arası Muhasebe Standartlarını (UFRS) karşılaştırıldığında bunların birer alternatif olarak değil de, İslami Muhasebe Standartlarının UFRS’yi uygulayan ülkeler için tamamlayıcı standartlar olduğu söylenilebilir. Çünkü İslami Muhasebe Standartlarının UFRS olmadan uygulanabileceğini söylemek yanlış olur. UFRS, bütün işletmelerde finansal tabloların tüm kullanıcılar açısından doğru okunabilmesi için ortak bir dil olarak kabul

edilmiş olan standartlardır. Finansal tabloların doğru bir şekilde işletmenin mali yapısı hakkında bilgi verdiğinin bir resmidir. Bu finans kuruluşlarına yatırım yapmak isteyen yatırımcılar, ortaklar, çalışanlar, devlet vb. tüm finansal tablo kullanıcılarına doğru bilgilerin aktarılması için kullanılmaktadır. Bu standartlarda finansal tabloların sunuluşundan muhasebe politikaları ve değişikliklerine, bireysel finansal tablolardan ara dönem finansal tablolara, çalışanlara sağlanan faydalardan ilişkili taraf açıklamalarına, Stoklardan Hasıllata, Maddi Duran Varlıklardan Mali Duran Varlıklara, Yatırım Amaçlı Gayri menkullere, Finansal Araçlardan Gerçeğe Uygun Değer Ölçümüne kadar, bir işletmenin finansal göstergelerinin tüm kalemlerinin gerçeği yansıttığının bir ölçüsü olarak bilgiler sunulması amaçlanmaktadır. İslami Muhasebe Standartları bu konulardan sadece İslami Ticaret Kurallarına uymayan konular hakkında standartlar için çalışma yapmaktadır. İslami Ticaret kurallarına aykırı olarak görülen faiz, garar, yasak alanlardaki faaliyetler gibi işlemler dışında kalan diğer Standartları kabul etmeme gibi bir durum söz konusu değildir. İslami Muhasebe Standartları, UFRS standartlarına ek olarak İslami hassasiyete uygun olarak ticaret yapmak isteyen kesimlere hitap etmektedir. İslami finans piyasaları, gelişen bir piyasa ve alternatif olarak görülmesi nedeniyle sadece İslami kesim tarafından değil, yatırım yapmak isteyen tüm kesimler tarafından da takip edilmektedir. UFRS kapsamında her iki standart grubu için ortak bir çatı altında toplanılması yararlı olacaktır. Bu alanda AAOIFI'nin, İslami Ticaret kurallarına uygun standartlar ve Uluslar arası Muhasebe Standartlarınınin ortak bir çalışma sonucunda oluşacak ortak standartlar hakkında çalışılması çağrısı karşılık bulmamıştır.

3.2. TMS ve TFRS'de Finansal Araçlarla İlgili Değerleme Ölçüleri

Türkiye Muhasebe Finansal Raporlama Standartları'nda finansal araçlarla ilgili değerlendirme ölçüleri aşağıda açıklanmaktadır. TFRS'de birçok değerlendirme esası olmasına rağmen finansal araçların değerlemesinde aşağıda sayılan değerlendirme ölçütleri kullanılmaktadır.

3.2.1. Maliyet Değeri

İşletmenin edindiği finansal varlıkların ve yükümlülüğe girdiği finansal borçların tutarı olarak tarif edilir. İşletmenin katlandığı tüm maliyetlerin o günkü değer üzerinden kayıt edilmesidir. Maliyet değeri kavramı TMS 39'da açıkça tanımlanmamakla birlikte, finansal varlığın aktif piyasa fiyatı yoksa ve gerçeğe uygun

değer hesaplanamıyorsa maliyet değeri ile değerlendirme yapılabileceği açıklanmaktadır. Ancak TFRS 9, finansal varlıkların maliyet değeri ile değerlendirilmesine izin vermemektedir. TFRS 9’da tüm varlıklar sonraki dönemlerde ya gerçeğe uygun değer ya da itfa edilmiş maliyet ile değerlendirilmektedir. Maliyet değeri kavramı, tarihi maliyet olarak da adlandırılmaktadır.

3.2.2. Etkin Faiz Yöntemi, Etkin Faiz Oranı ve İtfa Edilmiş Maliyet

TMS 39’da etkin faiz yöntemi, etkin faiz oranı ve itfa edilmiş maliyet aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır. ‘Etkin faiz yöntemi; finansal varlık veya borcun itfa edilmiş maliyetlerinin hesaplanması ve ilgili faiz gelir veya giderlerinin ilişkili olduğu döneme dağıtılması yöntemidir. Bir yatırımın etkin faiz yöntemi kullanılarak bulunan değerine itfa edilmiş maliyet, iskonto edilmiş değer veya bugünkü değer denir. Etkin faiz yöntemi, paranın zaman değerini (bugünkü değer) ve bileşik faizi temel alır. Etkin faiz yöntemi aslında bugünkü değer yöntemi ile aynıdır aralarında ifade farklılığı bulunur. Etkin faiz oranı; finansal aracın beklenen ömrü boyunca gelecekteki tahmini nakit ödeme ve tahsilatları ilgili finansal varlık veya borcun net defter değerine indirgeyen orandır.’

TMS 39’a göre bugünkü değer formülü aşağıdaki gibidir.

Bugünkü Değer = Gelecek Değeri / (1 + İskonto Oranı)^(İşlemiş Aylık Faiz/12) ya da

Bugünkü değer(BD): Gelecekteki Değer(GD) x [1/(1+r)ⁿ],

r = İskonto oranı

n = Faiz oranı

Etkin faiz oranı yani iç verim oranı, nakit girişlerinin bugünkü değer toplamını nakit çıkışlarının bugünkü değer toplamına eşitleyen, net bugünkü değeri sıfıra eşitleyen ve kârlılık endeksini 1’e eşitleyen orandır.

İslami finans standartlarını uygulayan işletmeler faiz ilkesinin haram olması nedeni ile kendilerine özgü bir hesaplama ile kar payı olarak adlandırılan bir gelir elde etmektedirler.

3.2.3. Gerçeğe Uygun Değer

Gerçeğe uygun değer; karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkması gereken tutardır. Gerçeğe uygun değer işlem maliyetleri için herhangi bir indirim olmaksızın, ümit edilen brüt mübadele değeridir Gerçeğe uygun değer; bir varlık ya da yükümlülüğün satılabilecek fiyatı ya da bir varlık için başka birisinin ödeyeceği değer olarak da tanımlanmaktadır. Gerçeğe uygun değer ölçüm tarihindeki piyasa katılımcıları arasında bir ticari faaliyet içinde bir varlığın satılması ya da bir finansal yükümlülüğün transfer edilmesi ile alınabilecek fiyatıdır ve böylece fiyatı belirlenen finansal araçların riskleri ve nakit akışları şimdiki değerlerini yansıtır

Gerçeğe uygun değer görüşü, piyasaların nispeten kusursuz ve tam olduğunu böyle bir ortamda finansal raporların şimdiki piyasa fiyatlarından çıkarılan gerçeğe uygun değerleri raporlayarak pasif yatırımcı ve kredi verenlerin ihtiyaçlarını karşılayabildiğini varsayar. (Dikgöz, 2015: 79-83)

Üzerinde anlaşılan fiyatın gerçeğe uygun değer olarak kabul edilebilmesi, tam rekabet koşullarının bulunduğu piyasalarda mümkün olabilir. Aksak rekabetin olduğu piyasalarda ise gerçeğe uygun değer tek ve sınırlı bir anlamı bulunmaz.

Gerçeğe uygun değer bulunmasında şu unsurlar dikkate alınmalıdır (TMS 39, m.48A):

- Aktif bir piyasada kayıtlı bir fiyatın varlığı,

- Finansal aracın aktif bir piyasasının bulunmaması durumunda, işletme gerçeğe uygun değeri bir değerlendirme yöntemi kullanarak belirler. Değerleme yönteminin kullanılmasının amacı, finansal aracın fiyatının ne olacağının tespit edilmesidir. Türkiye Muhasebe-Finansal Raporlama Standartları'na göre, Gerçeğe uygun değere dayalı muhasebe uygulamaları, bir işletmenin finansal durumunun resmini tarihsel maliyet muhasebesinden daha doğru sağlayabilir. Gerçeğe uygun değer muhasebesinin uygulanmasında gerçeğe uygun değer belirlenmesi için üç ölçüt kullanılmaktadır.

a) Gerçeğe uygun değer olarak giriş değerinin kullanılması: Bu yöntemde varlıklar, yerine koyma maliyeti ile yeniden değerlemeye tabi tutulur ve varlık cari maliyetleri üzerinden kaydedilerek gelir tablosu gerçekleşmemiş kazanç ve kayıplar dikkate alınarak düzenlenir.

b) Gerçeğe uygun değer olarak çıkış değerinin kullanılması: Varlık ve yükümlülükler, her dönem cari satış fiyatları üzerinden değerlendirilir ve gerçekleşmemiş kazanç ve kayıplar, kapsamlı gelirin bir parçası olarak raporlanır.

c) Gerçeğe uygun değer olarak karma yöntemin kullanılması: Bu yöntem, farklı zamanlarda aynı varlık ve yükümlülükler için, tarihi maliyet ile birlikte alternatif olarak uygulanır. Muhasebeleştirme öncelikli olarak maliyet değeri üzerinden yapılır; fakat gerçeğe uygun değer belirli durumların varlığı halinde uygulanır. Örneğin, varlıkların maliyet değeri üzerinden muhasebeleştirilmesine karşın değer düşüklük testine tabi tutulması, şerefiyenin hesaplanması ve dağıtımı gibi. Yani gerçeğe uygun değer, tarihi maliyet muhasebesi verilerinden hareketle belirlenmektedir. Gerçeğe uygun değer kavramına getirilen eleştiriler aşağıdaki gibidir

- Gerçeğe uygun değere dayalı değerlemedeki dalgalanmalar, genelde şirketin finansal durumundaki değişimleri yansıtmamaktadır.

- Gerçeğe uygun değer, genellikle şirketlerin gerçek işlemlerine dayanmamaktadır.

- Varlıkların gerçeğe uygun değerlerinin belirlenmesi işlemleri, genellikle yüksek maliyetli bir süreçtir.

- TFRS/UFRS'de yer alan alternatif gerçeğe uygun değer bileşenleri (net gerçekleştirilebilir değer, geri kazanılabilir değer ve kullanım değeri), çoğu kez birbirinden farklı sonuçlar vermektedir.

- Gerçeğe uygun değer belirlenmesi hakkında, hangi piyasada oluşan fiyatın kullanılacağı konusu, standartlarda açık bir şekilde belirtilmemektedir.

3.3. TMS ve TFRS'ye Göre Finansal Araçların Sınıflandırılması

TMS 39 ve TFRS 9'a göre finansal varlıkların sınıflandırılması aşağıda açıklanmaktadır. (Fındık, 2016: 63-70)

3.3.1. Finansal Araçların Sınıflandırılması

03.11.2006 tarih ve 26335 sayılı Resmi Gazetede 41 sıra no ile yayımlanan TMS 39 Md. 9'da finansal varlıklar ve yükümlülükler tanımlanmaktadır. Finansal varlıklar, dört sınıf altında incelenmektedir. Bunlar; gerçeğe uygun değer farkı kâr ve zarara yansıtılan finansal varlıklar, vadeye kadar elde tutulacak varlıklar, kredi ve alacaklar ve satılmaya hazır finansal varlıklardır. Finansal borçlar ise gerçeğe uygun değer farkı kâr

ve zarara yansıtılan finansal yükümlülükler ve itfa edilmiş maliyetle ölçülen finansal yükümlülükler olmak üzere iki sınıfa ayrılmaktadır. 28.10.2011 tarih ve 28098 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 217 sıra Nolu tebliğ ile güncellenmiş olan TMS 39 Md. 9'da finansal araçlar; alım satım amaçlı elde tutulan finansal varlık veya borç, gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal borç olmak üzere iki sınıfa ayrılır. Bir finansal varlık ya da borç aşağıdaki durumlarda, alım satım amaçlı elde tutulan olarak sınıflandırılır:

- Varlık ya da borç, yakın bir tarihte satılmak veya geri satın alınmak amacıyla edinilmişse,

- İlk muhasebeleştirme sırasında, son zamanlarda ve kısa dönemde kâr elde edeceği yönünde delil bulunan belirli finansal araçlardan oluşan portföyün bir parçasıysa,

- Bir türev ürünü olması durumunda alım satım amaçlı elde tutulan varlık ya da borç olarak sınıflandırılır. Gerçeğe uygun değer farkı kâr ve zarara yansıtılan finansal varlıklar, vadeye kadar elde tutulacak varlıklar, kredi ve alacaklar ve satılmaya hazır finansal varlıklar aşağıda açıklanmaktadır. (Tekneoğlu, 2015: 88-97)

3.3.2. Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr ve Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar

Gerçeğe uygun değer farkı kâr ve zarara yansıtılan finansal varlıklar; vadeleri bir yıldan daha kısa süreli olan ve alım satım amaçlı varlıklardır. Bu varlıklar, gerçeğe uygun değerle değerlendirilir ve gerçeğe uygun değer farkları kâr veya zararda muhasebeleştirilir. Alım satım amaçlı menkul kıymetler kapsamında; tahvil, senet, bono, para piyasası kâğıtları gibi borçlanma senetleri ve pazarlanabilme özelliğine sahip hisse senetleri ve diğer menkul kıymetler ve türev finansal varlıklar yer alır.

3.3.3. Vadeye Kadar Elde Tutulacak Varlıklar

Vadeye kadar elde tutulacak varlıklar; işletmenin vadeye kadar elde tutma niyet ve imkânının bulunduğu sabit veya belirlenebilir nitelikte ödemeler içeren ve sabit bir vadesi bulunan türev ürün olmayan finansal varlıklardır. Vadeye kadar elde tutulacak varlıklar; tahvil, bono ve varlığa dayalı menkul kıymet gibi finansal varlıklardır. Öz kaynağa dayalı finansal araçlar (hisse senetleri) belli bir vade taşımadıklarından bu grupta yer almazlar. Bu varlıklar, itfa edilmiş maliyetle değerlendirilir ve değerlendirme farkları kâr veya zararda muhasebeleştirilir.

3.3.4. Kredi ve Alacaklar

Kredi ve alacaklar; sabit veya belirlenebilir nitelikte ödemelere sahip olan ve aktif bir piyasada işlem görmeyen türev ürün olmayan finansal varlıklardır. Kredi ve alacaklarda ödeme vadelerinin önceden belirlenmesi şartı bulunmaz bu nedenle vadeye kadar elde tutulacak varlıklardan ayrılırlar. Kredi ve alacaklar, itfa edilmiş maliyet ile değerlendirilir ve değerlendirme farkları kâr veya zararda muhasebeleştirilir. Ticari alacaklar, bankaların kullandığı krediler, banka mevduatı, alınan çekler, iştiraklerden ve bağlı kuruluşlardan alacaklar kredi ve alacaklar sınıfı içindedir. Ancak bunlardan aktif bir pazarda alım satım konusu olmayanları kredi ve alacaklar sınıfına girerler. Aktif bir pazarı bulunan varlıklar, kredi ve alacaklar sınıfına alınamaz “Satılmaya Hazır Varlıklar” veya “Alım Satım Amaçlı Finansal Varlıklar” arasında sınıflandırılabilirler.

3.3.5. Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar

“Satılmaya hazır finansal varlıklar; kredi ve alacaklar, vadeye kadar elde tutulacak varlıklar ve gerçeğe uygun değer farkı kâr ve zarara yansıtılan finansal varlıklar dışında kalan türev olmayan ve hisse senedine veya borsaya kayıtlı borçlanma senedine dayalı finansal varlıklardır.” (Mısırlıoğlu, 2008: 71). Satılmaya hazır finansal varlıklar, alım satım amaçlı değildir ve finansal sıkıntı durumunda her an elden çıkarılabilen menkul kıymetlerdir. Satılmaya hazır finansal varlıklar, gerçeğe uygun değerle değerlendirilir ve değerlendirme farkları öz kaynaklar içerisinde muhasebeleştirilir.

Finansal Araçların muhasebeleştirilmesinde TFRS7 ve 9 standartlarının yanında ilgili olan diğer muhasebe standartlarına uymak zorunludur. Örneğin bu işlemleri yaparken elde edilen Gelirler TMS-18 Hasılat Standardına göre, elde bulunan Stoklar TMS-2 Stoklar standardına göre, alım satım amaçlı olarak değil de kullanım amaçlı olan varlıkları TMS-16 Maddi Duran Varlıklar standardına göre muhasebeleştirme işlemleri yapılmalıdır.

Muhasebeleştirme işlemlerinde bazı ülkeler her iki standart grubundan faydalanmaktadır. Örneğin AAOIFI tarafından yayınlanmayan bazı standartlar konusunda UFRS'den faydalanılmaktadır. Türkiye'de de sukuklar üzerine yapılan henüz bir standart olmadığından UFRS7 ve 8 standartlarından faydalanılmaktadır. Yürürlükte olan yasalar gereği tutulması gereken kayıt ve defterlerin varlığı, diğer standartların uygulanmasını zor hale getirmektedir. Rehber olarak TMS'nin yetersiz kaldığı durumlarda rehber olarak başvurulacak bir kaynak olabilir.

İslami finans sisteminin kendine özgü kuralları vardır. Örneğin özün önceliği her zaman geçerli olmayıp bazen şekil önceliği daha önemli olabilmektedir. Örneğin satılan bir malın tekrar kiralanması olayında bir takım riskler ve faydalar tamamı ile dayanak varlığın sahibinden özel aracı kuruma geçmez. Geleneksel muhasebede bu işlem bir borçlanma işlemi olarak görülürken AAOIFI standartlarına göre ise bu işlem ticari bir işlem görünmektedir. Geleneksel muhasebe sistemine göre bu mal Özel Amaçlı Kurumun bilançosunda gösterilmezken, AAOIFI standartlarına göre ise bilançoda gösterilebilir.

İşlemenin sürekliliği kavramı İslami finans sisteminde de aynen geçerli iken tahakkuk esası için aynı şey söylenemez. Çünkü tahakkuk esası kadar nakit esası da önemlidir.

TMS'ye göre özellikli olarak kabul edilmiş imalat amacı ile alınmış olan hammadde, Enerji Üretim Tesisi, Maddi Olmayan Duran Varlıklar gibi kalemlerin borçlanma maliyetlerine kredi maliyetlerinin ekleneceği kabul edilmektedir. Bunun yanında yıl içinde çok olarak alınıp stoklanan ürünler için kullanılan mallar, gerçeğe uygun değer ile ölçülebilen mallar için kullanılan kredilere ait giderler de dönem gideri olarak kabul edilmiştir. İslami Finansal standartlar açısından bir düzeltme olmadığı için bu kalemler borçlanma maliyeti olarak kabul edilebilir. TMS-23 Borçlanma Standardı kullanılan kredilere ödenen faiz ve diğer giderler hakkında bilgi vermektedir. Krediler için yapılan gider ve ödemelerin dönem gideri mi yazılacağı yoksa maliyetlere mi ekleneceği kredinin amacına göre İşletme yönetimi tarafından da belirlenebilir.

Faizsiz finans kuruluşlarında kredi temin etme sonucu karşılaşılan kar payı, işlem komisyonu masrafı, gecikme zammı, kur farkı gibi giderler oluşmaktadır. TMS-21 Kur Değişikliği Etkileri standardı gereği döviz ile alım satım ya da borçlanma yapan işletmeler tarafından kullanılmaktadır. Kur farklarından kaynaklanan giderler dönem içinde gider olarak gösterilenler 780-Finansman Giderleri hesabında, gelirler ise 646-Kambiyo Karları hesabında gösterilirler. Dönem sonunda Dönemsellik ilkesi gereği Borç ve Alacak, Gelir Gider Hesaplarında Uzun Vade/Kısa Vade ayırımı yapılacaktır.

AAOIFI, UFRS ile uyumlu bir standart birliği sağlamak için çağrı yapmış ama bu çağrı henüz cevap bulmamıştır. Yapılan çalışmalar bu iki standart grubunun bazılarının uyumlu çalışabileceğini gösterirken bazılarının da uyumunun zor olduğunu göstermektedir.

AAOIFI'nin yönetim standartları incelendiğinde İç Kontrol, Teftiş ve Danışma Kurulları gibi standartların Türkiye'de Katılım Bankalarında uygulanabileceği kanaatine varılmaktadır. Katılım bankaları rehber olarak bu standartlara başvurmaktadır. Seri standartlardan olan zekat ve zekat muhasebesi üzerine bulunan standartların ise Türkiye'de uygulama alanı zordur. İslami finans sisteminde faiz yasak olduğundan uygulamada kar payı kavramı kullanılmaktadır. AAOIFI'nin standartlarının olmadığı durumlarda UFRS standartlarına başvurulmaktadır.

3.4. İslami Finansal Sistemde Kullanılabilecek Hesaplar

Türkiye'de finansal araçlar niteliğinde bulunan kaynak kuruluşların (bankalar, aracı kurumlar, ipotek finansman kuruluşları, payları borsada işlem gören Gayrimenkul yatırım ortaklıklar vs.) muhasebe sisteminde kullandığı hesaplar SPK'dan izin almaları nedeni ile bu kurum tarafından yayınlanmış tebliğlere uygun olmak zorundadır. Ayrıca 26.08.2014 tarih ve 29100 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumunun kararına göre de Varlık Kiralama Şirketleri TMS/TFRS çerçevesinde muhasebe kayıt ve raporlama ilkelerine uymak zorundadır. İslami finansal araçlarından biri olarak kabul edilen kira sertifikalarında kaynak kuruluşun, Varlık Kiralama Şirketine devredecek olduğu varlıkları hesap planı içerisinde 25-Maddi Duran Varlıklar hesabı altında bulunan (252-Binalar, 254-Taşıtlar vb.) hesaplarında izleyebilir. Yatırım amaçlı olduğundan, Yatırım Amaçlı Gayri menkuller ve Arsa ile birlikte Birikmiş Amortismanlar hesaplarını, 640 ve 650 nolu Yatırım Amaçlı Gayri Menkul Gelirler ve Değer Artışı ve Değer Azalışları hesaplarını da kullanabilir. Yine kaynak kuruluşun, bu varlıkları VKŞ'ye devrettiği zaman da izlediği hesaptaki tutarı, ayırdığı amortisman tutarından mahsup ederek kayıtlardan çıkarır. Varlığın VKŞ'ye devredilerek satılması sonucu ortaya çıkan kar, varlığı satan tarafından 649-Diğer Olağan Gelir ve Karlar hesabında izlenir. MDV satışında KDV hesaplanmaz. Daha önceki konularda bahsedildiği gibi, teşvik amaçlı finansal araçların ihracında, vergi ve harçlardan muaf olunması nedeni ile bu vergiler bu finansal araçları satanlar tarafından hesaplanmaz. (Yılmaz, 2014: 87)

Kaynak kuruluşlar, VKŞ'ye satmış olduğu mal veya hakları tekrar kiralayarak kullanmaya başladığında bu kira ödemelerini 780-Finansman Giderleri hesabında izler. Kupon tarihi olarak adlandırılan bu kira ödemelerinin kayıtları, muhasebenin "Özün Önceliği" ilkesi gereği VKŞ'nin kira ödemelerini yaptığı tarihlerdir.

Gerek ortaklık gerekse yönetime dayalı kira sertifikalarının muhasebe kayıtlarının uygulamalarında Kaynak Kuruluşlar, VKŞ'nin kira sertifikası ihracı yaparak toplamış olduğu fonları vadelerini göz önünde tutarak 309 ve 409 Nolu Diğer Mali Borçlar hesabında izlemelidirler. (Yılmaz vd., 2015: 99-117)

Kaynak Kuruluş ve VKŞ arasında yapılan ve kira sertifikalarının türlerine göre farklılaşan sözleşmelere ait kayıtlar Nazım Hesaplar kullanılarak muhasebeleştirme işlemi yapılabilir.

Varlık Kiralama Şirketlerinin yaptığı faaliyetler bir hizmet olduğu için kira sertifikaları işlemleri yapılırken katlanılan maliyetler ve sukuk ihracı sonunda yatırımcılara yapılan kira ödemeleri 740-Hizmet Üretim Maliyeti hesabında izlenilmelidir. Varlık Kiralama Şirketleri, dönem veya vade sonunda maliyet hesaplamalarında oluşan maliyetleri 622-Satılan Hizmet Maliyeti Hesabına yansıtırlar. Kira sertifikalarının ihracı bu kuruluşların asıl faaliyetleri olması sebebiyle ihraç faaliyetleri 600-Yurt içi Satışlar hesaplarında izlenilmelidir. Kira sertifikası ihraç eden kuruluş tarafından oluşan borçlanmalar vadelerine göre 306 veya 407 Çıkarılmış Menkul Kıymetler hesabında izlenilmelidir. Muhasebe ilkeleri gereği vadelerinin kısa olanından uzun olanına göre farklı vadelerdeki kira sertifikaları gruplandırılarak oluşan maliyetler de bu vadelere ve ilgili sertifika giderlerine göre yapılmalıdır. Ana hesaplar altında kira sertifikalarının farklı vadelerine göre yardımcı hesaplar kullanılarak muhasebeleştirme işlemleri yapılmalıdır. Örneğin kira sertifikası ihraç eden bir kuruluş, itfa tarihi 3 ayda bir olan kira sertifikasının ihraç sürecinde katlanılmış olan ihraç maliyetlerini aşağıdaki hesapları kullanarak muhasebeleştirebilir.

740 Hizmet Üretim Maliyeti

740.01. 31.03.2018 İtfa Tarihli Kira Sertifikaları

740.02. 30.06.2018 İtfa Tarihli Kira Sertifikaları

740.03. 30.09.2018 İtfa Tarihli Kira Sertifikaları

740.04. 31.12.2018 İtfa Tarihli Kira Sertifikaları

Kira sertifikası ihraç eden kuruluş tarafından sertifikanın satış, maliyet, gelir ve gider hesapları da aynı şekilde ana hesabın altında kayıt altına alınabilir.

Türkiye'de muhasebe kayıt sistemine bakıldığında İslami finans araçlarının muhasebeleştirilmesi ve raporlanmasına ait özel hesap planı mevcut değildir. Muhasebe

ilkeleri ve uyulması gereken finansal raporlama standartlarına uygun olmak şartıyla vade ve işlem özelliklerini göze alarak mevcut olan hesap planı çerçevesinde uygun hesapların altında alt hesaplar açarak bu finansal araçların muhasebe ve raporlama işlemleri yapılabilir. Muhasebe uygulama kayıt sistemine uygun olmaları şartıyla istenildiği kadar alt hesap açabilmenin önünde herhangi bir engel yoktur. Bu şekilde kullanabilecek birkaç alt hesap örneği şu şekilde gösterilebilir.

Kira sertifikası ihraç eden kuruluşlar işletmenin Dönen Varlıklar hesabı içinde vadesi 1 yıldan az olan alacaklarını, hesap planı içerisindeki 11-Menkul Kıymetler hesabı altında boş olarak bulunan hesapların birinde veya Diğer Menkul Değerler hesabında muhasebeleştirilebilirler. Kira sertifikası ihracı yapan kuruluş tarafından sertifika ihracı veya diğer İslami finansal işlemlere ait kayıtlar bu hesabın altına açılacak alt hesaplarla muhasebeleştirilebilirler. İşletme tarafından oluşturulan bu hesaplar, hesap planının ruhuna uygun bir şekilde ihtiyaçlara cevap verebilecek yapıda olmalıdır. Tamamen kendi işletmelerinin ihtiyaçlarına uygun olarak kullanabilecek bu hesap ve alt hesaplar örnek olup, farklı işletmelerde ihtiyaca uygun olarak değişik şekilde hesap ve alt hesaplar kullanılabilir. Bu hesap ve alt hesaplar örneklendirilirse aşağıdaki şekilde bir hesap planı kullanılabilir.

11- Menkul Değerler (Vadesi 1 yıldan az olan Menkul Kıymetlerden dolayı elde bulundurulan İslami finansal araçlardan olan menkul kıymetler ayrı bir hesap içinde alt hesapları kullanarak sınıflandırılabilir.)

113- Kullandırılan Fonlardan (Menkul Değerlerden) Alacaklar

113.01. Kira Sertifikası İhracı İşleminde Alacaklar

113.02. Mudaraba İşleminde Alacaklar

113.03. İcra İşleminde Alacaklar

113.04. Murabaha İşleminde Alacaklar

113.05. Diğer Menkul Değerlerden Alacaklar

Vadesi 1 yıldan uzun olan İslami finansal araçların muhasebe işlemleri de 20-Duran Varlıklar hesabı altında muhasebeleştirilebilir.

213- Yatırım Amaçlı Değerler

213.01. Kira Sertifikası İhracı İşlemine İlişkin Mal Varlıkları

213.02. Mudaraba İşlemine İlişkin Mal Varlıkları

213.03 İcara İşlemine İlişkin Mal Varlıkları

213.04. Murabaha İşlemine İlişkin Mal Varlıkları

213.05. Diğer İşlemlere İlişkin Mal Varlıkları

Toplanan fonlar birer borç olup daha sonra ödeneceği için vadelerine göre 1 yıl içerisinde ödenecek olanlar 30-Kısa Vadeli Borçlar hesapları içerisinde, vadesi 1 yıldan uzun olanlar ise 40-Uzun Vadeli Borçlar hesapları altında muhasebeleştirilebilir.

30/40- Toplanan Fonlar hesabı

301.01/401.01- Kira Sertifikaları Sukukları

301.02/401.02- Mudaraba Sukukları

301.03/401.03- İcara Sukukları

301.04/401.04- Murabaha Sukukları

301.05/401.05- Diğer Sukuklar

Toplanan fonlara ait Diğer Borçlar da 32/42-Diğer Borçlar hesapları altında muhasebeleştirilebilir.

323.01/423.01- Kira Sertifikaları İşlemlerinden Borçlar

323.02/423.02- Mudaraba İşlemlerinden Borçlar

323.03/423.03- İcara İşlemlerinden Borçlar

323.04/423.04- Murabaha İşlemlerinden Borçlar

323.05/423.05- Diğer İşlemlerden Borçlar

Yapılan Satışlar bu tür finansal işletmelerin ana faaliyet gelirleri olduğu için 600-Yurtiçi Hesaplarda izlenmelidir. Bu faaliyetlere ait Kar payları da yine 600'lü Hesap planı içinde bir gelir kalemi olarak izlenebilir.

600-Yurtiçi Satışlar

600.01. Kira Sertifikaları Satışları

600.02. Mudaraba Sukuku Satışları

600.03. İcara Sukuku Satışları

600.04. Murabaha Sukuku Satışları

600.05. Diğer Sukuk Satışları

602-Diğer Gelirler Hesabı

602.01. Kira Sertifikaları Kar Payı Gelirleri

602.02. Mudaraba Sukuku Kar Payı Gelirleri

602.03. İcara Sukuku Kar Payı Gelirleri

602.04. Murabaha Sukuku Kar Payı Gelirleri

602.05. Diğer Sukuklar Kar Payı Gelirleri

Maliyet hesaplarında yansıtılarak oluşturulan Gider kalemlerini de 622-Satılan Hizmet Maliyetinin Hesabında izlenebilir.

622-Satılan Hizmet Maliyeti Hesabı

622.01. Kira Sertifikaları Hizmeti Maliyeti

622.02. Mudaraba Sukuku Hizmeti Maliyeti

622.03. İcara Sukuku Hizmeti Maliyeti

622.04. Murabaha Sukuku Hizmeti Maliyeti

622.05. Diğer Sukuklar Hizmeti Maliyeti

Bunun dışında örneğin ana faaliyet konusu ile ilgili olabilecek gelir ve giderler Olağan Gelir ve Karlar hesabı ile Olağandışı Gelir ve Giderler hesaplarında izlenilebilir. Bu hesap planında kullanılan hesaplarla birlikte defter kayıtlarını tutarak finansal raporlama standartlarına uygun olarak Bilanço, Gelir tablosu gibi finansal raporlar hazırlanmalıdır. Hazırlanan bu raporlar ilgili işletmelere ait doğru bilgilerin finansal tablo kullanıcılarına güvenilir bir şekilde ulaşmasını sağlamaktadır.

3.5. İslami Finansal Araçlar Muhasebe Uygulamaları

İslami finansal araçların gelişmesine paralel olarak ortaya çıkan yeni finansal araçlarla birlikte muhasebe uygulamalarında da yeni kayıtlar hesaplar ortaya çıkmıştır. Alternatif olarak çıkan yeni finansal araçlar, faiz yerine kar payı gibi uygulamalarında farklı muhasebe kayıt örneklerinin doğmasına neden olmuştur. Alternatif finansal araçların muhasebe uygulamalarının nasıl olabileceği hakkında birkaç örneği aşağıdaki şekilde gösterilebilir.

3.5.1. Örnek: Mudaraba Sukuku:

Konut kent A.Ş. 60 dairelik bir projenin finansmanını sağlamak amacıyla, sukuk ihraç etmek için aracı kurum DEĞER A.Ş. ile sözleşme imzalamıştır. Yapılan sözleşmeye göre;

a) Konutların yapılması için tahmin edilen maliyet yaklaşık 7.500.000-TL'dir. DEĞER A.Ş. 01.01.2018 tarihinde 1 yıl vadeli bu değerde sukuk ihraç ederek Konut kent A.Ş.'ye ödeyecektir.

b) Projede elde edilen karın % 30'u Konut kent A.Ş.'nin, % 70'i ise DEĞER A.Ş. ve sukuk yatırımcıları tarafından paylaşılacaktır. Projenin zarar etmesi durumunda zararın sebepleri araştırılacak, sorumluluğa göre zarar taraflar arasında paylaşılacaktır.

c) Bu projede 2.000.000-TL kar elde edilmesi hedeflenmiştir.

d) Eğer tahmin edilenden fazla kar elde edilirse bu fazlalık karın % 40'ı Konut kent A.Ş.'nin, kalanı ise aracı kurum ve sukuk yatırımcıları arasında dağıtılacaktır.

e) Konut kent A.Ş. sözleşme başında aracı kuruma 50.000 TL komisyon ödeyecek, aracı kurum Değer A.Ş. dönem sonunda ise elde edilen kardan net % 4 komisyon alacaktır. Aracı kurum ayrıca sukuk yatırımcılarından da % 4 komisyon alacaktır.

İlgili taraflar açısından muhasebe kayıtları aşağıdaki şekildedir.

Sukuk ihracının DEĞER A.Ş. tarafından kaydı;

	01/01/2018	Borç	Alacak
100-Kasa		7.500.000	
	301.02-Mudaraba Sukuku		7.500.000
Mudaraba Sukuk bedelinin tahsili			

	01/01/2018	Borç	Alacak
113.02-Mudaraba İşleminde Alacaklar		7.500.000	
	100-Kasa		7.500.000
Toplanan bedelin Konutkente ödenmesi			

	01/01/2018	Borç	Alacak
100-Kasa		7.500.000	
	323.02-Mudaraba İşleminde Borçlar		7.500.000
Konutkent A.Ş.'nin muhasebe kayıtları			

	01/01/2018	Borç	Alacak
780-Finansman Giderleri		50.000	
	100-Kasa		50.000
İşin başında Konutkent'in ödediği komisyon			

Konutlar belirlenen vadede bitirilerek hemen satılmıştır. Konut kent A.Ş. yaptığı konutları 9.250.000-TL'ye satmış, yine konutların yapımında da 8.000.000- TL maliyete katlanmıştır.

$$\text{Oluşan Kar} = 9.250.000 - 8.000.000 = 1.250.000\text{-TL}$$

Sözleşmeye göre karın taraflar arasında dağıtımı:

$$\text{Konut kent A.Ş. kar payı} = 1.250.000 \times \% 30 = 375.000\text{-TL}$$

$$\text{DEĞER A.Ş. kar payı} = 1.250.000 \times \% 70 = 875.000\text{-TL}$$

Aracı kurum = 875.000 x % 4 = 35.000-TL komisyon olarak kalan 840.000-TL'yi sukuk yatırımcılarına dağıtacaktır.

Ayrıca sözleşme gereği aracı kurum Konut kent A.Ş.'nin kar payından % 4 komisyonu da (375.000 x % 4 = 15.000-TL) alacaktır. İlgili kayıtlar;

	31/12/2018	Borç	Alacak
100-Kasa	600-Yurtiçi Satışları	9.250.000	9.250.000
152-Mamüller	151-Üretim Maliyetleri	8.000.000	8.000.000

	31/12/2018	Borç	Alacak
620-Satılan Mamüller Maliyeti	152-Mamüller	8.000.000	8.000.000
660-Kısa Vadeli Borçlanma Giderleri	780-Finansman Giderleri	875.000	
323.02-Mudaraba İşlemlerinden Borçlar	100-Kasa	15.000	
		7.500.000	8390000

(Dönem içinde yapılan tüm giderlerin önceki kayıtları ihmal edilerek ayrıntıya girmemek için o anda yapılan tüm mamüllerin ödemesi gösterilmiştir.)

Konut kent A.Ş. kar payı ve finansman giderleri ile işlem ücretleri olmak üzere toplamda 940.000-TL ödemiştir. (875.000+50.000+15.000), 50.000'i işin başında almıştı.

Konut kent A.Ş. 31/12/2018 tarihli Gelir Tablosu Özeti

Brüt Satışlar	9.250.000-
Satışların Maliyetleri	(8.000.000)
Brüt Kar	1.250.000-
Finansman Giderleri	(940.000)
Dönem Net Karı	310.000-

(Diğer Kalemler ihmal edilmiştir)

Vade bitiminde aracı kurumun yapacağı muhasebe kayıtları;

31/12/2018		Borç	Alacak
100-Kasa		8.390.000	
	113.02-Mudaraba İşl. Alacaklar		7.500.000
	602.02.01-Mudaraba İşl. Kar ayları		890.000

Yukarıdaki kayıta aracı kurumun aldığı (7.500.000+875.000+15.000) bedel var.

50.000 yukarıdaki kayıta yok, daha önce işin başında alınmıştı. 35.000 TL komisyonu sukuk yatırımcıları ödedi, komisyon gideri aşağıda gösterildi. Burada aracı kurum komisyon alıyor ödeme yapmıyor.

Sukuk sahiplerine ödeme kaydı aşağıdaki gibidir.

31/12/2018		Borç	Alacak
301.02-Mudaraba Sukuku		7.500.000	
323.02-Mudaraba İşlemlerinden Borçlar		840.000	
100-Kasa			8.340.000

DEĞER A.Ş.'nin sukuk ihracı neticesinde elde etmiş olduğu net gelirlerden sukuk sahipleri ve aracı kurumların kazançlarından almış olduğu komisyon bedelleri ve sukuk ihraç sözleşmesi başında işlem masrafları için almış olduğu komisyon bedellerinden oluşmaktadır. Bu işlemde aracı kurumun almış olduğu bedeller;

01/01/2018 Konutkent A.Ş.'den masraf bedeli: 50.000- (İşin başında ödenen)

31/12/2018 Konut kent A.Ş.'den % 4 komisyon: 15.000-

31/12/2018 Sukuk yatırımcılarından % 4 komisyon: 35.000-

olmak üzere toplam 100.000-TL komisyon, işlem ve masraf bedeli almıştır. Aracı kurumun bu işlemler için varsa yapmış olduğu giderler düşüldükten sonra Dönem Net Karına ulaşılabilir.

Mudaraba sukuk sahiplerinin yapacakları kayıt ise şu şekilde olur.

01/01/2018		Borç	Alacak
118.02-Mudaraba Sukukları		7.500.000	
	100-Kasa		7.500.000
Sukuk alış kaydı			

31/12/2018		Borç	Alacak
653-Kom.Giderleri		35.000	
	100-Kasa		35.000
Komisyon gideri kaydı			

31/12/2018		Borç	Alacak
100-Kasa		8.390.000	
	118.02-Mudaraba Sukukları		7.500.000
	602.02-Mudaraba Suk. Kar Payı Gelirleri		890.000
Sukuk bedeli ve kar paylarının tahsili			

Sukuk sahipleri bu yatırım sonucunda 875.000-TL kar elde etmişlerdir. Bunun % 4 oranında komisyon (35.000-TL) ödeyerek net 840.000-TL kar payı geliri elde etmişlerdir.

Eğer sözleşme gereği yapılan işten zarar elde edilirse sözleşmede önceden belirtilen şartlara göre zararların dağıtımı olacaktır. Yine sözleşme gereği zarar oluşmasında sorumlusu varsa bu zararın ondan tanzim edilmesi sağlanır. Eğer sorumlu yok ve ekonomik nedenlerden dolayı zarar meydana gelmişse ona göre zarar taraflar arasında paylaşılır.

Bu işlemlerde TFRS-7 ve 9 Finansal Araçlar standardına uygun olarak yapılırken, diğer işlemlerde bu finansal raporlama standartlarına uygun yapılmak zorundadır. İşlemlerden elde edilen gelirler TMS-18 Hasılat Standardı, bulundurulmuş stoklar TMS-2 Stoklar standardı, alım satım amaçlı olarak değil de kullanım amaçlı

varlıklar için TMS-16 Maddi Duran Varlıklar standardına, diğer tüm işlemlerde ilgili standartlara göre muhasebeleştirme işlemleri yapılır.

3.5.2. Örnek: İcra Sukuku

01.01.2018'de DEĞER A.Ş. ile yükümlü BETA A.Ş. arasında ticari bir binanın 10 yıllık süre ile kullanılması konusunda icra sözleşmesi imzalanmıştır. Sözleşmeye göre

- a) Yükümlü BETA A.Ş. ticari binayı DEĞER A.Ş.'ye 2.500.000-TL'ye devredecektir.
- b)Yükümlü BETA A.Ş. 10 yıl sonra binayı 3.000.000-TL'ye alma taahhüdünde bulunmuştur.
- c) DEĞER A.Ş. bu binayı yıllık 180.000-TL tutarında bir kira bedeli ile BETA A.Ş.'ye kiraya vermiştir.

DEĞER A.Ş. finansman sağlamak amacıyla binanın alım değeri kadar icra sukuku ihraç eder. Bu iş karşılığında sukuk sahiplerinden yıllık 20.000-TL vekalet ücreti alacaktır. Planlanan şekilde şartlar sağlanmış ve ilgili muhasebe kayıtları aşağıdaki şekildedir.

DEĞER A.Ş. kayıtları şöyle olmalıdır.

01/01/2018		Borç	Alacak
100-Kasa	401.03-İcra Sukukları	2.500.000	2.500.000
	Sukuk bedellerinin Beta A.Ş.'ye devri		
223-İcra İşl.İlişkin Mal Varlıkları	100-Kasa	2.500.000	2.500.000

31/12/2018		Borç	Alacak
100-Kasa	602.03-İcra Sukuk Kar Payı Gelirleri	180.000	180.000
740.03-İcra İşlemi Hizmet Maliyetleri		180.000	
	323.03-İcra Sukuk Borçları		160.000
	600.03-İcra Sukuk Satışları		20.000
323.03-İcra Sukuk Borçları	100-Kasa	160.000	160.000

Yıl sonunda ilk kira geliri, komisyonun alınıp kalanın sukuk ihraç edenlere ödenmesi kayıtları ise yukarıdaki gibi olur.

Diğer dönem sonlarında da aynı şekilde kayıtlar yapılmaya devam edilir. Son yıl ise sukuk ihraç değeri, karı ve kira ödemesi beraber tahsil edilir.

31/12/2027		Borç	Alacak
100-Kasa		3.180.000	
223-İcara İşl. İlişkin Mal Varlıkları			2.500.000
602.03-İcara Sukuk Satışları			680.000
Bina Satış Karı:500.000 ve son kira tutarı:180.000-			
622.03-İcara İşlemi Maliyetleri		660.000	
780-Finansman Giderleri		20.000	
323-İcara İşlemlerinden Borçlar			660.000
600-İcara Sukuk Kar Payları			20.000
301.03-İcara Sukukları		2.500.000	
323.03-İcara Sukuk Borçları		660.000	
100-Kasa			3.160.000
Sukuk sahiplerine ana para ve son kira taksidinin komisyon alındıktan sonra ödenmesi kaydı			

Yükümlü BETA A.Ş. kayıtları; Binanın satış kaydı ve yıl sonunda kira ödemesi;

01/01/2018		Borç	Alacak
100-Kasa		2.500.000	
252-Binalar			2.500.000
Satış kaydı			
31/12/2018		Borç	Alacak
770-Genel Yönetim Gideri		180.000	
100-Kasa			180.000
Yıl sonu kira ödemesi			

Her yıl sonunda kira ödemelerini bu şekilde yapmaya devam eder ve son yıl ise son kira taksidi ile beraber bina bedelini de anlaşılın fiyat üzerinden ödeyerek tekrar aktifine alır.

31/12/2027		Borç	Alacak
770-Genel Yönetim Giderleri		180.000	
252-Binalar		3.000.000	
100-Kasa			3.180.000

İcara Sukuk sahiplerinin yapacağı icara sukuk alımı ve yıl sonu kira gelirleri kayıtları ise;

01/01/2018		Borç	Alacak
248-Diğer Mali Duran Varlıklar		2.500.000	
100-Kasa			2.500.000
İcara Sukuk Alımı			

31/12/2018		Borç	Alacak
100-Kasa		160.000	
780-Finansman Gideri		20.000	
649.X-İcara Suk. Kar Payı Gelirleri			180.000
Kira Geliri Kaydı			

Her yıl sonunda bu şekilde kira gelirlerini kaydeder. Vadesi 1 yıldan uzun olduğu için en başta İcara sukuklarını 248-Mali Duran Varlıkları adı altında kaydederken vade 1 yılın altına düştüğünde bu sukuklar 118-Diğer Menkul Kıymetler olarak kaydedilebilir. Son yıl ise sukuk ihraç bedeli, kar payı ve son taksit tutar gelirleri aşağıdaki şekilde kaydedilebilir.

31/12/2026		Borç	Alacak
118.03-Diğer Menkul Değerler (İcara Sukuk)		2.500.000	
248-Mali Duran Varlıklar			2.500.000

31/12/2027		Borç	Alacak
100-Kasa		3.160.000	
118.03-İcara Sukukları			2.500.000
649.X-İcara Suk. Kar Payı Gelirleri			160.000
679-Diğer Olağandışı Gelir ve Karlar			500.000

Şirketin ana faaliyet konusu sadece Sukuk kazancı değilse, buradaki Sukuk gelirlerini 602-Ana faaliyet hesabında değil de 649 nolu Olağan Gelir ve Karlar hesabında da izleyebilir.

3.5.3. Örnek: Murabaha Sukuku

ALFA A.Ş. 300 konutluk TOKİ binalarının mutfak dolaplarının finansmanını karşılamak amacıyla DEĞER A.Ş. ile bir murabaha sözleşmesi imzalıyor. Piyasa değeri 1 adedi 12.000-TL olan mutfak dolaplarını 01/01/2018 tarihinde teslim edecek, borcunu ise 31/12/2018'de ödeyecektir. DEĞER A.Ş. bu amaçla murabaha sukuku ihraç edecek ve bunun karşılığında % 15 komisyon alacak, kalan karı sukuk sahiplerine dağıtacaktır. Toplam tutarı piyasada $300 \times 12.000 = 3.600.000$ -TL olan dolapları, 4.000.000-TL'ye satmıştır. Toplam tutarın tamamını 31/12/2018 tarihinde alacaktır. İlgili muhasebe kayıtları şu şekildedir.

DEĞER A.Ş. kayıtları;

Sukuk ihracı, dolapların piyasadan satın alınması, yükümlüye devri, dönem sonu kayıtları;

01/01/2018		Borç	Alacak
100-Kasa		3.600.000	
	301.04-Murabaha Sukukları		3.600.000
223-Murabaha İşl.İlişkin Mal Varlıkları		3.600.000	
	100-Kasa		3.600.000
Dolapların piyasadan alınması			

10/01/2018		Borç	Alacak
118-Diğer Menkul Değerler(Murabaha)		4.000.000	
	600-Yurtiçi Satışlar		4.000.000
Dolapların yükümlüye devri			

31/12/2018		Borç	Alacak
622.04-Murabaha İşl. Maliyetleri		3.600.000	
	223-Murabaha İşl. Mal Varlıkları		3.600.000

Dolapların toplam maliyetini gösterdikten sonra kalan tutarın içinden komisyon karını (60.000-TL) kaynak kuruluş alacak ve diğerini sukuk ihraççılara ödeyecektir.

31/12/2018		Borç	Alacak
622.04-Murabaha İşl. Maliyetleri		340.000	
	323.04-Murabaha İşl. Borçlar		340.000

Dönem Sonu kayıtları; Bedelin yükümlüden alınması, murabaha sukuk bedellerinin ödenmesi ve kalan paylardan kar paylarının ödenmesi.

31/12/2018		Borç	Alacak
100-Kasa	204-Murabaha İşl. Alacaklar	4.000.000	4.000.000
301.04-Murabaha Sukuku	100-Kasa	3.600.000	3.600.000
323.04-Murabaha İşl. Borçlar	100-Kasa	340.000	340.000

Yükümlü ALFA A.Ş.'nin kayıtları; Murabaha ile ilgili malın DEĞER A.Ş.'den alınması ve dönem sonunda borcun ödenmesi.

01/01/2018		Borç	Alacak
150.İlk Madde Malzeme Giderleri	180-Gelir Tahakkukları hs.	3.600.000	
	309-Diğer Mali Borçlar (Murabaha Sukuk)	400.000	4.000.000

31/12/2018		Borç	Alacak
309-Diğer Mali Borçlar (Murabaha Sukuk)	100-Kasa	4.000.000	4.000.000

Dönem sonu işlemleri, maliyet kayıtları vb. kayıtlar konumuz dışında olduğu için ihmal edilmiştir.

Murabaha sukuk sahiplerinin kaydı; sukuk alımı, komisyon sonrası kalanın muhasebeleştirilmesi ve dönem sonunda tahsili.

01/01/2018		Borç	Alacak
118.04-Diğer Menkul Kıymetler	100-Kasa	3.600.000	3.600.000
136-Diğer Çeşitli Alacaklar	653-Kom.Giderleri	340.000	
	649.X-Murabaha Sukuk Kar Payları	60.000	400.000

31/12/2018		Borç	Alacak
100-Kasa		3.940.000	
118.04-Diğer Menkul Kıymetler			3.600.000
136-Diğer Çeşitli Alacaklar			340.000

3.5.4. Örnek: Kira Sertifikaları

ALFA Ltd.Şti. içerisinde otopark, sinema, restoran ve marketlerin olduğu bir binayı bir varlık kiralama şirketi olan DEĞER A.Ş.'ye belirlenen vade sonunda tekrar geri almak vaadiyle tapuya şerh düşerek satmıştır. Binanın kayıtlı değeri 1.750.000-TL ve amortisman bedeli 350.000-TL'dir. Varlık kiralama şirketi olan DEĞER A.Ş.vade sonunda 2.000.000-TL bedelle tekrar iade edecek ve bu bedeli sukuk ihraç ederek karşılayacak, binayı ise belirlenen kira tutarı karşılığında (aylık 30.000-TL) yine ALFA Ltd. Şti.'ne verecektir. VKŞ, sukuk sahiplerine 6ayda bir yıllık % 10 getiri üzerinden kira ödemesi yapılacaktır. VKŞ, bu kira gelirlerinden de % 10 komisyon bedeli olarak kalanı sukuk sahiplerine ödeyecektir. İlgili muhasebe kayıtları şu şekildedir.

VKŞ (DEĞER A.Ş. kayıtları); Nazım hesapları da kullanarak sertifika kayıtları, binanın satın alınması, sukuk ihraç kaydı, aylık kira tahsili ve bundan sukuk ihraç edenlere ödeme yapılması şu şekilde muhasebeleştirilebilir.

01/01/2018		Borç	Alacak
950-Kira Sertifikaları		2.000.000	
951-Kira Sertifikaları			2.000.000
102-Bankalar		2.000.000	
401.01-Kira Sertifikası Sukukları			2.000.000
		Borç	Alacak
200-Yatırım Amaçlı Gayri menkuller		2.000.000	
102-Bankalar			2.000.000
102-Bankalar		30.000	
600.03-Varlık Satışı Gelirleri			30.000
Aylık kira tahsilatları			
740-Hizmet Üretim Maliyetleri		27.000	
102-Bankalar			24.300
360-Ödenecek Vergi ve Fonlar			2.700

Aylık alınan kira bedellerinin % 10 stopaja tabi olduğunu varsayarsak, aylık tahsil edilen kira bedelinden komisyon bedeli kesildikten sonra kalan sukuk bedelleri

ihraççılarının hesabına yatırılıyor. Aylık kira bedelleri bu şekilde yatırılmaya devam ediyor. Vade sonunda VKŞ aldığı binayı tekrar devreder. Sukuk sahiplerine de tekrar geri ödemelerini yapar.

31/12/2020		Borç	Alacak
102-Bankalar	200-Yatırım Amaçlı Gayrı menkuller	2.000.000	2.000.000
407-Çıkarılmış Menkul Değerler	102-Bankalar	2.000.000	2.000.000
951-Kira Sertifikaları Sözleş. Hes.	950-Kira Sertifikaları Hes.	2.000.000	2.000.000

ALFA Ltd. Şti.'nin kayıtları; Nazım hesaplara kaydı, binanın devri, sukuk bedellerinin tahsili, aylık kira bedellerinin ödenmesi ve vade sonunda sukuk bedellerinin geri ödenerek binanın geri alınması kayıtları;

01/01/2018		Borç	Alacak
950-Kira Sertifikaları	951-Kira Sertifikaları Söz. Hes.	2.000.000	2.000.000
136-Diğer Çeşitli Alacaklar	257-Birikmiş Amortismanlar	2.000.000	350.000
	200-Yatırım Amaçlı Gayrı menkuller		1.750.000
	649.X-Kira Sert. Gelir ve Karlar		600.000
102-Bankalar	136-Çeşitli Alacaklar	2.000.000	2.000.000

31/01/2018		Borç	Alacak
780-Finansman Giderleri (Varlık Kir.Gideri)	102-Bankalar	30.000	30.000

Kira ödemeleri her ay bu şekilde düzenli olarak ödenir ve kaydedilir. Vade sonunda ise anaparanın tamamı geri ödenerek bina tekrar alınır ve tasfiye kaydı yapılır.

	31/12/2020	Borç	Alacak
	200-Yatırım Amaçlı Gayri menkuller 102-Bankalar	2.000.000	2.000.000
	951-Kira Sertifikaları 950-Kira Sertifikaları	2.000.000	2.000.000

Sukuk sahiplerinin kayıtları; Sukukların alınması, aylık kira tahsilatları ve vade sonunda sukuk bedelinin geri alınması,

	01/01/2018	Borç	Alacak
	118.04 Kira Sertifikaları hs. 102-Bankalar	2.000.000	2.000.000

	31/01/2018	Borç	Alacak
	102-Bankalar 193-Peşin Ödenen Vergi ve Fonlar 649.X-Kira Sertifikaları Gelir ve Karlar Varlık Kiralama Gelirleri	24.300 2.700	27.000

Aylık olarak tahsil edilen bu kira bedelleri düzenli olarak kaydedilmeye devam edilir. Dönem sonunda da sukuk bedelleri geri alınır ve kapatılır.

	31/12/2020	Borç	Alacak
	102-Bankalar 118.04-Kira Sertifikaları hes.	2.000.000	2.000.000

3.5.5. Örnek: Sukuk İhracı

ALFA A.Ş. 30.000.000-TL bedelle özel bir hastanenin inşaatını üstlenmiştir. Hastanenin inşaat maliyeti tahmini olarak 25.000.000-TL olarak hesaplanmıştır. Şirket 25.000.000-TL bedelin finansmanını sağlamak amacıyla sukuk ihraç etmek için DEĞER A.Ş. ile anlaşmıştır. Elde edilen kar üzerinden % 70 ALFA A.Ş. ve % 30 DEĞER A.Ş. arasında paylaşım olacaktır. Sukukların getiri oranı % 10'dur. 1 yıllık vadeli ve 3 ayda bir kupon ödemeli olacak şekilde ihraç edilmiştir. İlgili muhasebe kayıtları şu şekildedir.

VKŞ olan DEĞER A.Ş.'nin kayıtları; Sukuk ihracı, bedellerin müteahhit firmaya aktarılması, 3 ayda bir kar paylarının ödenmesi ve dönem sonu kayıtları,

01/01/2018		Borç	Alacak
950-Kira Sertifikaları		25.000.000	
951-Kira Sertifikaları			25.000.000
102-Bankalar		25.000.000	
306-Çıkarılmış Menkul Değerler Hes.			25.000.000
136-Diğer Çeşitli Alacaklar		25.000.000	
102-Bankalar			25.000.000

Yıllık getiri (25.000.000 X % 10) = 2.500.000-TL

(2.500.000 / 4 = 625.000-TL) 3 ayda bir sukuk yatırımcılarına yapılacak ödeme tutarı.
Bu tutarlar üzerinde % 10 stopaj olduğunu varsayalım.

31/03/2018		Borç	Alacak
740-Hizmet Üretim Maliyetleri		625.000	
102-Bankalar			562.500
360-Ödenecek Vergi ve Fonlar			62.500

Diğer 3 dönemde de aynı bu şekilde kupon ödemeleri yapılmaya devam edecek ve kayıt altına alınacaktır.

Vade sonunda oluşan inşaat maliyeti	25.000.000-
Sukuk yatırımcılarına dağıtılan kupon bedelleri	2.500.000-
Toplam:	27.500.000-

DEĞER A.Ş. 31/12/2018 tarihli Gelir Tablosu Özeti

Brüt Satışlar	30.000.000-
Satışların Maliyetleri	(25.000.000)
Brüt Kar	5.000.000-
Finansman Giderleri	(2.500.000)
Dönem Net Karı	2.500.000-

(Diğer Kalemler ihmal edilmiştir)

ALFA A.Ş. kar payı = (2.500.000 X % 70) = 1.750.000-TL

DEĞER A.Ş. kar payı = (2.500.000 X % 30) = 750.000-TL

DEĞER A.Ş. bu kar payını dönem sonunda muhasebe kayıtlarına ortaklığa dayalı kira sertifikalarına dayalı kar payı gelirleri olarak kaydeder.

31/12/2018		Borç	Alacak
102-Bankalar	600-Yurtiçi Satışlar hes.	750.000	750.000

Vade bitiminde ise DEĞER A.Ş. sertifikaları geri alarak bedellerinin ödemesini yapar.

31/12/2018		Borç	Alacak
102-Bankalar	136-Diğer Çeşitli Alacaklar	25.000.000	25.000.000
306-Çıkarılmış Menkul Değerler hes.	102-Bankalar	25.000.000	25.000.000
951-Kira Sertifikaları Sözleş. Hes.	950-Kira Sertifikaları hes.	25.000.000	25.000.000

Sukuk sahiplerinin kayıtları; sertifika alımı, 3 ayda bir kupon tahsili ve sukuk bedellerinin geri alınması kayıtları.

01/01/2018		Borç	Alacak
118-Kira Sertifikalı hes.	102-Bankalar	25.000.000	25.000.000
Sukuk alımı			

31/03/2018		Borç	Alacak
102-Bankalar	193.Peşin Ödenen Vergi ve Fonlar	562.500	
	649.X-Kira Sertf. Gelir ve Karlar	62.500	
Tahsilatlar kayıtları			625.000

Bu şekilde 3 ayda bir kupon tahsilatını yapmaya devam eder. Yılsonunda da sukuk bedelini tahsil ettiğinden aşağıdaki gibi bir kayıt yapar.

31/12/2018		Borç	Alacak
102-Bankalar		25.000.000	
	118-Kira Sertifikaları hes.		25.000.000

3.5.6. Örnek: Katılım Bankası Kredi İşlemleri

A İşletmesi B Katılım bankasından 250.000 Dolar tutarında imalat işlerinde kullanılmak üzere mal alımına ait fatura karşılığında 6 ay sonra ödenmek şartı ile kredi kullanmıştır. İşletme bankaya 6 ay sonra anapara ile birlikte 20.000 Dolar kar payı ödemesi yapacaktır. Kredi çekilen gün Dolar kuru 5,40-TL, geri ödemenin yapıldığı gün ise kur 5,65-TL olmuştur. Banka ve kredi çeken açısından ilgili muhasebe kayıtları şu şekildedir.

İşletme açısından, kullanılan kredi imalat işlerinde kullanılacağından ödenen kar payı gideri malın maliyetine dahil edilebileceği gibi dönem gideri olarak da muhasebeleştirilebilir. İşletme tarafından çekilen kredi 300- Banka kredileri hesabında takip edilecek, eğer 1 yıldan uzun olsaydı, uzun olan kısmı 400-Banka Kredileri hesabında takip edilebilir.

Kullanılan kredi: $250.000 \times 5,4 = 1.350.000$ - (Kredi masrafının gider olarak yazıldığı durum. Eğer kredi, malın maliyetine eklenirse, 20.000-Dolar kredi masrafı da 153- Ticari malın maliyetine atılabilir.)

01/01/2018		Borç	Alacak
150-İlk Madde Malz.Gid.		1.144.068	
191-İnd.KDV		205.932	
	300-Banka Kredileri		1.350.000

Borçlanma maliyeti $5,40 \times 20.000 = 108.000$ (6 aylık maliyet)

Aylık maliyet = $108.000 / 6 = 18.000 / \text{ay}$

6 ay sonra ödeyeceği krediyi tahakkuk ettirip, her ay bu tutarları giderleştiriyoruz.

31/01/2018		Borç	Alacak
180-Gel.Aylara Ait Giderler		108.000	
	300-Banka Kredileri		108.000

Vade sonunda ise;

30/06/2018		Borç	Alacak
780- Finansman Giderleri	180-Gel.Aylara Ait Giderler	108.000	108000
660-KVYK Giderleri	781-Finansman Gid. Yns. Hes.	108.000	108.000
781- Finansman Giderleri Yns. Hes.	780-Finansman Giderleri hes.	108.000	108.000

Eğer malın maliyetine atmış olsaydık bu son işlemleri yapmaya gerek kalmayacaktı.

Vade sonu ödeme yapıldığında $270.000 \times 5,65 = 1.525.000$

$1.525.000 - 1.458.000 = 67.500$ - Kur farkı zararı tahakkuku ve kredi kapatılması;

30/06/2018		Borç	Alacak
656-Kambiyo Zararları hes.	300-Banka Kredileri	67.500	67.500
300-Banka Kredileri	102-Bankalar	1.525.000	1.525.000

Katılım bankasınca yapılan işlemler:

01/01/2018		Borç	Alacak
116-Kısa Vadeli Diğer Krediler	010-Kasa	1.350.000	1.350.000
220-Kredilerden Alınan Kar Payı hes.	503-. Kar Payı Tahakkuk hes	108.000	93.914
	380-Ödenecek Vergi Res.Harç ve Primler hs.		14.086

Kur farkından kaynaklı gelir ise banka içi Kambiyo karı geliridir.

30/06/2018		Borç	Alacak
010-Kasa	116-Kısa Vad.Açık Diğ.Kredileri hes.	1.525.000	1.350.000
	220-Kredilerden Alınan Kar Payı hes.		108.000
	771.01- Kambiyo Karları hes.		67.500

SONUÇ VE ÖNERİLER

İslami finans piyasalarına olan ihtiyaç, klasik finans sistemindeki piyasa aktörleri tarafından kullanılan finansal araçların, özellikle faizli işlemler başta olmak üzere belirsizlik, risk, garar gibi İslami ticaret ilkelerine uygun olmayan işlemleri ihtiva etmesi gibi nedenlerle ortaya çıkmıştır. Din konusunda hassas olan kişilerin bu tür işlemlerden uzak durmaya çalışması belli bir kesim sermayenin atıl halde kalmasına neden olmaktadır. Din, insanların yaşam biçimine yön verir. İnsanların hayatlarının her alanında uyması gereken kuralların bulunmasını emrettiği gibi bazı şeyleri de yapmaması konusunda yasak getirmiştir. Başta faiz olmak üzere diğer sayılan olumsuzluklar nedeniyle dini hassasiyeti olan insanlar ve yine şer'i kurallara göre yönetildiğini iddia eden ülkeler de bu tür piyasadaki iş ve işlemlerden uzak durmayı tercih etmektedirler. Atıl halde kalan sermayenin piyasaya çekilmesi ekonominin yararına olduğu için, hem bu konuda hassas davranan insanların hassasiyetini bozmadan, hem de ülkeler için çok önemli olan ekonomik alandaki sermayenin bulunması İslami finans sisteminde gelişmelerin nedenlerinin başında gelmektedir.

İslami finans konusunda özellikle din adamlarının verdiği fetvalar önemlidir. Finans piyasalarında kullanılan araçların hangi durumda uygun olup olmadığı konuları herkesin bileceği konular olmayabilir. Bu konuda uzmanlaşmış olan din adamlarının vermiş olduğu hükümler bu piyasalarda rol almak isteyenler için yönlendirici olmaktadır.

İslami finans piyasası diğer klasik piyasadaki ürünlere göre daha az risk taşıdığından az risk sevenler tarafından da tercih edilmektedir. 2008 yılında dünya genelinde görülen ekonomik krizin etkileri İslami finans piyasasındaki araçları daha az etkilemiştir.

Müslüman olan toplumlarda daha çok tercih edilmesine rağmen ülkelerinde yaşayan müslümanların yatırımlarının ekonomiye kazandırılması için diğer dinlere tabi ülkelerde de İslami finans araçlarına ilgi gösterilmektedir. Kendi ülkelerinde bulunan müslümanların elindeki sermayenin atıl halde kalmasını istemeyen ülkeler alternatif finansal araçların kendi ülkelerinde sunulması çalışmalarına katılmaktadırlar. Bu

finansal araçlar getirisi yüksek olursa birçok yatırımcı tarafından rağbet görülebilmektedir.

1970’li yıllarda özellikle petrol geliri artan Müslüman ülkelerin sermayelerini yönlendirmesi ile başlayan İslami finans piyasası ürünleri çeşitlilik göstererek İslami kurallara uygun tüm ürünlerin gelişmesine sebep olmuştur. Türkiye’de de bu gelişmelere paralel olarak görülen yenilikler piyasalarda karşılık bulmuştur. Faizsiz bankacılık başta olmak üzere diğer yeni finansal araçlarda da, hem devlet hem de özel sektör bu alanda çalışmalar yapmaktadır. Hem dünyada hem de Türkiye’de bu gelişmelere rağmen klasik piyasa ürünleri içinde, İslami finansal araçlara gösterilen ilginin istenilen seviyelere geldiğini söylemek zordur.

İslami finans piyasası ürünlerinin klasik sistemden pek farklı olmadığı, faiz oranları ile kar payı oranları arasında benzerlik olduğu gibi eleştiriler toplum tarafından dile getirilmektedir. Sistemin topluma yeterince anlatılması, topluma tanıtılması ve insanların ikna edilmesi ile İslami finans araçlarının daha çok rağbet görüleceği ve bu piyasanın daha da gelişeceği tahmin edilmektedir.

Faizsiz finansal araçların Türkiye’deki uygulamalarına bakıldığında Gelir Ortaklığı Senetleri, Kar Zarar Belgesi, Katılma İntifa senetleri ve DESİYAB’ın ihraç ettiği senetlerin ilk kullanılan menkul kıymetler olduğu görülebilir. Özellikle faizsiz bankacılığın yaygınlaşmasıyla beraber yeni finansal araçların katılım bankaları aracılığı ile kullanıldığı görülmektedir. Faizsiz bankaların mevduat toplama ve kullandırma işlemlerinde, sigorta işlemlerinde, icara, murabaha, muşaraka, selem, tekafül gibi yöntemleri kullanmaktadır. Parasını faizsiz bankaya yatıran yatırımcılar, paralarının hangi finansal araçlarda nasıl değerlendirdiği hakkında yeterince bilgileri mevcut değildir. 2010 yılından sonra finansal piyasalarda faizsiz BES fonlarına yatırım yapma olanağı getirilmesi, Kira Sertifikalarının ihracı ile ilgili yasal düzenlemelerin yapılması ve uygulanması yeni finansal ürünler olarak göze çarpmaktadır. Bunların yanında İslami faaliyetlere uygun olmak şartıyla çalışan şirketlerin hisse senetlerine yatırım yapmak veya bu şirketlere ortak olmak da uygulamada görülen İslami finansal piyasalara katılma şekillerindedir. Yapılan araştırmalar İslami finans piyasaları içinde, faizsiz bankacılığın % 80’ler oranında olduğu, diğer finansal araçların İslami finans piyasaları içinde kullanılma oranlarının ise % 20’lerde olduğu görülmektedir.

TMS/TFRS başta olmak üzere tüm işletmelerde uygulanmakta olan yasal mevzuat ve düzenlemelere bakıldığında, aynı mevzuatın tüm İslami finans kurumları ve katılım bankalarını da kapsadığı görülmektedir. İslami finans kuruluşlarının bu yasal mevzuatlara ek olarak uymak zorunda olduğu ilkeler, kurallar ve standartlar mevcuttur. Bu işletmelerin gerekli ilkelere uygun davrandığının denetlenmesi diğer finans kurumlarında olduğu gibi Bağımsız Denetim Kuruluşlarınca yapılması, denetim ve standartlar konusunda uzman kuruluşlarca takip edilmesi gerekmektedir.

İslami finans sisteminde kullanılan farklı bir mevzuatın bulunması doğal olarak farklı muhasebe uygulamalarını da beraberinde getirmektedir. Bu farklılıkların muhasebe kayıt ve ilkelerine uygun olarak kaydedilmesi için mutlaka muhasebe hesap planının oluşturulması gerekir. Bu yeni finansal enstrümanlar, hesap planında kullanılan ana hesapların altında amaçlarına uygun olarak sınıflandırılabilir. İslami finans sistemi için kullanılan AAOIFI standartlarının da ülkemizde uygulanması için gerekli çalışmaların yapılması, altyapının hazırlanması ve uygulanması gerekir. Bu standartlara uygun olarak oluşturulan hesap planların da uygulanması zorunlu hale getirilmelidir.

İslami finans sisteminin tanıtımı için en etkin olarak çalışan kurumların başında TKBB gelmektedir. BDDK ile birlikte çalıştay ve sempozyumlar düzenlemekte, bu kurumlar İslami finans araçları konularında yüksek lisans ve doktora yapan öğrencilere burs olanağı sağlamaktadır. İslami finans araçları hakkında Türkiye'de de çalışmalar olup henüz bu konuda bir tebliğ yayınlanmamıştır. İslami muhasebe standartlarının tercümesi için Türkiye Katılım Bankaları Birliğinin yaptığı çalışmalar sonuç vermiş ve Eylül 2018 yılında bu çalışma tamamlanmıştır. Türkiye'de daha önce kapanmış olan Emlakbank'ın, Katılım bankası olarak tekrar faaliyete başlaması konusunda çalışmalar yapılmakta ve devletin özellikle konut sektörü başta olmak üzere bu alana yönelik çalışmalara ön ayak olmak amacıyla böyle bir hazırlık yaptığı anlaşılmaktadır. Emlakbank için yapılan bu çalışma, Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü (TİGEM) tarafından çiftçilere yönelik uygulama alanı olan Selem gibi finansal araçların kullanılmasında örnek olabilir. Birçok sektöre yönelik olarak farklı kurumlar tarafından böyle çalışmalar yapılabileceği fikri, İslami finans araçları için uygulama alanı bulabilecektir.

Bu standartların uygulanması ve takip edilmesi için TKBB bünyesinde kurulan Merkezi Danışma Kurulunun yaptığı çalışmalar; diğer kurumlara rehberlik faaliyetleri, ürün geliştirme ve çeşitlendirme gibi hizmetler sunmaktadır. Tanıtım gibi faaliyetleri

daha etkin yapması, TCMB, BDDK, SPK, BİST, TSPB, Hazine, YÖK ve Üniversite gibi kurumların da bünyelerinde gerekli altyapıları oluşturmaları ve finansal araçlar hakkında bilgili personel bulundurmaları gerekmektedir. Katılım bankalarının uygulaması için BDDK tarafından hazırlanan tebliğin, tüm finansal sistem kullanıcıları için hazırlanması gerekmektedir.

Toplumun faiz ve kar payını aynı görmesi gibi bir önyargısı var. Bunun iyi anlatılması ve toplumun bu kavramlar ve uygulamalarının farklı konular olduğuna ikna edilmesi gerekir. Bu konuda en çok yukarıda sayılan kurumlarla birlikte üniversiteler ve Diyanet gibi kurumlara görev düşmektedir.

İlgili yasa ve yönetmeliklerde gerekli değişiklikler yapılarak İslami finans sistemi için altyapı oluşturulmalı, muhasebe ve finans uygulamaları için AAOIFI standartları bu alanda çalışan şirketlere farklı olarak uygulanmalıdır.

SPK, BİST ve TSPA gibi kurumlar para, sermaye ve sigorta alanlarında İslami finans araçları için ürün çeşitliliği ve ürün geliştirme konularında daha aktif görev almalı, bu işlemler için altyapılarını hazırlamalı ve gerekirse bu ürünler için farklı endeksler oluşturmalıdır.

İslami finans sistemine göre muhasebe uygulayan ülkelerin muhasebe sistemlerinin incelenerek Türkiye'de muhasebe sistemine entegre edilmesi için akademik çalışmalar yapılmalı ve muhasebe hesap planı ve kayıtlarının da muhasebe ilkelerine göre düzenlenmesi mutlaka sağlanılmalıdır.

Uluslar arası İslami Finans Kuruluşları ile daha aktif olarak çalışılmalı, personel yetiştirilmesi ve yeni ürün yelpazesinin geliştirilmesi için ortak programlar düzenlenmeli, Türkiye'de de şube açmaları sağlanılmalıdır.

Bu çalışmada son yıllarda finansal piyasalar içinde alternatif olarak ortaya çıkan ve başta Müslüman ülkelerde olmak üzere diğer ülkelerde de dikkatleri üzerine çeken yeni finansal araçların neler olduğu ve muhasebe kayıtlarının nasıl olduğu hakkında bilgilere yer verilmiştir. Çalışmanın birinci bölümünde finansal piyasaların tanımı ve çeşitlerinden sonra İslami finans piyasalarının doğuşu ve neden ihtiyaç duyulduğu hakkında bilgiler verilmiştir. İslami finans araçlarının çıkmasına paralel olarak muhasebe, denetim, organizasyon gibi nedenlerle ortaya çıkan kurumlar ve kurumların görevlerinin neler olduğu açıklanmıştır.

İkinci bölümde ise çıkan yeni finansal araçların neler olduğu hakkında bilgiler verilmiştir.

Üçüncü bölümde ise bu finansal araçlara ait muhasebe kayıt ve örnekleri üzerinde durulmuştur. Faizsiz Bankacılık ürünleri ve Kira Sertifikaları Türkiye’de en çok bilinen İslami finans araçlarıdır. Bu finansal araçların toplumda yeterince anlatılmadığı ve toplum faiz ve kar payı konusunda ikna edilemediği için, İslami finans piyasasının tanıtımına ihtiyaç vardır. Bu çalışmada İslami finans piyasaları araçlarının faizli finans piyasalarından çalışma biçimi açısından farklı olduğu ve toplumun ekonomiye katılmalarının gerektiği hakkında görüş belirtilerek, İslami finans piyasalarına bir katkı yapılmaya çalışılmıştır.

KAYNAKLAR

- Abdullah, O. İ. (2015). *Faizsiz Bankacılık ve Faizsiz Fon Kaynağı Olarak Sukukun Yeterliliği Üzerine Bir Çalışma*, Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Ağkan, F. (2018). “AAOIFI Standartları ve Türkiye Katılım Bankalarında Uygulanabilirliği”, *Muş Alpaslan Üniversitesi, Anemon Sosyal Bilimler Dergisi*, (6) 2235-245.
- Akdemir, S. (2017). “Faizsiz Finans Kanun Taslağına Yönelik Eleştiri ve Öneriler”, *İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi*, 27.12.2017, ISSN-2149-3820,
- Akın, F. ve Ece, N. (2014). *İslami Finans İçinde İslami Bankacılığın Yeri*, Scala Yayınevi, İstanbul.
- Aktepe, İ. E. (2013). *Sorularla Katılım Bankacılığı*, TKBB Yayınları, İstanbul.
- Aktepe, İ. E. (2018). *Katılım Finans*, TKBB Yayınları, İstanbul.
- Alada, V. (2017). *Katılım Bankacılığı ve Ödeme Şekilleri*, Kuveyttürk Yayınları, İstanbul
- Alpaslan, H.İ. (2014). “Yeni Bir Finansman Aracı Olarak Sukuk (Kira Sertifikaları) ve Muhasebeleştirilmesi”, *Finansal Araştırmalar ve Çalışma Dergisi*, Cilt:6, Sayı:11.
- Altaş G. (2008). “İslami Finans Sistemi”, *TSPAKB Dergisi* sayı:69.
- Babuşçu, Ş., Hazar, A. ve Bektaş, S. (2014). *KGK Bağımsız Denetçilik*, Bankacılık Akademisi, Ankara.
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (2013.) *Katılım Bankacılığı ve Faizsiz Finans Çalıştayı Sonuç Bölümü*, Ankara
- Bayındır, S. (2015). *İslami Finans*, Süleymaniye Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Beşer, F. (2016). *Sosyal Riskler, Sigorta ve İslam*, Nun Yayınları, İstanbul.
- Bilen, B. (2016). “Sukuk ve Muhasebe Uygulamaları”, *Nişantaşı Üniversitesi, Finansal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:8, Sayı:15,
- Bozkurt, S. (2016). “*İslami Finans Sistemi Sunumu*”, Hazine Kontrolörleri Derneği Yayınları, Ankara.
- Buldum, G. (2016). *Katılım Bankacılığı ve Kuveyttürk Uygulaması*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi, İstanbul
- Büyükakın, F. ve Önyılmaz, O. (2012). “Faizsiz Finansman Bonusu Sukuk ve Türkiye Uygulamaları”, *Kocaeli Üniversitesi İİBF Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, Cilt:4, Sayı:7.
- Chapra, M. U. (2018). *İslam İktisadında Ahlak ve Adalet*, İsifam Yayınları, İstanbul.

- Çoban, Y. (2016). *Türkiye’de Katılım Bankacılığı ve Finans Sektöründeki Yeri*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çürük, S. A. (2013). *İslami Finansın Türkiye’de Gelişimi, Mevcut Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Diyamet İşleri Başkanlığı (2004) *Kur’anı Kerim Meali 1-14 arası sureler*, Ankara.
- Dızman, Ş. (2014). “Türev Finansal Ürünlerin TMS-TFRS Kapsamında Muhasebeleştirilmesi”, *Erzincan Üniversitesi İİBF Sosyal Bilimler Dergisi*, 2014. VII-I
- Dikgöz, B. (2015). *Yeni Bir Sermaye Piyasası Aracı Olarak Sukuk, Yapısal İşleyişi ve Muhasebeleştirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Erkuş, H. ve Çenberlitaş, İ. (2016). “İslami Finansal Araçlardan Sukukun Muhasebeleştirilmesi”, *Dicle Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt:6, Sayı:11.
- Fındık, H. (2016). “TMS Çerçevesinde Finansal Varlıkların Muhasebeleştirilmesi”, *Kırklareli Üniversitesi, Muhasebe Finansman Dergisi*, Ocak 2016.
- Gökgöz, A. ve Yılmaz, E. (2015). *Sukuk Muhasebesi*, Savaş Yayınevi, Ankara.
- Gökgöz, A. (2015). “Sukuk ve Muhasebe Uygulamaları”, *Muhasebe Finansman Dergisi*, Nisan 2015.
- Habergetiren, Ö.F. (2018), “ *İslami Finans Çalıştayı Raporu*”, Karabük Üniversitesi.
- İslam İşbirliği Teşkilatı Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesi (2018) *İslami Finans Ürünlerinin Çeşitlendirilmesi Çalıştayı*, İstanbul.
- İstanbul Üniversitesi (2017). *Faizsiz Finansman Sempozyumu Sonuç Bildirgesi*, İstanbul.
- Kahraman, A. (2014). “Murabaha Sukukunun İşleyişi”, *KPMG Vergi Dergisi*, Temmuz 2014 sayısı.
- Karabacak, A. (2015). *Katılım Bankaları Ürün ve Hizmetleri Kapsamında Türkiye’de Sukuk Uygulamaları*, Yüksek Lisans Tezi, Turgut Özal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Karabük Üniversitesi (2018). *1.Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Kongresi Sunuş Bölümü*, Karabük.
- Karahan, H. (2015). *Faizsiz Finansman Teknikleri*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karaoğlu, Ö., Kaya, S. ve Aslan, H. (2016). “*Finans (Tekafül ve Sukuk)*” Sakarya Üniversitesi Uluslar arası İslami Finans ve Ekonomi Kongresi Sunumları.
- Kaya, A. (2015). “TFRS Kapsamında Finansal Varlıkların Muhasebeleştirilmesi”, *Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:25, Sayı:1.
- Mısırlıoğlu, İ.U. (2008). “Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi”, *Mali Çözüm Dergisi*, sayı:86, s.65-82
- Okulu, A. (2017). *Sukuk Uygulamaları ve Dünya Sukuk Piyasası*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Özcan, S. (2015). *Finansman Aracı Olarak Sukuk ve Muhasebe Sistematiği*, Yüksek Lisans Tezi, Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova.

- Özel, A. (2013). *Mart 2013 Etüd Çalışması*, SPK Kurumsal Yatırımcılar Dairesi, Ankara.
- Özkan, H. (2012). *Katılım Bankaları ve Diğer Bankaların Karşılaştırılması*, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Öztürk, E. (2014). “Yeni Bir Finansal Araç Sukuk ve Uygulamaları”, *19 Mayıs Üniversitesi, Muhasebe Finansman Dergisi*, Ocak 2014 sayısı.
- Öztürk, E. (2017). “Finansal Varlıkların Ölçme ve Muhasebe Esaslarının Türkiye Finansal Standartları Açısından Karşılaştırılması”, *Kırklareli Üniversitesi, İİBF İşletme Araştırmaları Dergisi* 2017/314.
- Özulucan, A. ve Deran, A. (2017). “Katılım Bankacılığı ile Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetleri ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılmaları”, *Denetim Akademisi Dergisi*, Temmuz 2017.
- Pekcan, M. (2006). *Katılım Bankacılığı ve Muhasebe Sistemi*, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Rımaz, M. (2014). *İslami Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi ve Raporlanması*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Saman, A. (2018). “Ulusal ve Küresel İslami Finans Mimarisi: İslam Ülkeleri İçin Sorunlar ve Muhtemel Çözümler” İSEDAK Koordinasyon Ofisi, İstanbul.
- Tekin, A. (2017). “Kira Sertifikaları ve İslami Finans Piyasalarında Eşdeğer Ürün Karşılaştırmaları”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2017, Cilt:20, Sayı:2.
- Tekneoğlu, M. S. (2015). *Sukuk Muhasebeleştirilmesi ve Finansal Tablolarda Sunumu Türkiye Uygulaması*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tenekeci, M. (2017). *Katılım Bankacılığının Finansal İstikrara Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Karatay Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Tuhan, A. (2014). *Katılım Bankacılığı ve Türkiye Uygulamaları*, Yüksek Lisans Tezi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilecik.
- Türker, H. (2010). *Mart 2010 Etüd Çalışması*, SPK Kurumsal Yatırımcılar Dairesi Yayınları, Ankara.
- Türkiye Katılım Bankaları Birliği (2018) *Faizsiz Finans Standartları*, İstanbul.
- Ülev, S., Selçuk, M., Duramaz, S., Sümer, E., Aytakin, Y. E., Keskin, Ö. ve Eliyatkin, S. (2015). *Katılım Finansmanında Yeni Yaklaşımlar*, TKBB Yayınları, İstanbul.
- Yardımcıoğlu, M., Ayrıçay, Y., Coşkun, S. (2015). “İslami Finans Çerçevesinde Sukuk ve Türkiye Uygulamaları”, *Sütçü İmam Üniversitesi, İİBF Dergisi*, Cilt:4. Sayı:1.
- Yazıcı, S. (2015). *Tekafül Sigortacılığında Ürün Geliştirme*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yıldırım, İ. (2014). “Tekafül (İslami) Sigortacılık Sisteminin Dünyadaki Gelişimi ve Türkiye Uygulamaları”, *Hitit Üniversitesi, Organizasyon ve Yönetim Bilimi Dergisi*, Cilt:6, Sayı:2.
- Yılmaz, E. (2014). “Yeni Bir Finansal Araç Olarak Sukuk: Çeşitleri, Türkiye Uygulamaları”, *Muhasebe Finansman Dergisi*, Ocak 2014, sayı:61, s.81-100.

Yüksel, O. (2017). *Faizsiz Yatırım Aracı Olarak Sukuk ve Getirilerinin Seçilmiş Diğer Getirilerle Karşılaştırılması*, Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Tebliğ ve Kanunlar:

- 1-BDDK (Katılım Bankalarının Uygulanacak Tek Düzen Hesap Planı), 20.09.2017 tarih ve 30186 sayılı Resmi Gazete
- 2-Kira Sertifikaları Tebliği 01.04.2010 tarih ve 27539 sayılı Resmi Gazete.
- 3-TFRS 7 Finansal Araçlar Standardı, 30.01.2007 tarih ve 26419 sayılı Resmi Gazete.
- 4-TFRS 9 Finansal Araçlar Standardı, 15.01.2019 tarih ve 30650 sayılı Resmi Gazete.
- 5-TMS 2 Stoklar Standardı, 24.05.2018 tarih ve 30430 sayılı Resmi Gazete.
- 6-TMS 18 Hasılat Standardı, 15.01.2005 tarih ve 25701 sayılı Resmi Gazete.
- 7-TMS 39 Finansal Araçlar Standardı, 03.11.2006 tarih ve 26335 sayılı Resmi Gazete
- 8- Türk Ticaret Kanunu, 14.02.2011 tarih ve 27846 sayılı Resmi Gazete.

İnternet Kaynakları

- 1-İslami Araştırmalar ve Eğitim Merkezi: www.irti.org
- 2-İslami Finansal Hizmetler Kurumu: www.ifsb.org
- 3-İslami Finansal Kurumları için Muhasebe ve Denetim Örgütü: www.aaofifi.com
- 4-İslami Kalkınma Bankası: www.isdb.org
- 5-İslami Ülkeleri İstatistiksel Ekonomik ve Sosyal Araştırma ve Eğitim Merkezi: www.sesric.org
- 6-Uluslararası İslami Derecelendirme Kurulu: www.iirating.com
- 7-Uluslararası İslami Finansal Piyasası: www.iifm.net
- 8-Uluslar arası İslami Likidite Yönetim Şirketi: www.iilm.com
- 9-Uluslar arası İslami Fıkıh Akademisi: www.iifa-aiifi.org
- 10-www.dergipak.gov.tr
- 11-www.hayrettinkaraman.net.
- 12-www.katılımfinansdergisi.com.tr
- 13-www.kgk.gov.tr
- 14-www.tkbb.org.tr

ÖZ GEÇMİŞ

KİMLİK BİLGİLERİ

Adı Soyadı : Ahmet KARACA
Doğum Yeri : Haymana / ANKARA
Doğum Tarihi : 15.03.1976
E-posta : akaraca162@posta.pau.edu.tr

EĞİTİM BİLGİLERİ

Lise : Polatlı İmam Hatip Lisesi
Lisans : Uludağ Üniversitesi İ.İ.B.F. İşletme
Yüksek Lisans : Pamukkale Üniversitesi İşletme ABD Muhasebe ve Finansman
Yabancı Dil : İngilizce

İŞ DENEYİMİ : Turizm ve Otelcilik (2002-2005), Muhasebe Bürosu ve SMMM (2005-2013), Devlet Memurluğu (Polatlı Belediyesi, 2013 ve sonrası)

ARAŞTIRMA ALANLARI: Finansal Piyasalar, Muhasebe, Denetim, Finans